శ్రీ ర స్తు.

శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతేన

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరేణవిరచితః.

అభినవషడశీతినామ

ఆశౌచనిర్ణయప్రతిపాదకోయంగ్రంథః.

తేనైవకృతయాధర్మప్రదీపికాఖ్యయా

వ్యాఖ్యయాసహితః

శాత్తనూరు - విశ్వనాథశాస్త్రిణా

సమ్యక్పరిష్కృతః.

తి - స్వామినాథశాస్త్రిణా

స్వకీయ,

శాస్త్రసంజీవినీముద్రాక్షరశాలాయాం

ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితః.

విజయతేతరామ్.

చెన్నపురి.

1910.

அபிநவ ஷடசீதி.

ప్ర క ట న.

ఇందువలన సమస్తజనులకు తెలియచేయడమేమ
నగా ఈముద్రాక్షరశాలలో సంస్కృతాంధ్ర ద్రావిడ
గ్రంథపుస్తకములు విక్రయించబడును. వలయువారలు
కుంభకోణం పెద్దఅంగడివీధిలోయుండు మాపుస్తకషా
పులోగాని దిగువకనుపరచియుండు విలాసదారులకుగాని
వ్రాసి వి. పి. ద్వారాగాని లేక మణియార్డరు మూలక
ముగాగాని రూపాయలుపంపించి తెప్పించుకొనవచ్చును-

తి - స్వామినాథశాస్త్రి
శాస్త్రసంజీవినీముద్రాక్షరశాల,
నెం. 303 టంకసాలవీధి, మద్రాస్.

శ్రీరస్తు.

శ్రీగణేశాయనమః.

అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా.

వాగీశవాసుదేవాదివరదానవిశారదం। వారంవారమహంవందేవారణేంద్రాననంమహః। సౌజన్యంసుమనోభినంద్య మమృతం సత్యంతు వేలాతటంస్వాచానస్సహజో మహామధురిమాధర్మ స్సురాణాంద్రుమః యత్రాద్యః కులదేవతాపదమతశ్శ్రీవెంకటేశోహరిః। సోయంసర్వమనోరమో విజయతే పొందూరు వంశార్ణవః। సుధాంశుస్తత్రసంభూతస్సుబ్రహ్మణ్యసుధీరితి। అజస్రంసంపరిపూర్ణాభిఃకలాభిరుపశోభతే॥ కులశీలవివేకాదిప్రశస్తగుణజన్మభూః। వేంకటాంబామహాభాగాజననీయస్యపావనీ॥ వేంకటేశాహ్వయోయస్య పితాసజ్జనపూజితః। పవిత్రకీర్తిరత్యంత మహనీయగుణోజ్వలః। తర్కాదిప్రౌఢతంత్రప్రవితతగహనప్రక్రియా దుర్గమార్గస్థానస్వైరప్రచర ప్రబల మృగపతిర్భూరిసంబంధబంధః। కావ్యాలంకారజాలప్రచురపరిచయోయస్సుధాసింధుపూర ప్రేంఖత్కల్లోలజాల ప్రతిభటకవితామాధురీసాధురీతిః। సోహంసాధుజనానాం సంతతసంతోషసంవిధానచణాం। సదసద్వివేకజననీ సకలస్మృతిభిః ప్రతీతసంవాదాం॥ అశౌచనిర్ణయాఖ్యామభినవషడశీతిమాత్మనారచితాం॥ వ్యాకుర్వేషున్యాదివ్యాహారానప్యుదాహరన్విశదం॥ నను చంద్రికామాధవీయ్యాది నిబంధేషుతత్తస్మృతివచనానిసకలయ్యసర్వైకమత్యోపపాదానపూర్వకం॥ సర్వేధర్మాస్సమ్యగేవ్యత్రస్థాపితాః॥ తేష్వాశౌచమపిసమ్యగేవ నిరూపితంతథాపితేషునిబంధేషుప్రత్యేకం కృత్స్నస్యానభిధానాత్తత్తద్విషయేషు భూయశ్చర్చాభిః। గ్రంథవిస్తరాచ్చమందానాంతత్త్వనిర్ణయోనసంభవతీతితత్సిద్ధ్యర్థం కౌశికాదిత్యేనసారాంశమాత్రంనిష్కృష్యసంక్షేపతష్షడశీతిర్నిబద్ధాత్సర్వైరుపాదీయమానాదరీదృశ్యతేతత్క్రమతోయమభినవషడశీతిరారంభఇత్యాశంసాప్రసరతి-తత్రోత్తరం। యద్యపిప్రాచీనషడశీతౌసుఖోపలచభార్థం తత్తన్నిబంధేభ్యస్సారాంశమాత్రం నిష్కృష్యజాతకాద్యాశౌచభేదానిరూపితాః॥ తథాపినతత్రకాత్స్న్యేనాభిధానతథాహి॥ సా

వేజనకస్యస్నానంనాభిహితం। చతుర్థమాసస్రావేజ్ఞాతీనాంస్నానంనాభి
హితం।తత్రైవేషత్కాలీన స్రావేజనకస్య త్రిరాత్రాశౌచంనాభిహితం। పా
తేమృతప్రసవేచ జాతాశౌచమాత్రముక్తంస్నానమాత్రాపనోద్యశావా
శౌచంనాభిహితం - జన్మదశాహమధ్యేబాలమరణే మాతాపితృభ్రాతౄ
ణాందశాహశేషపర్యంతంశావాశౌచదనాభిహితం-దశాహాదూర్ధ్వమా
చౌలాన్మరణేజ్ఞాతీనాం ఖననదహనత్యాగేష్వాశౌచవైషమ్యంనాభిహితం
సమానోదకానాంజననమరణయో స్త్రిరాత్రాశౌచంనాభిహితం। తత్రై
వఉపనీతానుపనీత మృతావాశౌచసదసద్భావౌనాభిహితః। పుత్రీమరణే
మాతాపిత్రోర్మాతా పితృమరణేపుత్ర్యాః భగినీమరణేభ్రాతుఃభ్రాతుర్మ
రణే భగిన్యాశ్చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యంనాభిహితందం।పత్యోఃపరస్పర
మతిక్రాంతాశౌచం నాభిహితం । సాపత్న్యమాతృ మరణే పుత్రవత్త్వేతద
భావకృతంసంవత్సర్వాపరకాలకృపంచాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యంమభిసా
హితం।పునర్దాహేజ్ఞాతీనాంపర్ణాస్థిదహనయోరాశౌచవైషమ్యంనాభి
హితం। అనుపనీతమృతావతిక్రాంతాశౌచాభావోనాభిహితః। దౌహిత్ర
భాగినేయయో రుపనీతానుపనీతభేదేనాశౌచవైషమ్యంనాభిహితం। సవ
ర్ణాసవర్ణశవానుగమనేష్వాశౌచవైషమ్యంనాభిహితం । సవర్ణాసవ
ర్ణశవనిర్హరణాదావాశౌచవైషమ్యంనాభిహితం। తత్రాపిస్నేహార్థ
లోభాదికృతమాశౌచవైషమ్యంనాభిహితం । అదృష్టార్థశవనిర్హరణా
దావాశౌచాభావోనాభిహితః।సవర్ణాసవర్ణాతురవ్యంజనేష్వాశౌచవై
షమ్యంనాభిహితం। తత్రైవసంచయనపూర్వాపరకాలకృతమాశౌచవైష
మ్యంనాభిహితం। ఆశౌచవియమేష్వధశ్శయన బ్రంహచర్యాదికంనాభిహి
తం అగ్నిహోత్రౌపాసనయోః కర్తృభేదేనానుష్ఠానంనాభిహితం । సం
ధ్యాయాంప్రాణాయామస్య మంత్రకత్వం నాభిహితం। ఏవమాదికమన్య
దపిబహువక్తవ్యంతత్రినోక్తం గ్రంధవిస్తరభయాన్నప్రదర్శ్యతేవక్తవ్యం
దురుక్తంచ క్వచిత్క్వచిదుపలభ్యతేయధా । శావాశౌచంత్రిధా కృత్వా
పూర్వభాగంవినామధ్యమాంతిమభాగయోరాశౌచినామస్పృశ్యత్వంనా
స్తీత్యుక్తం। తత్కలియుగేనిషిద్ధం । తథాకదర్యాదీనాంమరణాంతమాశౌ
చముక్తం । తదపిసంపాతాయాతం మరణాన్తాశౌచప్రతిపాదకానాం వచ
నానాంనిందార్థవాదత్వేన మాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్ । యదితత్రో
దాహృతానాం వ్యాధితస్యకదర్యస్యేత్యాది వచనానాంజనన మరణయో
ర్వ్యాధితాదీనాం మరణాంతమాశౌచ మితినార్థః కింతువ్యాధితానాంమర

ణేదుర్మరణా దావివతద్బంధూనాంసద్యః శౌచమితితత్రత్యభస్మాంతపదస్య మృతవ్యాధితాదిశవదహనపర్యంత త్వపరత్వాదితిమతం- తథప్యయుక్తం। వ్యాధితాదినాంమరణే సద్యఃశౌచస్యస్మృతిషుక్వాప్యదర్శనాత్ । అన్యథాదుర్మృతానామివ వ్యాధితకదర్యాదీనామపి శూద్రవద్ధహనసంవత్సర ప్రతీక్షణ ప్రాయశ్చిత్తా దేరవర్జనీయతాపత్తేః । వచనానాంచ నిందార్థవాదకత్వాత్ ఏవమాదికమన్య దపిదురుక్తంత్రద్రష్టవ్యం । తస్మాత్ప్రచీనషడశీతావనుక్తస్యసంగ్రహార్థం దురుక్తస్యనిరాసార్థంచఅభినవగ్రంథారంభః । అత్రచాశౌచమాత్రవివేచనం క్రియతేఆశౌచే కర్తవ్యంతిలోదకాదికం త్వస్మత్కృతధర్మ చింతామణౌ ద్రష్టవ్యం । అథప్రారీప్సితగ్రంథస్య నిర్విఘ్న పరిసమాప్తయేప్రచయగమ నాయచాచంతంవిశిష్టేష్ట దేవతాప్రణామ రూపంమంగళం శిష్యశిక్షార్థంగ్రంథతోనిబధ్నన్ ప్రేక్షావత్ప్రవృత్త్యర్థం అభిధేయాభి దానద్వారాప్రయోజనంచ దర్శయన్ శ్రోతృబుద్ధ్యవధానాయచికీర్షితంప్రతిజానీతి॥

మూ॥ గణనాథంనమస్కృత్యగురూనపిమహాత్మనః ।
సుబ్రహ్మణ్యోవితనుతేసుధీరాశౌచనిర్ణయం

వ్యా॥మహాత్మనఇతిగురూణాంవిశేషణంస్వకీయ సద్గురుకటాక్షజనితబుద్ధివైశద్యాభిప్రాయం- అశౌచనిర్ణయఇతిగ్రంథస్యనామ - అశౌచస్యనిర్ణయోయస్మా దితిబహువ్రీహిః । తతశ్చాశౌచకలాపైఃగ్రంథస్యవిషయఇత్యుక్తంభవతి-తత్ జ్ఞానముపాంతర ప్రయోజనమ్- తద్ద్వారేణార్థప్రాప్తిరన ర్థాన వాప్తిశ్చఉపక్రమః ప్రయోజనంత త్తద్బంధుమరణే తేషాం తేషామాశౌచస్యఆశౌచ కాలపరిమాణస్యచ నిశ్చయేసతి తేషుతే మృతానుద్దిశ్యతిలోదకదానాదిభి రైహికాముష్మికలాభః ఏవం విహితానామచరణాన్నిషిద్ధానాం స్త్రీసంగతాంబూలపరాన్న భోజనప్రతిగ్రహాదీనాంవర్జనాచ్చ విధినిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయ జన్యానర్థవిరహశ్చేతి-ఆశౌచస్వరూపానుదర్శనేతద్విషయవిచారస్యకర్తుమశక్యత్వాత్ ప్రథమంతావదాశౌచలక్షణమాహ॥

మూ॥ కర్మస్వవధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచదేహినాం।
యతఃపాపాత్ప్రభవతితదాశవుచమితీర్యతే॥

వ్యా॥దెహినాంమనుష్యాణాంసామాన్య శబ్దస్యవిశేషేలక్షణా। కర్మానధి కారత్వమస్పృశ్యత్వంచయస్మాత్పా పాదుత్పద్యతె తత్పాపమాశౌచమిత్యుచ్యతెతత్పాపంజన్మమరణాదిభిరుత్పద్యతె కాలస్నానాదిభిర్ని

వర్తతేతథోత్తరత్ర ఆశౌచనిమిత్తప్రతిపాదనావసరేషు సర్వత్రస్ఫుటీభవిష్యతి॥

ఆశౌచంవిభజతే॥మూ॥జాతకంమృతకంచేతిద్విధాశౌచముదీరితం

వ్యా॥ ఆశౌచసామాన్యతోజాతకంమృతకంచేతిద్వివిధం।విశేషతో విభజతే॥

మూ॥ అల్పాధికవిభేదేనపూర్ణాపూర్ణవిభేదతః

పునశ్చతుర్విధంప్రోక్తమేకైకంమునిసత్తమైః॥

వ్యా॥ జాతకం ప్రత్యేకమల్పమధికం పూర్ణమపూర్ణంమృతకంచ ణంచేతిచతుర్విధం॥

జాతమాత్రంవిభజతే॥

మూ॥ స్రావఃపాతఃప్రసూతిశ్చత్రివిధంజాతకంమతం॥

వ్యా॥ స్రావనిమిత్తకంపాతనిమిత్తకంప్రసూతినిమిత్తకంచేతిజాతకం త్రివిధంనిమిత్తశబ్దానాంనైమిత్తికేలక్షణా। జాతకమృతకయోర్లక్షణం।విశ్వష్టత్వాదుపేక్ష్యఅల్పాదీనాంలక్షణమాహ॥

మూ॥ అల్పాధికేసమాఖ్యాతేతత్రతాల్పాధికకాలకే।

వ్యా॥ అల్పకాలత్వంఅల్పాశౌచస్యలక్షణం- అధికకాలత్వమధికాశౌచస్యలక్షణమిత్యర్థః। పూర్ణాపూర్ణయోర్లక్షణమాహ॥

మూ॥ దశాహద్వాదశాహార్ధమాసామాసానువర్తియత్।

తద్వర్ణానాంక్రమాత్పూర్ణమపూర్ణమితరత్పునః॥

వ్యా॥ బ్రాహ్మణానాందశాహంపూర్ణం-క్షత్రియాణాంద్వాదశాహంపూర్ణం- వైశ్యానాంపంచదశాహంపూర్ణం - శూద్రాణాంమాసమాశౌచంపూర్ణమిత్యర్థః। తథాచదక్షః॥శ్లో॥ శుధ్యేద్విప్రోదశాహేన ద్వాదశాహేనభూమిపః। వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతీతి మార్కండేయోపి॥ శ్లో॥ దశాహంబ్రాహ్మణస్తిష్ఠేద్దానహోమాదివర్జితః। క్షత్రియోద్వాదశాహంతువైశ్యోమాసార్ధమేవచ। శూద్రస్తుమాసమాసీతనిజకర్మవివర్జితఇతిఃవిష్ణురపి॥

సూ॥ బ్రాహ్మణస్యసపిండానాంజననమరణయోర్దశాహమాశౌచంద్వాదశాహం రాజన్యస్య పంచదశాహంవయిశ్యస్యమాసంశూద్రస్యేతి। శూద్రగ్రహణం సంకీర్ణానాముపలక్షణం ॥ తథాచబ్రాంహే॥ శ్లో॥ శావాశౌచంప్రకుర్వంతిశూద్రవద్వర్ణసంకరాఇతి ॥ ఆపస్తంబస్తువిశేషమాహ॥శ్లో॥ సర్వేషామనులోమానామాశౌచంమాతృవద్భవేత్।పైత్య

కం ప్రతిలోమానామాశౌచం సద్భిరిష్యత ఇతి । తథాచ బ్రాహ్మవచనం వై
శ్యబీజశూద్రయోనిజసంకరవిషయం । శూద్రబీజసంభవానాం లోప
మానామాశౌచాభావమాహ హారీతః॥ శ్లో॥ శూద్రజం ప్రతిలోమానామా
శౌచం నాస్తికించనేతి॥ జాబాలిరపి॥ శ్లో॥ మాసం శూద్రస్య శేషాణాం సదా
శౌచమితిస్మృతిః । తథాపిమరణే తేషాం స్నానమాత్రం విధీయత ఇతి॥
బ్రాహ్మణాదీనాం తదరాత్రాద్యధికాశౌచస్యస్మృతిషు క్వాప్యదర్శనాత్॥
ఇదమేవపూర్ణమిత్యుచ్యతే । అధికాశౌచప్రతిపాదకవచనానాం నిందా
ర్థవాదత్వస్యమాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్ । స్రావాదీనాం లక్షణమాహ॥

స్రావాద్యాశౌచలక్షణం.

మూ॥ గర్భస్యనిర్గమస్స్రావ ఆద్యేమాసశ్చతుష్టయే ।
తతో మాసద్వయే పాతః ప్రసూతిస్స్యాత్తతః పరమ్॥

వ్యా॥ గర్భాధానప్రభృత్యాద్యేషు చతుర్షుమాసేషుగర్భనిర్గమః
స్రావః । పంచమషష్ఠయోః పాతః । సప్తమాదిషుప్రసవః । తథాచపరాశరః॥
శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావః పాతః పంచమషష్ఠయోః । అతఊర్ధ్వం ప్ర
సూతిస్స్యాద్దశాహం సూతకం భవేదితి । స్మృతిసంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ మాసత్ర
యేచతుర్థే చ గర్భస్య స్రావ ఇష్యతే । పాతస్స్యాత్పంచమే షష్ఠే ప్రసూతి
స్సప్తమాదిష్వితి॥ స్రావాశౌచమాహ॥

మూ॥ స్రావే మాతుస్త్రిరాత్రం స్యాన్మాసేషు త్రిషుసూతకం ।
చతుర్థే తు చతూరాత్రం పితా స్నానేన శుధ్యతి ।
చతుర్థే ఈషత్కఠిన స్రావే త్రిదివసం పితుః ।
మృదుస్రావే తు సర్వేషాం చతుర్థే స్నానమాత్రకమ్॥

వ్యా॥ ఆద్యేషు త్రిషుమాసేషు గర్భస్రావే మాతుస్త్రిరాత్రమాశౌ
చం - చతుర్థేమాసి చతూరాత్రం - పితుస్తుమాసచతుష్టయేపి స్నానమా
త్రం - చతుర్థేమాసి ఈషత్కఠినస్రావే పితుస్త్రిరాత్రమాశౌచం - తస్మి
న్నేవమృదుస్రావేపిజ్ఞాతీనాంచ సర్వేషాం స్నానమాత్రం - చతుర్థమాస
యేనవిశిష్యజ్ఞాతీనాం స్నానేవిహితే తతోర్వాచీనేమాసత్రయే స్నానం నా
స్తీత్యవగమ్యతే॥ తత్రహారీతః॥ శ్లో॥ త్రిషుమాసేషుగర్భస్య స్రావేమాతు
స్త్రిరాత్రమితి ॥ మరీచిరపి ॥ శ్లో ॥ స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రం స్యాత్సపిండా
శౌచవర్జనం । పాతే మాతుర్యథామాసం పిత్రాదీనాం దినత్రయమితి॥
యమోపి॥ శ్లో॥ స్రావేచైవపితుస్స్నానం సపిండానాం నవిద్యతే । రజో
దర్శనవన్మాతుః పతనేమాససంఖ్యయేతి। ఇదంమాసత్రయవిషయం। పితు

ణితిసోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణం యత్రయత్రజనకగ్రహణం తత్రసర్వ
త్రసోదరాణా ముపలక్షణమితి చంద్రికాదిష్వభిధానాత్ । పైంగగృ
హ్యేపి । గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయః స్త్రీణాంస్నానమాత్రమే
వపురుషస్యేతి । ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ షణ్మాసాభ్యంతరేయావద్గర్భస్రావో
భవేద్యది । తదామాససమైస్తాసాం దివసైశ్శుద్ధిరిష్యత ఇతి । అత్రస్రావ
శబ్దోనిర్గమమాత్రపరః । ఇదంమాససంఖ్యావిధానంతృతీయమాసప్ర
భృతివేదితవ్యం । సర్వవిషయత్వేపూర్వోదాహృతహారీతవచనవిరోధా
పత్తేః బ్రాహ్మేపి॥

శ్లో॥ సద్యశ్శౌచంసపిండానాం గర్భస్యపతనేసతీతి।ఇదంచతుర్థమాసాం
తర్గతమృదుస్రావవిషయమితిచంద్రికాయాముక్తం।విజ్ఞానేశ్వరేణాప్యేత
ద్వచనంలిఖిత్వా ఇదంచసపిండానాంసద్యశ్శౌచవిధానంద్రవరూపగర్భస్రావ
పతనేవేదితవ్యం । యత్తుసర్వస్మృతివచనం ఊనద్వివర్షేప్రేతేగర్భపతనేవా
సపిండానాంత్రిరాత్రమితితత్పంచమషష్ఠయోఃకఠినగర్భవిషయమిత్యుక్తం
తథాచ విజ్ఞానేశ్వరేణాపిద్రవరూపగర్భస్రావవిషయత్వేన వ్యవస్థాపితంస
పిండానాం సద్యశ్శౌచంచతుర్థమాసాంతర్గత మృదుస్రావవిషయత్వే
నపర్యవస్యతి । తతోర్వాచీనేమాసత్రయేసపిండానాంస్నానాభావేన తదీ
యసద్యశ్శౌచస్యమాసత్రయవిషయత్వానుపపత్తేః । ఏవమన్యేష్వపినిబం
ధేషుద్రవరూపగర్భపాతేసపిండానాం సద్యశ్శౌచంకఠినగర్భపాతే త్రిరా
త్రమితి ప్రతిపాదనాత్ ద్రవత్వస్యపంచమషష్ఠయోరసంభావాత్ । పం
చమాదర్వాగేవసపిండానాం సద్యశ్శౌచమిత్యాపతతి । తత్రాపిమాసత్ర
యేసపిండానాంస్నానాభావేనతద్విషయత్వానుపపత్తేశ్చతుర్థమాసవిష
యత్వేనపర్యవశ్యతీతినిరవద్యం చతుర్థమాసఈషత్కఠినస్రావేజనకస్య
విశేషోవృద్ధవసిష్ఠేనదర్శితః॥ సూ॥ గర్భస్రావేమాసతుల్యా రాత్రయ స్త్రీ
ణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేషత్కఠినస్రావేతుత్రిరాత్రమితి । ఇదం
చతుర్థమాసవిషయం । తత్పూర్వమీషత్కఠినస్రావాసంభవాత్ । చతు
ర్థమాసే బహుషుదినేషుగతేషు స్వల్పకాఠిన్యసంభవాత్ । అత్రపురుష
స్యేత్యేకవచనాత్పితురేవత్రిరాత్రమితిచంద్రికాయాముక్తం । స్మృతిముక్తా
ఫలేప్యనుమోదితం । నాత్రసోదరభ్రాతురుపలక్షణం । జనకగ్రహణాభా
వాత్ । తస్యైవదుపలక్షకత్వాత్ । అత్రతుపురుషగ్రహణాన్నచేదం
పంచమాదిమాసవిషయం । పంచమషష్ఠయోస్సపిండానామపిత్రిరాత్రవి
ధానేనపితురేవత్రిరాత్ర మిత్యనుపపన్నంస్యాత్ ॥ ఏవం ॥ శ్లో ॥ త్రిరాత్రం

స్రావమాశౌచం మాతురేవవిధీయతే। పిత్రాదీనాంసపిండానాం శుద్ధిస్స ద్యోజలాప్లుతాదితి॥ వృద్ధవిష్ణువచనేపిత్రిరాత్రాశౌచం మాసత్రయేమాత్ర విషయం సద్యశ్శౌచంతుచతుర్థమాసే జాతివిషయంఅన్యథా॥ శ్లో॥ స్రావే చైవసితుస్నానం సపిండానాంనవిద్యత ఇతియమవచన విరోధాపత్తేః. పాతాశౌచమాహ॥

మూ॥ మాససంఖ్యాదినంమాతుః పాతేస్యేషాందినత్రయమ్॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోఃపాతేమాతుఃక్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌచంపిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రమిత్యర్థః। వచనానిస్రావప్రకరణయేవ్యోదాహృతాని।ఇదంచాశౌచంగర్భనిర్గమనిమిత్తం జాతకమేవనిర్గతస్యగర్భస్యనిష్ప్రాణత్వాత్। మరణనిమిత్తమపిస్నానమాత్రనివర్త్యమితి శావాశౌచప్రకరణేవక్ష్యతే।యత్తుయమవచనం॥ శ్లో॥ అదంతజాతేతనయే శిశౌగర్భచ్యుతేతథా। సపిండానాంతుసర్వేషా మహోరాత్రమశౌచకమితి। తద్గ్రామాంతరేగర్భపాతవిషయం। అదంతజాతేమృతేజ్ఞాతీనామహోరాత్రం దహనేవేదితవ్యం స్రావపాతాశౌచసంగ్రహః అయమత్రసంగ్రహః। మాసత్రయమధ్యేగర్భస్రావే మాతుస్త్రిరాత్రమాశౌచం। చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం।మాసచతుష్టయేపిజనకస్యస్నానమాత్రం। చతుర్థమాసఈషత్కఠినస్రావే జనకస్యత్రిరాత్రం। మృదుస్రావేతుస్నానమాత్రం। జ్ఞాతీనాంమాసత్రయమధ్యేస్నానమపినాస్తి।చతుర్థమాసేతుస్నానమస్తి।సోదరభ్రాతౄణాంతుజనకతుల్యమాశౌచం। ఈషత్కఠినస్రావమాత్రేసోదరస్యస్నానమాత్రమితివిశేషః। పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేమాతుఃక్రమేణ పంచదినంషడ్దినంచాశౌచం। పిత్రాదీనాం సర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశౌచం। స్రావాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే। గ్రామాంతరేగర్భపాతే పిత్రాదీనామేకరాత్రమితి ॥ ఇతిశ్రీ వేంకటాంబా గర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర విరచితాయాం అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యా స్రావపాతాయాంశౌచ నిర్ణయః॥

ప్రసవాశౌచమాహ.

మూ॥ ప్రసూతౌతుసపిండానాం పూర్ణాశౌచముదీరితం।
ఏకోదరాణాంత్రిదినం సగోత్రాణాంనకించన।
స్త్రీపుంసప్రసవేమాతు ర్మాసవింశత్యహాత్క్రమాత్।
అస్పృశ్యత్వంతునైవాస్తి సూతకేసూతికాంవినా।

శావాశౌచేతుసర్వేషా మస్పృశ్యత్వంసదాభవేత్।
సూతకీమృతకీచైవ నస్పృశేతాంపరస్పరమ్॥

వ్యా॥ సప్తమాదిషుప్రసవేపిత్రాదీనాంసర్వేషాందశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం। ఏకోదరాణాంత్రిరాత్రం।సగోత్రాణాంకిమపినాస్తి॥ సూతికాయాస్తుస్త్రీప్రసవేమాసమాశౌచం। పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం సూతకేపిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వంనాస్తి।సూతికాయాస్తుయావదాశౌచమస్పృశ్యత్వం। తదపిదశాహపర్యంతమేవేతియుక్తం। శావాశౌచేతు సర్వేషాం యావదాశౌచమస్పృశ్యత్వం। సూతకిమృతకినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వమితిశ్లోకత్రయస్యార్థః॥ అత్రసపిండవిషయేవచనానిప్రాగేవోదాహృతాని॥ సమానోదకవిషయేజాబాలిః॥ శ్లో॥ జన్మన్యేకోదకానాంతు త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతఇతి। సగోత్రవిషయేజననాశౌచస్యాప్యస్మరణాత్ తేషాం కిమపినాస్తి।ద్రష్టవ్యంమాతృవిషయేపయిదీనసిః॥సూ॥సూతికాంపుత్రజననీం వింశతిరాత్రేణకర్మాణికారయేన్మాసేన స్త్రీజననీమితి॥ ఇదమేకాదశదినప్రభృతీతిద్రావిడాః।తదన్యేతుప్రసవదినప్రభృతీత్యాహుః।అస్పృశ్యత్వవిషయే ఆదిపురాణం॥ శ్లో॥ పతితంసూతికామంత్యం శవంస్పృష్ట్వాచకామతః।స్నాత్వాసచేలంస్పృష్ట్వాగ్నిం ఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి॥ అంగిరాఅపి ॥ శ్లో॥ సూతకేసూతికావర్జం సంస్పర్శోననిషిధ్యతి। సంస్పృశ్యైసూతికాయాస్తు స్నానమేవవిధీయతఇతి-ఏవకారేణఘృతప్రాశనాదేర్నివృత్తిః। అత్రపూర్వవచనంబుద్ధిపూర్వకస్పర్శవిషయం। ద్వితీయవచనంతుఅబుద్ధిపూర్వకవిషయం। ఇదంచాస్పృశ్యత్వందశాహపర్యంతమేవ।తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥ సూతికాసర్వవర్ణానాందశరాత్రేణశుధ్యతి। ఋతౌచనపృథక్శౌచంసర్వవర్ణేష్వయంవిధిరితి।పారస్కరోపి॥ శ్లో॥ ద్విజాతిసూతికాయాస్స్యాత్స్నా దశాహేనశుధ్యతి।త్రయోదశేహ్నిసంప్రాప్తేశూద్రాశుధ్యతపంచయఇతి। సంవర్తోపి॥ శ్లో॥అజగావోమహిష్యశ్చబ్రాహ్మణ్యశ్చప్రసూతికాః।దశరాత్రేణశుధ్యంతిభూమిష్టంచనవోదకమితి।సూతికావ్యతిరిక్తానాం అస్పృశ్యత్వంనాస్త్యేవ॥ తథాచపరాశరః॥

శ్లో॥ బ్రాహ్మణానాంప్రసూతౌతుదేహస్పర్శోవిధీయతఇతి।అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ సూతకేసూతికావర్జం సంస్పర్శోననిషిధ్యతఇతి॥ కౌర్మేపి॥

శ్లో॥ సూతకేతుసపిండానాం మంగస్పర్శోనదూష్యతఇతి।జనకస్యతుస్నానాత్పూర్వమస్పృశ్యత్వం। తదూర్ధ్వంతుస్పృశ్యేనదోషః।తథాచసంవర్తః॥

శ్లో॥ జాతేపుత్రేపితుస్నానంసచేలంతువిధీయతే। మాతాశుధ్యే ద్దశాహేన

స్నానాతు స్పర్శనంపితురితి॥ ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ సూతకేతుముఖందృష్ట్వా
జాతస్యజనకస్తతః । కృత్వాసచేలంస్నానంతు శుద్ధోభవతుతత్క్షణాదితి।
వసిష్ఠోపి॥ శ్లో॥ నాశౌచంవిద్యతేపుంసస్సంసర్గంచేన్నగచ్ఛతి। రజస్తత్రా
శుచివిజ్ఞేయం తచ్చపుంసోనవిద్యతఇతి॥ పైఠీనసిరపి॥ శ్లో॥ జననేసపిండాశ్శుచ
యో మాతాపిత్రోస్తుసూతకం । సూతకంమాతురేవస్యా దుపస్పృశ్యపి

ద్రావిడవిషయేప్రసవాశౌచం.

తాశుచిరితి । సూతకంఅస్పృశ్యత్వలక్షణం । ఉపస్పర్శనంస్నానం । ద్రావి
డాస్తుజననాశౌచేచతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమిత్యాహుః । తథాచత
దీయేశతకే॥ శ్లో॥ అంతంశావేంగసంస్పర్శం త్యజేత్సూతౌచతుర్దినమితి।
స్మృతిముక్తాఫలేతుమూలస్మృతివచనాభావాత్ । ఉపస్పృశ్యపితాశుచిః।
స్నానాత్తుస్పర్శనంపితుః । కృత్వాసచేలంస్నానంతు శుద్ధోభవతితత్క్షణాది
త్యాదిబహుస్మృతివచన విరోధాచ్చతదప్రమాణమిత్యుక్తం । యత్తుశతక
కారేణస్మృత్యంతరవచనముదాహృతం॥ శ్లో॥ నస్పృశేయురనాసన్నాః
ప్రేతస్యాసన్నబాంధవాః । జన్మన్యపివిపత్తౌచ యావచ్ఛుతురహంభవే
దితి । తద్విజాతీయాశౌచినోః పరస్పరమస్పృశ్యత్వాభిప్రాయమిత్యుక్తం
యచ్చశతకేసూతికాయాః దశాహాదూర్ధ్వమప్యాశౌచ నివృత్తిపర్యంత
మస్పృశ్యత్వముక్తం॥
శ్లో॥ దశాహందర్శనంవాక్యంసూతికాయాస్త్యజేత్తతః। అహాంతంస్పర్శమే
వేత్థంపితుస్తుయమళోద్భవఇతి॥ శ్లో॥ మాతాస్యశుద్ధ్యేద్దశాహేనస్నానాత్తుస్ప
ర్శనంపితుః। బ్రాహ్మణీక్షత్రియావైశ్యా ప్రసూతాదశభిర్దినైః। గత్వైశూద్రా
చసంస్పృశ్యాత్రయోదశభిరేవవేత్యాదిసంవర్తస్మృతిబ్రహ్మపురాణాది
వచనవిరోధాచ్చాప్రమాణమిత్యుక్తం। కించ। సూతికాంపుత్రజననీం వింశతి
రాత్రేణకర్మాణి కారయేదితివచనేకర్మాధికారస్యైవవింశతిరాత్రాదిప
ర్యంతమనువృత్తిరభిధీయత ఇతినాస్పృశ్యత్వశంకావకాశః । యత్తుబో
ధాయనవచనం॥ సూ॥ జననేతావన్మాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచంమా
తురిత్యేకఇతిచంద్రికాయాం॥ మాతాపిత్రోరస్పృశ్యత్వమితిపూర్వపక్ష
త్వేనోక్తమితితావచ్ఛబ్దేనావగమ్యతే ॥ మాతురేవాస్పృశ్యత్వమితిపక్ష
ఏవసమీచీనమితివ్యాఖ్యాతం. అఖండాదర్శేతుమాతాపిత్రోరస్పృశ్యత్వం
యమళస్త్రీపుంసప్రసవవిషయమిత్యుక్తం । అథవాదశాహమస్పృశ్యత్వ
మితిపక్షాంతరంభవతు । చతుర్దినమిత్యేతత్తుసర్వాదైవాయుక్తం । యదిద
శాహమధ్యేభర్తావాసపిండోవాన్యోవా సూతికాంస్పృశతితదాస్పృష్టి

నిమిత్తస్నానాదేః పూర్వమస్పృశ్యత్వమస్త్యేవ తథాచ పారస్కరః॥

సంపర్కాశౌచం.

శ్లో॥ యదిపత్న్యాం ప్రసూతాయాం ద్విజస్సంపర్కమిచ్ఛతి। సూతకం తుభవేత్తస్య యదివిప్రః షడంగవిదితి-సంపర్కం స్పర్శనం ద్విజ ఇత్యుక్త్వా పతి వ్యతిరిక్తానామప్యస్పృశ్యత్వమస్తీతి గమ్యతే-సుమంతురపి॥ సూ॥ సూతకం మాతురేవ-తాం స్పృశతాం నేతరేషామితి - తన్నివృత్తిస్తు ప్రాగేవదర్శితా॥ సూతికయా సహశయనాసనాదికరణేతు యస్మిన్ దినే సహశయనాదికం కృతం-తద్దినం కృత్స్నమప్యస్పృశ్యత్వం - దశాహం సహశయనాదికం చేద్దశాహమస్పృశ్యత్వం - తథాచ బృహస్పతిః॥

శ్లో॥ తయాసహ సపిండోపి క్రతకుర్యాచ్ఛయనాసనం। బాంధవోబాంధవోవాపి సదశాహేనశుధ్యతీతి - మృతకాశౌచేతు సర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వం-నను॥

శ్లో॥ స్వాశౌచకాలే విజ్ఞేయం స్పర్శనం తు త్రిభాగతః-దశాహాది త్రిభాగేన కృతే సంచయనే క్రమాత్। అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతి వర్ణానాం తత్వదర్శిన ఇతి, దేవలాదివచనైస్త్రిధాకృతస్య శావాశౌచస్య పూర్వభాగం విహాయ మధ్యమాంతిమభాగయోరస్పృశ్యత్వం నాస్తీత్యుక్తమితి చేన్న - త్రిభాగాదూర్ధ్వం అంగస్పర్శనస్య కలౌ నిషిద్ధత్వాత్॥

శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వ మంగస్పర్శనమేవ చేత్యాద్యనుక్రమ్య॥

శ్లో॥ కలౌయుగే త్విమాన్ ధర్మాన్ వర్జ్యానాహుర్మనీషిణ ఇతి-చంద్రికా మాధవీయ్యాదిష్వభిధానాత్ - తస్మాన్మృతకాశౌచే సర్వథైవాస్పృశ్యత్వం। యదిస్వయం శావాశౌచీసన్ -సపిండవ్యతిరిక్తం సూతాశౌచినం స్పృశతి-తదాబుద్ధిపూర్వకస్పర్శే సాంతపనంచ రేత్ అబుద్ధిపూర్వకేతు తదర్ధం - సంచయనాదూర్ధ్వం-బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే పాదకృచ్ఛ్రం- అబుద్ధిపూర్వకే త్వేకరాత్రముపవాసః- యదాతు స్వయం సూతాశౌచీ సపిండవ్యతిరిక్తం శావాశౌచనం స్పృశతి-తదాబుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వయం - అబుద్ధిపూర్వకే త్వేకకృచ్ఛ్రం సంచయనాదూర్ధ్వంతు పూర్వవత్॥ అత్రభృగుః॥

శ్లో॥ శావాశౌచే సముత్పన్నే సూతకం తు యదాభవేత్। అస్యాశౌచవతాం స్పర్శో నకర్తవ్యో ద్విజన్మనామితి। స్వస్య శావాశౌచే పరస్య సూతకం యదాభవేదిత్యర్థః స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ పరస్యాశౌచినః స్పర్శే శావాశౌచం కథంభవేత్। మత్యాసాంతపనం కుర్యాదమత్యాతు తదర్ధకం। అస్థిసంచయనాదర్వాగేదం శుద్ధిర్విధీయతే।

ఊర్ధ్వంత్రిరాత్రంవిజ్ఞేయ మమత్యాతుదినంభవేత్।సూతకేశావసంస్పర్శే
మత్యాకృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్।అమత్యాకృచ్ఛ్రమేకంస్యా దిత్యువాచబృహ
స్పతిరితి।మూలశ్లోకగతసపిండాదిశబ్దార్థస్తు ఏకస్మిన్ గోత్రేకూటస్థప్రభృతిగ
ణితాః పుత్రపౌత్రాదయస్సప్తపూరుషాస్సపిండాః-ఏవంపితృపితామహప్రపి
తామహాదయోపిపూర్వేసప్తపూరుషాస్సపిండా ఇత్యుచ్యతే।సంతానభేదే
పియతఃప్రభృతిద్వావాబహవోవాసంతానాఃప్రవృత్తాస్సకూటస్థః। కూట
స్థప్రభృతిగణితానానా సంతానవర్తినోప్యేకగోత్రానుప్రతిష్ఠా స్సప్తపూ
రుషాః పరస్పరంసపిండాఇత్యుచ్యంతే-దౌహిత్రాదయస్తు గోత్రభేదాత్స
పిండానభవంతి-అష్టమప్రభృతిచతుర్దశపర్యంతా ఏకగోత్రాస్సమానోద
కాః-తతఃపరంఏకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః-చతుర్దశాత్ప్రాగపిజన్మనా
మ్నోరుభయోరప్యన్యతరస్యవావిస్మృతౌసగోత్రాఏవ- అస్మత్కులప్రభ
వోయమితిస్మరణాభావోజన్మవిస్మృతిః-దేవదత్తవంశ్యోవయమితి స్మరణా
భావోనామవిస్మృతిః - స్త్రీణాంతుత్రిపూరుషపర్యంతం సాపిండ్యంతదూ
ర్ధ్వంత్రిపూరుషపర్యంతంసమానోదకత్వం-సప్తమప్రభృతిసగోత్రత్వం-
వివాహాదూర్ధ్వంతదపినాస్తి-తథాభర్తృపక్షేసప్తపూరుషంసాపిండ్యం-త
త్రశంఖః॥ శ్లో॥ సపిండతాతునిర్దిష్టా గోత్రతస్సప్తపూరుషేతి-గోత్రతఏక
గోత్రతః-పరాశరోపి ॥ శ్లో ॥ సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తత । స
జాతీయేషువిష్ణుషుచతుర్థేభిన్నజాతిష్వితి-బ్రాహ్మణత్వాదినా సజాతీయ
త్వం శాతాతపోపి॥ శ్లో॥ పుత్రాణాంచాసవర్ణానా మప్రదానాంచయోషి
తాం-సపిండతాతునిర్దిష్టాపితృపక్షేత్రిపూరుషాదితి - బ్రహ్మపురాణేపి-స
పిండతాతుకన్యానాం సవర్ణానాంత్రిపూరుషీ।ఏకోదకాస్తతశ్చోర్ధ్వంని
ర్దిష్టాస్తుత్రిపూరుషాదితి।తస్మాత్కన్యాజననేత్రిపూరుషపర్యంతమేవపూ
ర్ణాశౌచమితి। విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః । తత్రాపిభిన్నోదరపి
తృవ్యపుత్రస్యాశౌచంనాస్తి॥ శ్లో॥ భిన్నోదరస్యభార్యాతు స్త్రీప్రసూతా
భవేద్యది।భ్రాతుర్దశాహమాశౌచం తత్పుత్రస్య నవిద్యతఇతిస్మరణాత్
కమలాకరాదయస్తు ఇదంత్రిపూరుషసాపిండ్యంకానీనకన్యాపరం । అన్యా
సాంసప్తపూరుషమేవ॥ అన్యథా॥
శ్లో॥ అప్రత్తానాంతథాస్త్రీణాం సాపిండ్యంసప్తపూరుషం।ప్రత్తానాంభర్తృ
సాపిండ్యంప్రాహదేవఃప్రజాపతిరితి॥ కౌర్మ్యవచనవిరోధాదిత్యాహుః । య
థాచారస్తథాచరణీయః వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యనియామక
త్వాత్ప్రకృతేచ విరుద్ధయోరుభయోరపికల్పయోశ్శాస్త్రవిహితత్వేన వైక

ల్పికత్వాత్ ।వికల్పోహిద్వివిధః।వ్యవస్థితోవ్యవస్థితశ్చ । యత్రవ్యవస్థితఆచారః।తత్రవికల్పోపివ్యవస్థితః।యత్రాచారోవ్యవస్థితః।తత్రైచ్ఛికోవికల్ప ఇతిసర్వనిబంధేష్వభిధానాత్ । ప్రకృతేచవిజ్ఞానేశ్వరాది మతానుసారేణాంద్రావిడానామాచారోదృశ్యతే । అన్యేషాంతుకమలాకరాదిమతానుసారేణ। తథాచతైస్తైస్తథాచరణీయమితివ్యవస్థా । యత్తుకేచిద్వచనేషు కన్యానాం పంచపూరుషసాపిండ్యంశ్రూయతే తద్వివాహనిషేధవిషయం । ఆశౌచేతుత్రిపూరుషమేవ। సమానోదకవిషయోవ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ సమానోదకభావస్త్వనువర్తేతాచతుర్దశాత్ । జన్మనామ్నోఃస్మృతేరేకేతత్పరంగోత్రముచ్యతఇతి । అజఃస్మృతేరిత్యత్రాప్యనుషంగ ఇతి । ఇయంచానువృత్తిఃనిచర్దశపర్యంతమేవ । తతఃపరంజన్మనామ్నోఃస్మరణేనసగోత్రత్వమేవేతిచంద్రికాయాముక్తం॥మనురపి॥

శ్లో॥ సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతే।సమానోదకభావస్తుజన్మనామ్నోరవేదనఇతి।స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ సమానోదకభావస్యనివృత్తిస్స్యాచవేదనే । జన్మనామ్నోరస్యతరావిజ్ఞానేపినివర్తతఇతి । యత్తుసపిండనివృత్తిః సప్తమేపంచమేవా॥

శ్లో॥ దాయాద్విచ్ఛేదమాప్నోతి పంచమేవాత్మవంశజఇతి।గౌతమపరాశరాదివచనైఃపంచమఏవసాపిండ్యనివృత్తిమంగీకృత్య॥

శ్లో॥ చతుర్థేదశరాత్రంస్యాత్ షణ్ణిశాంపుంసిపంచమే । షష్ఠేచతురహోద్వృద్ధిఃసప్తమేతుదినత్రయాదితి । క్రమేణాశౌచసంకోచనం॥ యదపి॥

శ్లో॥ గ్రంథార్థతోవిజానాతి వేదమంగైస్సమన్వితం । సంకల్పంసరహస్యంచక్రియావాంశ్చేన్నసూతకం । ఏకాహాచ్ఛుధ్యతేవిప్రోయోగ్నివేదసమన్వితఇత్యాదివచనైర్విద్యాదితారతమ్యేన ఆశౌచసంకోచన - తత్కలియుగేనిషిద్ధం॥

శ్లో॥ దశాహఏవవిప్రస్యసపిండమరణేసతి-కల్పాంతరాణికుర్వాణఃకలౌవ్యామోహాకిల్బిషీతి । హారీతవచనేనశావాశౌచభిన్నస్య క్రమాశౌచస్యగుణాశౌచస్యచనిందితత్వాత్ ॥

శ్లో॥ అసవర్ణాసుకన్యాసు వివాహశ్చద్విజాతిషు । వృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్ష మఘసంకోచనంతథా । అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వ మంగస్పర్శనమేవచేత్యాద్యనుక్రమ్య॥

శ్లో॥ ఏతానలోకగుప్త్యర్థంకలేరాదౌమహాత్మభిః । నివర్తితానికర్మాణివ్యవస్థాపూర్వకంబుధైరితిచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ-యదపి॥

యావజ్జీవాశౌచనిందా.

శ్లో॥ క్రియాహీనస్యవిప్రస్యమహారోగిణఏవచ। యథేష్టాచరణస్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమితికౌర్మవచనేన॥

శ్లో॥ వ్యాధితస్యకదర్యస్య ఋణగ్రస్తస్యసర్వదా।క్రియాహీనస్యమూర్ఖస్యస్త్రీజితస్యవిశేషతః। వ్యసనాసక్తచిత్తస్యపరాధీనస్యనిత్యశః। భక్తిశ్రద్ధావిహీనస్యభస్మాంతంసూతకంభవేత్ । నాసూతకంకదాచిత్స్యాద్యావజ్జీవంతుసూతకమితి। దక్షవచనేనచసత్కర్మహీనానామాశౌచాధిక్యవర్ణనం।తదప్యనాదరణీయం॥

శ్లో॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టస్సంధ్యోపాసనవర్జితః। నామధారకవిప్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్ । ఇతిపరాశరవచనేనపరిభ్రష్టస్యాపి నామధారకవిప్రస్యదశాహాశౌచవిధానేనకదర్యాదీనాం యావజ్జీవాశౌచమత్యంతాయుక్తమిత్యుదాహృతకౌర్మాదివచనానాంనిందార్థవాదత్వేన మాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్ ॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టఃగర్భాధానాదిసంస్కారరహితః। నామధారకస్వరూపమాహవ్యాసః॥

శ్లో॥ బ్రహ్మబీజసముత్పన్నోమంత్రసంస్కారవర్జితః। జాతమాత్రోపజీవీచసంభవేన్నామధారకః। గర్భాధానాదిభిర్యుక్తస్తథోపనయనేనచ। నకర్మకృన్నచాధీతేసభవేన్నామధారక ఇతి । పుత్రజననానంతరంజాతకర్మకరణాయముహూర్తమాశౌచంనాస్తీత్యాహ॥

మూ॥ నాభికృతంనతఃపూర్వం సూతకంనవిధీయతే॥

వ్యా॥ నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం జాతకర్మకరణాయతత్సాహాయ్యకరణాయచమాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాం జ్ఞాతీనాంచసూతకంనాస్తీత్యర్థః॥

శ్లో॥ యావన్నచ్ఛిద్యతేనాళంతావన్నాప్నోతిసూతకం ॥ ఛిన్ననాళేతతఃపశ్చాత్సూతకంతువిధీయతే। ఇతిజైమినిస్మరణాత్ । దానవిషయేకృతోఽపిజన్మదినేసూతకంనాస్తీత్యాహ॥

పితృగృహేపుత్రీప్రసవే.

మూ॥ పుత్రజన్మదినేపిత్రా ధనధాన్యగవాదికం।
పక్వమన్నంవినాదేయం ప్రతిగ్రాహ్యంతథేతరైః॥

వ్యా॥ స్పష్టంతథాచదానమాత్రవిషయేజనకస్యశుద్ధిః। ఇతరేషాంచప్రతిగ్రహమాత్రేనదోషః॥ అత్రమనుః॥

శ్లో॥ జాతేకుమారేతదహఃకామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలాన్నగుడసర్పిషామితి॥శంఖలిఖితావపి॥సూ॥కుమారప్రసవేనా

భ్యామచ్ఛిన్నాయాంగుడతిలవస్త్రహిరణ్యప్రావరణధాన్యాదిప్రతిగ్రహేప్య
దోష స్తదహర త్యేక ఇతి । వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోఽపి॥
శ్లో॥ కుమారజన్మదివసేవిప్రైః కార్యః ప్రతిగ్రహః । హిరణ్యభూగవాశ్వా
జవాసశ్శయ్యాసనాదిషు । తత్రసర్వంప్రతిగ్రాహ్యం కృతాన్నంతునభక్ష
యేత్ ।భక్షయిత్వాతుతన్మోహాత్ ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి । అత్రయ
స్మిన్ దినేపక్వాన్నభోజనంకృతం తత్ప్రభృతియావంతిసూతకదినాన్యవశిష్టా
నితావద్దినపర్యంతమాశౌచమస్తీతదగ్రేవక్ష్యతే।బోధాయనోఽపి॥ శ్లో॥ గుడ
తైలహిరణ్యానాంగోధాన్యానాంచవాససాం।తస్మిన్నహనివాన్యస్యవిప్రైః
కార్యః ప్రతిగ్రహః । ప్రాఙ్నాభిచ్ఛేదనాద్గ్రాహ్యాణ్యేతానీత్యపరేజగురురితి।
పరాశరోఽపి॥ శ్లో॥ ఖలేయజ్ఞవివాహేచ సంక్రాంతౌ గ్రహణేతథా।పుత్రేజా
తేవ్యతీపాతేదత్తంభవతిచాక్షయం।శర్వర్యాందానమస్తీతి నాన్యత్రతువిధీ
యత ఇతిస్మృతిసంగ్రహేఽపి॥ శ్లో॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాం శర్వర్యాంద
త్తమక్షయమితి । ఇదంరాత్రిదానంరాత్రిప్రసవేవేదితవ్యం॥

పితృగృహేపుత్రీప్రసవే.

మూ॥ ప్రసూతా చేత్పితుర్గేహే పుత్రీపిత్రోస్త్రిరాత్రకం ।
భ్రాతౄణాంచత్రిరాత్రంస్యాత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రకమ్॥

వ్యా॥ పితుర్గేహేపుత్రప్రసూతాచేత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచ త్రిరా
త్రం।జ్ఞాతీనామేకరాత్రమిత్యర్థః । దత్తానారీ పితుర్గేహే ప్రసూతే
మ్రియేతవా । తద్బంధువర్గస్త్వేకేన శుద్ధ్యేజ్జనకస్త్రిభిరితి । బ్రహ్మ
పురాణవచనాత్॥

మూ॥ శేషతశ్శుచయస్సర్వే దశాహాంతర్జనిశ్రుతౌ॥

వ్యా॥ దశాహాభ్యంతరేజననశ్రవణేదశాహశేషేణైవసర్వే పితృ
భ్రాతృజ్ఞాతయశ్శుద్ధాభవంతి।తథాచశంఖః॥
శ్లో॥ దేశాంతరగతంశ్రుత్వాకల్యాణంమరణంతథా । యచ్ఛేషందశరా
త్రస్యతావదేవాశుచిర్భవేదితిబృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ అన్యదేశమృతంజ్ఞాతిశ్రు
త్వాపుత్రస్యజన్మచ । అనిర్గతదశాహంతుశేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి।
పుత్రస్యేతిజాతేరప్యుపలక్షణం॥

మూ॥ స్నానంపితురతిక్రాంతే జ్ఞాతినాంతునకించన॥

వ్యా॥ అతిక్రాంతేదశాహేపశ్చాజ్జననశ్రవణే జనకస్యసచేలస్నానమా
త్రం।జ్ఞాతినాంతదపినాస్తి॥ శ్లో॥ నిర్దశంజ్ఞాతిమరణంశ్రుత్వాపుత్రస్యజన్మచ।
సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధోభవతిమానవఇతి।మనుస్మరణాత్ । అత్రపుత్రగ్ర

హాన్ప్రితు శేషస్నానం నాన్యేషాం॥ అతఏవ దేవలః॥ శ్లో॥ నాశుచస్స్వల్పమప్య
స్తి వ్యతిదేషు దినేష్వపీతి। స్వల్పమపి నాస్తీత్యనేన జ్ఞాతీనాం స్నానమపి నాస్తీతి
ప్రతీయతే దశాహమధ్యే శిశుమరణే॥

మూ॥ అచ్ఛిన్ననాభేర్మరణే జనన్యాః పూర్ణసూతకం।
పిత్రాదీనాం సపిండానాం త్రిరాత్రం మునిభిస్స్మృతం।
ఛిన్ననాభిర్యది మృతో మృతో వా జాయతే యది।
పూర్ణాశౌచం జనన్యాశ్చ పిత్రాదీనాం చ నిశ్చితః॥

వ్యా॥ జాతస్య శిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణే మాతుః పూర్ణం
జాతాశౌచం। పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్రిరాత్రం జాతాశౌచం। ఇదం చ వ
క్ష్యమాణ దశరాత్రేణ వికల్ప్యతే। మృతకాశౌచం తు స్నానమాత్రనివ
ర్త్యమితి శావాశౌచప్రకరణే వక్ష్యతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణే మాతా
పిత్రోర్భ్రాతౄణాం చ దశాహశేషపర్యంతం మృతకాశౌచం। తథా చ జన్మది
నే మృతౌ దశాహం పూర్ణం। ద్వితీయాదిదినేషు మృతౌ శేషేణ శుద్ధిః మృతప్ర
సవే మాతుః పూర్ణం మృతకాశౌచం। పితుః పూర్ణం జాతాశౌచం। జ్ఞాతీ
నాం తు చిన్నసాభిమరణే మృతప్రసవే చ పూర్ణం జాతాశౌచమేవ। మృతకా
శౌచం తు స్నానమాత్రనివర్త్యమితి వక్ష్యతే। ఏవం విభజ్య శ్లోకార్థో ద్రష్ట
వ్యః। శ్లోకస్తు ఋషివచనచ్ఛాయానుసారేణ సంకలితాత్మనా రచిత ఇత్యవగం
తవ్యం॥ అత్ర వృద్ధమనుః॥

శ్లో॥ జీవన్ జాతో యది తతో మృతస్సూతక ఏవ తు। సూతకం సకలం మా
తుః పిత్రాదీనాం త్రిరాత్రకమితి। ఇదం నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణవిషయమి
తి విజ్ఞానేశ్వరాదయః। హారీతోఽపి॥ శ్లో॥ జాతే మృతే జాతే సపిండానాం దశాహక
మితి జాతాశౌచమితి శేషః॥ ఇదం నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణవిషయమితి తఏ
వాహుః॥ పారస్కరోఽపి॥ శ్లో॥ గర్భే యది నిపత్తిస్స్యాద్దశాహం సూతకం భవేదితి
పుత్రాదీనామితి శేషః। సూతకం సూత్యాశౌచం। అస్మిన్నేవ విషయే మృతకా
శౌచప్రతిపాదకవచనాన్యుపరిష్టాదుదాహరిష్యంతే। యత్తు॥ శ్లో॥ అథస్తా
న్నవమాన్మాసాచ్ఛుద్ధిస్స్యాత్ప్రసవే సదా। మృతే జీవతి వా తస్మిన్నహోభి
ర్మాససంఖ్యయేతి చతుర్వింశతివచనేన సప్తమాష్టమయోః ప్రసవే క్రమేణ స
ప్తరాత్రమష్టరాత్రముక్తం। తద్వైకల్పికమితి మాధవీయాదౌ వ్యవస్థాపితం।
అత్ర యథాచారస్తథాచరణీయం। ఏవం ప్రథమోద్దిష్టం జాతకం సమ్యగేవ ని
రూపితం। అత్ర యత్కించిద్విస్మృతం చేత్తదస్మత్కృతధర్మచింతామణౌ ద్రష్ట
వ్యం॥ సంగహస్తు పితృపితామహప్రపితామహాదయస్సప్తపూర్వాః పురుషాః॥

౧౬. గర్భపాతమృతప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

ప్రసవాశౌచసంగ్రహః.

పుత్రపౌత్రాదయస్సప్తాపరాః పురుషాః స్సపిండాః సంతానభేదేపియతః ప్రభృతి ద్వౌవా బహవోవా సంతానాః ప్రవృత్తాస్సకూటస్థః కూటస్థప్రభృతిగణితానాం నానాసంతానవర్తినోప్యేకగోత్రానుప్రవిష్టాస్సప్తపూరుషాః పరస్పరం సపిండాః। తేజ్ఞాతయ ఇత్యుచ్యంతే దౌహిత్రాదయస్తుభిన్నగోత్రాస్సపిండా నభవంతి। అష్టమప్రభృతిచతుర్దశపర్యంతా ఏకగోత్రానుప్రవిష్టాస్సమానోదకాః। పంచదశప్రభృతి ఏకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః। పంచదశాత్ప్రాగపి అస్మత్కులప్రభవోయం దేవదత్తవంశ్యావయమితి జన్మనామ్నోరన్యతరస్యాపి విస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ। అనూఢాః స్త్రియస్తుకూటస్థప్రభృతిత్రిపూరుషపర్యంతాస్సపిండాః। తత స్త్రిపూరుషపర్యంతాస్సమానోదకాః। సప్తమప్రభృతిసగోత్రాః। తత్రప్రసూతౌ సపిండానాం దశరాత్రమాశౌచం - క్షత్రియాదీనాం ద్వాదశరాత్రాదికం। సంకీర్ణానాంతు అనులోమానాం మాతృవర్ణవదాశౌచం। ప్రతిలోమానాం పితృవర్ణవత్। శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలోమానామాశౌచం నాస్త్యేవ। మృతకస్నానమాత్రం। సమానోదకానాం త్రిరాత్రం క్షత్రియాదీనామపి సమానోదకానాం త్రిరాత్రమేవ - సగోత్రాణాం కిమపి నాస్తి - సూతికాయాస్తు అస్పృశ్యత్వం యుగ్రతయపరిహరణాది హేతుభూతమత్యంతాశౌచం దశరాత్రం - శూద్రయోద్వాదశరాత్రం కర్మానధికారలక్షణంతు స్త్రీప్రసవేమాసం। పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం - పితృగృహేపుత్రికాప్రసూతా చేన్మాతాపితృభ్రాతౄణాం త్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనామేకరాత్రం - గృహాంతరేప్రసూతా చేత్కిమపి నాస్తి తత్రాపి ద్రవ్యప్రదానే త్రిరాత్రమస్తీతి కేచిత్ - కన్యాజననేతుపత్న్యాశౌచం - కిమపి నాస్తీతి కేచిత్। దూరవృత్తంపుత్రజననం జ్ఞాతిజననం వా దశాహమధ్యే శ్రుతం చేద్దశాహశేషేణైవశుద్ధిః దశాహాదూర్ధ్వం శ్రుతం చేత్పితుస్సచేలస్నానమాత్రం - భ్రాతౄణాం జ్ఞాతీనాం కిమపి నాస్తి - సమానోదకానాంతు త్రిరాత్రమధ్యే జననశ్రవణే త్రిరాత్రశేషేణశుద్ధిః - తదూర్ధ్వం శ్రవణే కిమపి నాస్తి - జాతస్యశిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణే మాతుః దశరాత్రం జాతాశౌచం - అస్పృశ్యత్వంచ - కర్మానధికారలక్షణం స్త్రీప్రసవేమాసం - పుంప్రసవేవింశతిరాత్రం - పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్రిరాత్రం జాతాశౌచం దశరాత్రం వా - మృతాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే। నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం మరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాం జన్మదశాహశేషపర్యంతం మృతకాశౌచం - తథాజన్మదినేమరణేదశరాత్రం ద్వితీయాదిదినేషు మరణేన

రాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుదశరాత్రజాతాశౌచమేవ - మృతకాశౌచంతు
స్నానమాత్రాన్నివర్తతేమృతప్రసవేమాతుఃదశరాత్రం మృతకాశౌచం
పిత్రాదీనాంసర్వేషాం దశరాత్రజాతాశౌచమేవ - మృతకాశౌచంతుస్నా
నమాత్రనివర్త్యం - సూతాశౌచేసూతికావ్యతిరిక్తానాం పిత్రాదీనామ
స్పృశ్యత్వంనాస్తి-పితుఃపుత్రజననానంతరణభావిసచేలస్నానాత్పూర్వమ
స్పృశ్యత్వం-పశ్చాదస్పృశ్యత్వంనాస్తి-మృతకాశౌచేతుసర్వేషామాశౌ
చనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వంయదిపతిఃపుత్రోజ్ఞాతి రన్యోవాయఃకశ్చి
త్పురుషోవాస్త్రీవాదశరాత్రమధ్యేసూతికాంస్పృశతి-తస్యసచేలస్నానా
గ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశనైశ్శుద్ధిః-అన్యోపియఃకశ్చిత్సూతికాస్పర్శినంపురుషం
స్త్రియంవాస్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేఃపూర్వంస్పృశతితస్యాపిస్నానమాత్రం
సూతికయా సహశయనాసనాదికరణేకృత్స్నమేవ తత్తదహోరాత్రమా
శౌచంయస్మిన్ దినేసహశయనాదికంకృతంతదహోరాత్రంకృత్స్నమా
శౌచం - జాతస్యశిశోస్తదానీమేవజాతకర్మకరణేపిత్రాదీనాం సర్వేషాంజా
తకర్మసమాప్తిపర్యంతంసూతకంనాస్తి-దానవిషయేతుకృత్స్నేపిజన్మదినే
సూతకంనాస్తి-అన్యకర్మసుసూతకమస్త్యేవ - తత్రపక్వాన్నవ్యతిరిక్తంస
ర్వందేయం బ్రాహ్మణానామపితత్ప్రతిగ్రహేనదోషః-పక్వాన్నభోజనేతు
సూతకినాం యావత్సూతకసమాప్తితావత్కాలంభోక్తురపిసూతకంభవతి-
అజ్ఞానాత్సూతకాన్నభోజనేతునైష్పురీష్యపర్యంత మేవభోక్తుస్సూతకంత
థాచలఘుభోజనేత్రిరాత్రంభక్ష్యాదిగురుభోజనేసప్తరాత్రం అంతేసచేలం
స్నాత్వాచాంద్రాయణంచరేత్ - యదిశావాశౌచీసూత్యాశౌచినంసంచ
యనాత్పూర్వంస్పృశతి-తదాబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేనాంతపనంచరేత్-అబుద్ధి
పూర్వకేతుతదర్ధం - సంచయనాదూర్ధ్వంచేద్బుద్ధిపూర్వకస్పర్శేపాదకృ
చ్ఛ్రంఅబుద్ధిపూర్వకేత్వేకరాత్రముపవాసః-యదితుసూత్యాశౌచిశావా
శౌచినంస్పృశతితదాసంచయనాత్పూర్వంబుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వ
యంఅబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకకృచ్ఛ్రం-సంచయనాదూర్ధ్వం బుద్ధిపూర్వ
కస్పర్శేపాదకృచ్ఛ్రంఅబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకరాత్రముపవాసః।ద్రావిడా
నాంతుకన్యాజననేమాతాపితృభ్రాతృణాం పితృవ్యతత్పుత్రయోఃపితామ
హతద్భ్రాత్రోశ్చాశౌచంఅన్యేషాంకిమపినాస్తి పితృవ్యోభిన్నోదరశ్చేత్త
స్యైవాశౌచం-తత్పుత్రస్యాశౌచంనాస్తి-ప్రసవాశౌచినాంచతుర్దినపర్యం
తమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః-నాస్తీతిస్మృతిముక్తాఫలకారః।సూతికా
యాస్త్రీప్రసవే చత్వారింశద్దినాన్యాశౌచం-పుంప్రసవేమాసమాశౌచం-

తావత్పర్యంతముపస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః॥దశాహపర్యంతమేవాస్పృశ్యత్వంతదూర్ధ్వంకర్మానధికారమాత్రమితి స్మృతిముక్తాఫలకారః-పితృగృహేపుత్రీప్రసూతా చేత్తన్మాతాపిత్రోః త్రిరాత్రం - తద్భ్రాతుశ్చైకరాత్రం-జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి-దశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపిత్రోః దశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం-భ్రాతుర్జాతాశౌచమేవ॥దశమదినేశిశుమరణేమాతాపిత్రోర్దశాహాదూర్ధ్వంద్విరాత్రం - తస్మిన్నేవదినేఅష్టమయామేశిశుమరణేత్రిరాత్రం - అన్యత్సర్వంసమానం ॥ ఇతి వేంకటాంబా గర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిరచితాయా మభినవషడశీతి వ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం ప్రసవాశౌచనిర్ణయః॥

మూ॥ పాతేమృతస్యప్రసవేదశాహాంతర్మృతౌతథా।
శావాశౌచంతుబంధూనాంవిజ్ఞాతవ్యమనేకధా॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేసప్తమాదిషు మృతప్రసవే ప్రసవానంతరంనాభిచ్ఛేదనాత్పూర్వం మరణేచసర్వేషాం శిశుమరణనిమిత్తంసద్యస్స్నానమాత్రంమృతప్రసవేమాతుర్దశాహంమరణాశౌచం-నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాం జన్మదశాహసమాప్తిపర్యంతంమరణాశౌచం-జన్మదినేచేద్దశాహం - ద్వితీయాదిదినేషుచేన్నవరాత్రాదికంజ్ఞాతీనాంతుస్నానమాత్రం - ఏతేషాంజాతాశౌచంతు ప్రాగుక్తమేవ।తథాచాపిపురాణం॥

శ్లో॥ స్త్రీణాంతుపతితోగర్భస్సద్యోజాతోమృతోథవా। అజాతదంతోమాసైర్వామృతఃషడ్భిర్గతైస్తథా వస్త్రాద్యైర్భూషితంకృత్వాక్షేప్తవ్యస్సతుకాష్ఠవత్ । ఖనిత్వాతుశనైర్భూమిం సద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి । గతైఃప్రాప్తైర్నత్వతిక్రాంతైః।తథాఅజాతదంతోవామృతః షణ్మాసాభ్యంతరేవామృతఇత్యర్థః॥ వృద్ధవిష్ణురపి॥ సూ॥ మృతేజాతేకులస్య సద్యశ్శుద్ధిరితి॥ వ్యాఘ్రోపి॥

శ్లో॥ జాతేమృతేపిపిండానాంసద్యశ్శుద్ధిర్విధీయతే॥ దశాహేనైవదంపత్యోస్సోదరాణాంతథైవచేతి।ఇదంనాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయందశాహేనైవజన్మదశాహేనైవ-సోదరశబ్దాభిన్నోదరస్యాప్యుపలక్షకః,సద్యశ్శబ్దస్తత్కాలపరః-యదామరణనిశ్చయః తదానీమేవస్నానంకృత్వాశుధ్యతీత్యర్థః - పునశ్చసఏవ॥

శ్లో॥ అంతర్దశాహేజాతస్యశిశోర్నిష్క్రమణంయది । సూతకేనైవశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్చాతాతపోబ్రవీదితి-పిత్రోరితిసోదరభ్రాతౄణాముపల

ఃణాం-పూర్వవచనానుసారాత్-సూతకేనైవ సూతకాహోభిరేవ-తథా
చనాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వం శిశుమరణేయత్పిత్రాదీనాం మరణనిమిత్తమాశౌ
చంతత్సూతకాహోభిరేవగచ్ఛతీతిచంద్రికామాధవీయాదావ్యాఖ్యాతం
ననుజాతేమృతేసపిండానామితివ్యాఘ్రవచనం దశాహోర్ధ్వమరణవిష
యంభవితుమర్హతి - అన్యథాగర్భస్థేప్రేతేమాతురేవస్యాదాశౌచంజాత
ఉభయోః-కృతేనామ్ని సోదరాణాంభిన్నోదరాణామప్యేవమితిపైంగివచన
విరోధాత్ । అత్రనామకరణకాలాదేకాదశదివాదారభ్యైవభ్రాతుర్మృత
కాశౌచవిధానాత్।అతస్సోదరాణాం పితృతుల్యమృతకాశౌచవిధాయకం
వ్యాఘ్రవచనందశాహోర్ధ్వమరణవిషయమేవ - నతునాభిచ్ఛేదనా
దూర్ధ్వందశాహమధ్యే మరణవిషయమితిచేన్న॥

శ్లో॥ జాతమాత్రేమృతేచాపి దశాహాత్పితరాశుచీ। కృతేనామ్నిసనా
భీనాందశరాత్రమఘంభవేత్ । భిన్నోదరాణాంభ్రాతృణాంజాతదంతేమృ
తేత్వఘం-దశాహంకృతచౌళేతుదత్తాదీనాంవిధీయత ఇతి బృహస్పతివచన
విరోధేనపైంగవచనమపిదంత జననాదూర్ధ్వం మరణవిషయంస్యాత్-త
త్రభిన్నోదరభ్రాతృణాందంతజననాదూర్ధ్వమేవ మృతకాశౌచవిధానా
త్-తత్రనానార్థవిధాయకస్యపైంగవచనస్యతదేకవిషయత్వావశ్యంభావా
చ్చనచకృతేనామ్నీతినామకరణానంతరమేవ మృతకాశౌచవిధానాత్-
నకాలాంతరవిషయత్వమితివాచ్యం-తథాచసతిజాతేమృత ఇతిజననానంత
రమేవమృతకాశౌచవిధానేన వ్యాఘ్రవచనస్యాపికాలాంతరవిషయత్వాను
పపత్తేః తస్మాద్విరుద్ధానాంత్రయాణాంవచనానాంవికల్పఃఅతఃయథాచారం
వ్యవస్థా - అత్రతావదాంధ్రాః వ్యాఘ్రవచనానుసారేణదశాహమధ్యేశిశు
మరణే మాతాపితృభ్రాతరస్త్రయోపి దశాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచ
మాచరంతి దశాహాదూర్ధ్వంచేత్త్రిరాత్రం ద్రావిడాస్తువశాహాదూర్ధ్వ
మేవభ్రాతరోమృతకాశౌచమాచరంతి-దశాహమధ్యేతు జాతాశౌచమేవ
తత్రాపికేచిత్కులాచారానుసారేణ బృహస్పతివచనమాశ్రిత్య భిన్నోదర
భ్రాతరోదంతజననాదూర్ధ్వమేవమృతకందశాహ మాచరంతి-తస్మాద్దేశ
కులధర్మాపేక్షయాయథాయథాశౌచమితియుక్తముత్పశ్యామః।గర్భస్థేప్రే
తేమాతురేవస్యాదాశౌచమితిపైంగవచనస్యాయమర్థః। మృతప్రసవాదిని
మిత్తభేదేనమాత్రాదిషువ్యవస్థితత్వేనవిధియ్యమానమాశౌచంమృతకమేవ
జాతాశౌచవిధానేతస్యాసాధారణ్యేనమాతురేవస్యాదిత్యాది వ్యవస్థితవిధా
నాసంభవాత్॥ బృహస్పతివచనేనాభిశబ్దస్యసోదరభ్రాతృపరత్వం - దత్తా

దీనాంపుత్రాణాం కృతచౌలమరణేదశాహవిధానం-దానాదినాపుత్రపరిగ్ర
హానంతరంజాతస్యౌరస భ్రాతృమరణే వేదితవ్యం-ఆంధ్రాణాంతు అస్మిన్వి
షయేత్రిరాత్రంతుల్యన్యాయత్వాత్ -శంఖోపి॥

శ్లో॥ దశాహాంతమృతేబాలేశుద్ధిస్స్యాజ్జన్మనాసహేతి జన్మనాసహజన్మ
దశాహేనసహ-యద్వాజ్ఞాతీనాం యజ్జననాశౌచం తేన సహమాతాపిత్రో
ర్మృతకాశౌచస్యాపినివృత్తిరిత్యర్థః-ఆపస్తంభోపిసూతకేచోత్థానాదాశౌ
చమితి॥సూతకోత్థానపర్యంతమిత్యర్థః-తథాచ-దశమదినేబాలమరణేతద్ది
నమేవాశౌచంతస్యహాశ్చైషేద్వాన్యాం-ప్రభాతేతిస్మృభిరితి విశేషోత్రేతిచం
ద్రికాయాముక్తం శతకకారేణతుఅత్రాపిసవిశేషాస్తీత్యుక్తం॥ శ్లో॥ సూత
కాంతస్తుజాతస్యమృతౌశిష్టాహమిష్యతే॥పితుస్తుద్వ్యహమంత్యాహేతత్ప్రి
నాతేత్ర్యహంభవేదితిదశాహమధ్యే బాలమరణేపిత్రోః పూర్ణాశౌచత్వే
పి॥ శ్లో॥ సూతకేనైవశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్శాతాతపోబ్రవీదితి - వచనబలాద్ద
శాహశేషేణైవశుద్ధిః। అంతిమదినేబాలమరణేతదూర్ధ్వం పితుర్ద్విరా
త్రం-తత్ప్రభాతేతుత్రిరాత్రమితి । నాత్రసోదరస్యైతదాశౌచం కృతేనా
మ్నిసోదరాణామితి దశాహాత్పరమేవతస్య మృతకాశౌచవిధానాదితి ఇదం
ద్రావిడేనోక్తత్వాత్ । ద్రావిడవిషయం॥ చంద్రికాకారోతు-కృతేనామ్నిసోద
రాణామితివచనమన్యథావ్యాఖ్యాతం। పారస్కరోపి॥సూ॥ అసూతికోత్థానా
దాశౌచం సూతకవదితి పతిప్రత్యయేనశిశూపరమనిమిత్తోదక దానరాహి
త్యముచ్యతే ఇతివిజ్ఞానేశ్వరాదయః। జ్ఞాతివిషయేవృద్ధమనుః॥

శ్లో॥దశాహాభ్యంతరేబాలేప్రమీతేతస్యబాంధవైః॥ శావాశౌచంనకర్త
వ్యంసూత్యాశౌచంసమాచరేదితి॥ యమోపి॥

శ్లో॥ దశాహాభ్యంతరేబాలఃకదాచిన్మ్రియతేయది। శావాశౌచంనక
ర్తవ్యంసూత్యాశౌచంవిధీయతే॥ ఇతిమృతకస్యస్నానమాత్రాన్నివృత్తిః
అత్రకేచిత్॥

శ్లో॥ సూతిమధ్యేమృతేబాలే శావంసద్యఃపరాకృతమితి॥ప్రాచీనష
డశీతివచనస్యవ్యాఖ్యానేసద్యశ్శబ్దస్యాహోరాత్రపరత్వప్రతిపాదనాదస్తమ
యపర్యంతమాశౌచమాచరంతి॥ కేచిత్తు-ఏకత్రనిర్ణీతశ్శాస్త్రార్థః ఇదిన్యా
యాదాశౌచప్రకరణే సర్వత్రసద్యశ్శబ్దస్య హోరాత్రపరత్వమిత్యాదంత
జన్మనస్సద్యఇత్యాదివచనవిషయేపిసూర్యాస్తమయపర్యంతమాశౌచమా
చరంతి॥తత్రయేతావద్దశాహాంతర్బాలమరణవిషయే సద్యశ్శబ్దస్యాహోరా
త్రపరత్వంమన్యంతే తేషాం॥

మూ॥ గర్భేయదివిపత్తిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేత్।
మృతకేస్నానతశ్శుద్ధిస్సపిండానాంవినిశ్చయః।
నాభికృంతనతఃపశ్చాద్దశాహంసూతకంభవేత్॥

వ్యా॥ మృతకేస్నానతశ్శుద్ధిః। సర్వేషాంసపిండానాంచస్నానేనమరణాశ్శుద్ధిః॥ శ్లో॥ నాభికృంతనతఃపూర్వంశిశోర్నిష్క్రమణంయది।జాతాశౌచంతుసర్వేషాంత్రిరాత్రమితినిశ్చయః।సద్యశ్శుద్ధిస్తుమృతకేపిత్రాదేఃపూర్ణముచ్యతే।పిత్రోస్తుమరణాశౌచంసద్యఏవసపిండవదితి పారస్కరవచనవిరోధః।సద్యశ్శబ్దస్థానేస్నానశబ్దప్రయోగాత్।అత్రనాభికృంతనాత్పూర్వం బాలమరణేపిత్రోర్భ్రాతుశ్చపూర్ణాశౌచవిధానంవైకల్పికంబోధ్యం-తద్వైవాచారస్యక్వచిత్ క్వచిదుపలంభాత్॥

శ్లో॥ బాలేదేశాంతరంనేహాపతితేచయతౌమృతే। సద్యశ్శౌచంయథేచ్ఛాతోజలాగ్న్యుద్బంధనాదిష్వితిపరాచనవిరోధశ్చ॥ తత్రసద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రపరత్వాసంభవాత్।అత్రబాలమరణేసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలపరత్వస్యావశ్యంవక్తవ్యత్వాత్। అన్యథాదేశాంతరమరణేప్యహర్మాత్రమాశౌచంస్యాత్।నచేష్టాపత్తిఃస్నాత్వాదేశాంతరేశుచిరితిప్రాచీనషడశీతి వచనవిరోధాత్।తథాయతిమరణేదుర్మరణేచఅహర్మాత్రమాశౌచంస్యాత్। నచేష్టాపత్తిః - స్నానమాత్రవిధాయకబహుస్మృతివచనవిరోధాదాచారవిరోధాచ్చనహియతిమరణేజ్ఞాతయః కదాచిత్క్వచిదప్యహర్మాత్రమాశౌచమాచరంతి॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచేతుతావత్స్యాదాశౌచంసంస్థితస్యతు।యావత్స్నానంనకుర్వంతిసచేలంబాంధవాబహిరిత్యంగిరోవచనవిరోధశ్చ। తత్ర సద్యశ్శౌచస్యతాత్కాలికస్నానమాత్రజన్యశుద్ధిపరత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్ -విజ్ఞానేశ్వరవ్యాఖ్యానవిరోధశ్చ- తేనహిదశాహమధ్యే బాలమరణేజ్ఞాతీనాంసూత్యాశౌచం వ్యవస్థాప్యఅనంతరముక్తం యత్పునర్బ్రహ్మద్విష్ణునోక్తంవచనం।జాతేమృతేమృతేజాతేవాకులస్యసద్యశ్శుద్ధిరితి।తచ్ఛిశూపరమనిమిత్తస్యాశౌచస్య స్నానాచ్ఛుద్ధిప్రతిపాదనపరంనతుప్రసవనిమిత్తస్యేతి। యేత్వాదంతజన్మనస్సద్యఇత్యాదావప్యాశౌచప్రకరణేసర్వత్రసద్యశ్శబ్దస్యఅహర్మాత్రపరత్వంమన్యతే-తేషాం॥శ్లో॥అనుజాతస్యతావత్స్యాదాశౌచం సంస్థితస్యతు।యావత్స్నానంనకుర్వంతిసచేలంబాంధవాబహిరిత్యం గిరోవచనవిరోధః-అనుజాతోజాతదంతాద్బాలతరః అనుత్పన్నదంతఇతిచంద్రికాదావ్యాఖ్యాతం॥శ్లో॥ఋత్విజానాదీక్షితానాంయజ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం।సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా।దానేవివాహేయజ్ఞేచ సంగ్రామే

౨౨ గర్భపాతమృతప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

దేశవిప్లవే। ఆపద్యపి చ కష్టాయాం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి॥ యాజ్ఞవల్క్యాది వచనవిరోధశ్చ। తత్ర సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలపరత్వాత్। కర్మలోపో మాభూదిత్యేవమర్థం ఋత్విగ్దీక్షితాదీనాం సద్యశ్శౌచం విహితం - యది తత్ర సద్యశ్శబ్దో హర్మాత్రపరస్స్యాత్। తదా ప్రవర్గ్యోపసదాదికర్మకలాపస్యాసూతకదినేకర్మలోప ఏవ స్యాత్॥

శ్లో॥ శిల్పినః కారవో వైద్యాః దాసీదాసాశ్చ నాపితాః। రాజానో రాజభృత్యాశ్చ సద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితాః॥ ఇత్యాది బహుస్మృతివచనవిరోధశ్చ। యది తత్ర సద్యశ్శబ్దో హర్మాత్రపరస్స్యాత్। తదా వైద్యస్యాయస్మిన్ దినే సూతకం తస్మిన్ దినే రోగజ్వరాదియుక్తస్యాపి రోగిణో ధాతుపరీక్షాద్యసంభవేన ప్రాణాత్యయ ఏవ స్యాత్ - ఏవం రాజ్ఞో రాజభృత్యానాం చ యుద్ధే ప్రసక్తే ప్రాస్థానికహోమదేవతాప్రార్థన బ్రాహ్మణాశీర్వచనపరిగ్రహాదావేకస్మిన్ దినే ప్రవృత్త్యభావేన యుద్ధాభావాదుదాసీనో రాజా శత్రుభిర్హత ఏవ స్యాత్ తస్మాదాశౌచప్రకరణే సద్యశ్శబ్దస్తత్కాలపరః స్మృతివచనేషు సమానవిషయేషు సద్యశ్శబ్దస్థానే స్థానశబ్దప్రయోగాత్ - కేషుచిద్వచనేష్వవశ్యం తత్కాల ఏవ తాత్పర్యనిశ్చయాత్ అంగిరోవచనేన తత్కాలపరత్వేన వ్యాఖ్యానాత్ విజ్ఞానేశ్వరాదిభిస్తథా వ్యాఖ్యానాచ్చ - ఏవం బహుస్మృతివిరోధం లోకప్రసిద్ధప్రౌఢనిబంధవ్యాఖ్యానవిరోధం చానాదృత్య కస్యచిదనామధేయస్య ప్రాచీనషడశీతివ్యాఖ్యాతురజ్ఞత్వనిబద్ధమత్యంతాప్రమాణికం చ వ్యాఖ్యానమవలంబ్య కేషాంచిత్స్మృతిపరిశీలనహీనానాం సద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రపరత్వభ్రమః - తదనుసారేణ తేషామాచారః - తదుపదిష్టార్థానాం కేషాంచిద్గతానుగతికశ్చాచారో జాత్యంధాయురోచేత - నను॥

శ్లో॥ ద్విసంధ్యం సద్య ఇత్యాహుః త్రిసంధ్యమహ ఏవ తు। ద్విదినా రాత్రిరేకా చ పక్షిణీత్యభిధీయత ఇతి॥ సత్యశ్శబ్దస్యాహోరాత్రవాచకత్వేన నిర్వచనమస్తీతి చేత్ - అహో బతాయమస్మద్భాగ్యవిశేషాదాక్షిప్తానాదితః - పండితస్సార్వభౌమః ప్రజాప్రకర్షపర్యంతం యో యం సద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రే పి వృత్తిరస్తీత్యేతావతా సర్వత్రాపి తత్రైవ తాత్పర్యం కల్పయతి - ఏతాదృశా హి భుంజానైర్బ్రాహ్మణైః సైంధవమానయేత్యుక్తో దేవానాం ప్రియః పంక్తిమధ్యే శ్వముపస్థాపయేత్। అశ్వేపి సైంధవపదస్య వృత్తేస్తుల్యత్వాత్ - నానార్థానాం శబ్దానామర్థవిశేషనిర్ధారణమనాద్రియమాణశ్శబ్దవ్యుత్పత్తిమర్యాదానభిజ్ఞః కథమస్మాభిశ్శక్యతే సమాధాతుం - నను భ

వేదేనంయదిసద్యశ్శబ్దో నానార్థస్స్యాత్ - సహితదహర్మాత్రేతవర్ప తేన తుతత్కాలే ప్రమాణాభావాత్ -భవదుపన్యస్తానాం ప్రమాణానాంస్మృతివచనరూపత్వేన శక్తిగ్రహే తేషామతంత్రత్వాత్ వైదికానాంహిశబ్దానాం లోకఏవశక్తిగ్రహః - అతఃకోశాదికంలౌకికమేవప్రమాణంశక్తిగ్రాహకం చవక్తవ్యమితిచేత్ -అహోబతౌ సౌవిధిరేవాస్మాభిరుపాలబ్ధవ్యః- యోహి సర్వసాధారణ్యేన బాలైరప్యధియ్యమానం కోశమప్యజానతాభవతాస్మాకంవివాదమాపాదయతి॥

శ్లో॥ సద్యస్సపదితత్క్షణఇత్యభిదానాత్ - కోశోహిసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలేశక్తిముద్ఘోషయతి-క్షణోనామముహూర్తద్వాదశాంశఃసదాశౌచశ్రవణానంతరంసచేలస్నానాయపర్యాప్తః-అయంచకోశోవిశ్వాది కోశాంతరాపేక్షయాపరమాభ్యర్హితః వైయాకరణమూర్ధన్యేన పాణిన్యమరజైనేంద్రాజయంత్యష్టాదివాబ్ధికా ఇత్యభియుక్తోక్త్యా ఆదిశాబ్దికేషువ్యాకరణసూత్రకారేణ పాణినినాతుల్యతయాపరిగణితేనామరసింహేన ప్రణీతత్వాత్ అయమేవకోశస్సర్వైరప్యర్థవ్యవస్థార్థముపాదీయ్యతేచ-అస్యైవకోశస్యవైయాకరణసార్వభౌమైరనేకైర్భట్టోజిదీక్షితాదిభిఃకృతానివ్యాఖ్యానానిబహూనిదృశ్యంతే ఏతస్యైవప్రచారేణవిశ్వాదికోశాంతరాణాంవిరళః ప్రచారస్సంవృత్తః- తస్మాదస్మిన్కోశేప్రసిద్ధాంసద్యశ్శబ్దస్యతత్కాలేశక్తిం వృత్పన్నోన్నాక్షిపతి - నచసద్యఃపరుత్పరాదితివ్యాకరణసూత్రే భాష్యకారేణ అహాస్యభిధేయేద్యస్సౌత్యయోనిపాత్యత. ఇత్యభిధానాత్కథమేతదితి వాచ్యం - అస్మిన్నేవసూత్రేసప్తమ్యాః కాలఇతిచానువర్తతఇతివృత్త్యాదిష్వభిధానాత్ కాలేపిసద్యస్సిద్ధ్యాసద్యస్సిద్ధేః ఏతత్కోశవ్యాఖ్యానేషు చతథైవతత్కాలేకదహర్మాత్రేచశక్తిద్వయస్య ఉభయత్రప్రయోగద్వైవిధస్యచ దర్శితత్వాచ్చ ప్రత్యుతతత్కాలఏవ ప్రయోగాణాం బహూనాముపలంభాత్॥

శ్లో॥ కశ్చిద్వివాహక్షణగృహ్యతోత్తమాంగ స్సద్యోవిమానప్రఘుతాముపేత్య।వామాంతసంసక్తసురాంగనస్సన్ నృత్యత్కబంధంసమరేనదర్శహా॥

రోయంకేరళస్త్రీవిహసితశుచిభిఃపఙ్క్తిభిర్మౌక్తికానాం సద్యఃపాణ్మాసికానాంమమమదిరదృశాదత్తచంద్రోదయశ్రీః।సోత్కంఠకంఠయాలేర్ఘుటితికుచతటాతోన్నమోమన్మథాయేత్యస్తోయన్మధ్యరత్నంఛురయతికకుభఃకౌంకుమీభిఃప్రభాభిః। ధారాయంత్రితవిముక్తసంతతపయః పూరాప్లుతేసర్వతస్సద్యస్సాంద్రవిమర్దకర్దమరసక్రీడాకుమేసాంగణే-ఉద్దామప్రమదాక

పోలనిపతత్సిందూరరేఖారుణం సైందూరం క్రియతే జనేన చరణన్యాసైః పునః కుట్టిమం । ఆక్షిప్తా జయకుంజరేణ తురగాః నిర్వర్ణయన్వల్లభాః సంగీతధ్వనినాహృతః క్షితిభృతో గోష్ఠీషు తుష్టిం ప్రతి క్షణాత్ । సద్యో విస్మృతసింహాశ్వేంద్రవిభవః కర్ణాట్యప్రదేశేష్వహో దార్ఢ్యం నైవ కుతూహలేన మహతా గ్రామ్యో యదాహం ధృతః । ఇత్యాదిషు తదహర్మాత్ర పరత్వస్య సర్వథైవాసంభవాత్ - ఇత్థం లౌకికప్రమాణం గవేషయతో భవః ప్రత్యయార్థం లౌకికం ప్రమాణముక్తం - ఆర్షం చ ప్రమాణం ప్రాగేవాస్మాభిరుపన్యస్తం - తస్మాత్సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలే శక్త్యా నకశ్చిద్వివాదమర్హతి మాస్తు వా తత్కాలే శక్తిః తుష్యతు దుర్జన ఇతి న్యాయాత్ తథాపి స్మృతిష్వాశౌచప్రకరణేషు బహుస్మృతివచన విరోధపరిహారాయ విజ్ఞానేశ్వరాదివ్యాఖ్యాన విరోధపరిహారాయ చ లక్షణయా వా తత్కాలపరత్వం అవశ్యం వక్తవ్యం ఓతవద్భిః ప్రమాణైరసందిగ్ధావిపర్యస్తసిద్ధ్యర్థే కులశీలవయోవిద్యాదివిపర్యయాపన్నో మూఢస్సంభాషణాయాపి న పర్యాప్త ఇత్యలమితి దుర్విదగ్ధకలహావమానేన ॥

ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిరచితాయాం - అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం దశాహాంతశ్శిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

దశాహోర్ధ్వశిశుమరణాశౌచానుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అర్వాగుపనయాత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదినత్రయం ।
అర్వాగ్దంతోద్గమాచ్చౌలాత్తదోపనయనాత్క్రమాత్ ।
సద్యోదినం త్రిరాత్రంచ సపిండానాం ప్రకీర్తితం ।
దహనే తు త్రిరాత్రం స్యాదాశౌచమపిగోత్రిణాం ।
అజాతదంతదహనే త్యాగేచైకాహముచ్యతే ।
అతిక్రాంతం తూపనయాదర్వాగ్జాతస్త్వేవకస్యచిత్ ॥

వ్యా॥ జన్మదశాహాదూర్ధ్వం ప్రాగుపనయనాద్బాలమరణేన ఖననత్యాగదహనేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు మాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాం చ దినత్రయమాశౌచం జ్ఞాతీనాం తు దంతోద్గమాత్పూర్వం చేత్ఖననపక్షే స్నానమాత్రం - తదూర్ధ్వం చౌలాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వముపనయనాత్ప్రాక్త్రిరాత్రం దహనపక్షే తు దంతోద్గమాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వం తు త్రిరాత్రం - జాతదంతస్య త్యాగో నామ కశ్చిత్సంస్కారో వక్ష్యతే - తత్రై

కరాత్రం-దంతోద్గమాదిగ్రహణంతత్కాలానాముపలక్షణం-తథాచదంతో
ద్గమాద్యభావేఽపితత్కాలప్రాప్తిమాత్రేణతత్తదాశౌచంభవతి - ఉపనయ
నాత్పూర్వంబాలమరణేపిత్రాదీనాం సర్వేషామతిక్రాంతాశౌచం నాస్తీతి
శ్లోకత్రయస్యార్థః ॥ అత్రజమదగ్నిః॥

శ్లో॥ యదినామక్రియపూర్వంపఞ్చత్వంహిసగచ్ఛతి।గర్తసవోపజుహ్వా
నంస్నానాచ్ఛుధ్యంతిగోత్రిణః।ఊర్ధ్వంనామక్రియాయాస్తు బాలోయదిభ
వేన్మృతః।సద్యశ్శుద్ధిస్సపిండానాంభూమావిఖననేకృతే - దహేద్వాకాష్ఠవ
ద్బాలంక్షిపేదేకాహమేనహి।చౌలేకృతేకృతేనాపిజాతదంతోమృతోయది।
అత్రివర్షాత్తుదహనేత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి।ఖననేనైశికీసిద్ధిః స్సపిండానాంవినిర్ణ
యః।తథాచాకృతచౌలస్యత్రివర్షాదర్వ్యోపనాయనం।ఆశౌచంతుత్రిరాత్రం
స్యాత్పిత్రోశ్చైవతుసర్వదేతి - పిత్రోర్మాతాపిత్రోస్సర్వదాఅజాతదంత
త్వాదిసర్వదశాసుత్రిరాత్రమిత్యర్థః॥మనురపి॥శ్లో॥నిరస్యతుపుమాన్శుక్లము
పస్పృశ్యవిశుధ్యతి।బైజికాదపిసంబంధాదనురుంధ్యాదఘంత్ర్యహమితి।బైజి
కసంబంధోజన్యజనకభావఃతథాచవయోవస్థావిశేషమనాదృత్యజన్యజనక
సంబంధమాత్రేఽపిత్రోస్త్రిరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాదిభిర్వ్యాఖ్యాతం-కశ్య
పోపి॥ సూ॥బాలానామజాతదంతానాంత్రిరాత్రేణేతి।ఇదంమాతాపితృవిష
యమితితైత్రేచవ్యాఖ్యాతం।వైవస్వతోపి॥ సూ॥బాలేవాజాతదంతేవాత్రిరా
త్రమితి॥ పైఠీనసిరపి॥సూ॥ అకృతచౌలకానాంత్రిరాత్రమితి॥ఆదిపురాణేపి॥

శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానా మర్వాక్సంస్కారకర్మణః । త్రిరాత్రేణభ
వేచ్ఛుద్ధిః కన్యాస్వహ్నవిధీయతఇతి॥ అహ్న ఇత్యజాతదంతావిషయం ఇదం
సర్వంత్రిరాత్రాశౌచవిధాయకంవచనజాతం మాతాపితృభ్రాతృవిషయం
యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశౌచమిష్యతే।ఊనద్వివర్షఉ
భయోస్సూతకమాతుశ్శేవహీతి।యాజ్ఞవల్క్యవచనం తద్దేశభేదేనవ్యవస్థా
పనీయం-అనుపనీతమరణేమాతాపిత్రోర్దశరాత్రాశౌచాచారస్యద్రా
విడదేశేదర్శనాత్ । యద్యపిచంద్రికాయామిదంవచనయానద్విపక్షావిష
యేత్రిరాత్రవిధిపరత్వేనైనవ్యాఖ్యాతం తథాపివిజ్ఞానేశ్వరేణదశరాత్రవిధి
పరత్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాదేవముక్తం జ్ఞాతివిషయేశంఖః॥

శ్లో॥ అజాతదంతేశాలేతుసద్యశ్శౌచంవిధీయతే।అహోరాత్రాత్త
దాశుద్ధిర్బాలేత్వకృతచౌలకే । తథైవానుపనీతేపి త్రిరాత్రముపదిశ్యత
ఇతి యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ అదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాన్నైశికీస్మృతా । త్రిరాత్రమావ

తాదేశాద్దశరాత్రమతః పరమితి ॥ నైశికీనిశయానిర్వృత్తాశుద్ధిః ఏకరాత్రేణ శుద్ధిరితి విజ్ఞానేశ్వరేణవ్యాఖ్యాతం॥ వ్యాసోఽపి॥

శ్లో॥ అదంతజన్మనస్సద్య ఆచౌలాదేకరాత్రకం। త్రిరాత్రముపనీతేః ప్రాగ్దశరాత్రమతః పరమితి। ఇదం ఖననవిషయం-దహనేతుజ్ఞాతీనాం చౌలాత్ప్రాగపి త్రిరాత్రం-అజాతదంతదహనేత్వేకరాత్రం-తథాచసంగ్రహకారః॥

శ్లో॥ నామ్నో దంతోద్గమాచ్చౌలాదుపనీతేరథః క్రమాత్ । సద్యశ్శౌచమహస్త్రీహానియతాగ్న్యుదకః పర ఇతి ॥ పరః చౌలాత్పరం ఉపనయనాత్పూర్వం మృతః-నియతాగ్న్యుదకః నియతం అగ్న్యుదకం యస్యసః । స్మృత్యంతరేఽపి॥ శ్లో॥ ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్య ఏకాహం దంతజన్మనః। చూడాయాస్త్రిదినప్రోక్తం తచ్చాగ్న్యుదకమావ్రతాదితి। తచ్చత్రిరాత్రాశౌచంచ అగ్న్యుదకంచనియతమితి శేషః । ఇదం వచనద్వయం జ్ఞాతివిషయం-దహనవిషయం చేతి విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః । నామకరణాత్పూర్వం తు దహనాభావాత్ఖననవిషయమేవ॥ పరాశరోఽపి॥

శ్లో॥ దంతజాతేఽనుజాతే చ కృతచూడే చ సంస్థితే । అగ్నిసంస్కరణే తేషాం త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి అనుజాతస్యదహనే త్రిరాత్రవిధానం కృతచూడవిషయం । తథాచ షట్త్రింశన్మతం॥

శ్లో॥ యద్యప్యజాతదంతస్స్యాత్కృతచూడస్తు సంస్థితః । దాహయిత్వా తథాప్యేనమాశౌచం త్ర్యహమాచరేదితి॥ త్యాగవిషయే ఆదిపురాణం॥

శ్లో॥ జాతదంతం మృతం త్యక్త్వా చరేదేకాహమేవ త్వితి ॥ యత్తు అరణ్యే కాష్ఠవత్త్యక్త్వా ప్రక్షిపేత్త్ర్యహమేవ త్వితి మనువచనం తన్మాతాపితృవిషయమితి మాధవీయాదిషు వ్యాఖ్యాతం। త్యాగో నామ-అరణ్యేన్యత్ర ఏవ గర్తవత్యాం భూమౌ కాష్ఠవత్త్యక్త్వా లోష్టపాషాణాదిభిః ప్రచ్ఛాదనం ఖననం తు భూమిం ఖాత్వా తత్ర నిధానమితి భేదః। అయం చ త్యాగో జాతదంతస్యైవ కర్తవ్యః జాతదంతం మృతం త్యక్త్వేతి తస్యైవ తద్విధానాత్ దహనం తు నామకరణప్రభృతి చౌలపర్యంతం వైకల్పికం తతః పరం నిత్యం ప్రాక్చౌలాత్పూర్వం విహితప్రతిషిద్ధత్వాత్॥

శ్లో॥ ఊనద్వివార్షికం ప్రేతం నిదధ్యుర్బాంధవా బహిః । అలంకృత్య శుచౌ భూమావస్థిసంచయనాదృతే। నాస్య కార్యోఽగ్నిసంస్కారో నాపి కార్యోదకక్రియేతి మనువచనేన త్రితీయవర్షాత్పూర్వం దహనస్య నిషేధాత్ । అస్థిసంచయనాదృత ఇతి అస్థిసంచయనరహితాయాం భూమావిత్యర్థః। తృతీయవర్షేణ చౌలమప్యుపలక్ష్యతే॥

శ్లో॥ నాత్రివర్షస్య కర్తవ్యా బాంధవైరుదకక్రియా। జాతదంతస్య వా

కుర్యాన్నామ్ని వాపి కృతే సతీతి తస్యైవవచనేన నామకరణప్రభృతిదహనస్యవిధానాచ్చ ఉదకక్రియయా దహనమాక్షిప్యతే తయోరవినాభావాత్ - అత్రివర్షస్య అప్రాప్తతృతీయవర్షస్యేత్యర్థః । ఇదంచ దహనం దేశాచారానుసారేణ కర్తవ్యం - వైకల్పికేషు పదార్థేషు శిష్టాచారస్య నియామకత్వాత్ ఖననప్రకారోఽయమేవ దర్శితః॥

శ్లో॥ ఊనద్వివార్షికం ప్రేతం ఘృతాక్తం నిఖనేద్భువి। యమగాథాంగాయమానోఽయమసూక్తమనుస్మరన్నితి - యమగాథానామ యోఽస్య కౌష్ఠ్య జగత ఇత్యాద్యాస్తిస్రః ఋచః - యమసూక్తం పరేయువాగ్ంసమితి షోడశర్చం - ప్రకేతునేతి నవర్చమితి కేచిత్ - అంతే ప్రణవం చోక్త్వా నిక్షిపేత్ - మృతజాతస్యతు ప్రణవో న వక్తవ్యః॥

శ్లో॥ శుచౌదేశే వటం ఖాత్వా దర్భైః ప్రచ్ఛాద్య సర్వశః। ఘృతాభ్యక్తమృతం తత్ర ప్రణవేన వినిక్షిపేత్ । మృతజాతం తు నిఖనేత్ భూమౌ ప్రణవవర్జితమితి॥ స్మరణాత్ - తత్రచాయం ప్రయోగః - ఇమం బాలం ఖననేన సంస్కరిష్య ఇతి సంకల్ప్య శ్మశానాదన్యత శుచౌదేశే వటం ఖాత్వా ప్రోక్ష్య దక్షిణాగ్రైర్దర్భైరాస్తీర్య యోఽస్య కౌష్ఠ్య జగత ఇత్యాది యమో రాజాభితిష్ఠతీత్యంతాం యమగాథాం గాయమానః పరేయువాగ్ంసమితి షోడశర్చం యమసూక్తం మనసా స్మరన్ మృతం బాలం ప్రక్షాళితం ఘృతాభ్యక్తమలంకృతం తస్మిన్నవటే ప్రణవేన నిక్షిప్య పాంసుభిర్గర్తం పూరయిత్వా స్నాత్వా గృహం గచ్ఛేత్ అత్ర బంధూనాం శవానుగమనం కృతాకృతం ఉదకదానాభావేన ప్రయోజనాభావాత్ ఉదకదానం సపిండైః కృతజటస్యేతి గౌతమేన చౌలాత్పరమేవ జ్ఞాతీనాముదకదానవిధానాత్ సంపూర్ణద్వివర్షస్య దహనప్రకారమాహ యాజ్ఞవల్క్యః - ఆశ్మశానాదనువ్రజ్య ఇతరో జ్ఞాతిభిర్వృతః। యమసూక్తం తథా గాథాం జపద్భిర్లౌకికాగ్నినా। స దగ్ధవ్య ఉపేతశ్చేదాహితాగ్న్యావృతార్థవదితి - ఇతరః ఊనద్వివర్షాదితః సంపూర్ణద్వివర్ష ఇతి విజ్ఞానేశ్వరేణ వ్యాఖ్యాతం । అత్ర బంధూనామనుగమనముదకదానార్థం - లౌకికాగ్నిశ్చచండాలాగ్నివ్యతిరిక్తో గ్రాహ్యః॥

శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిః సూతికాగ్నిశ్చ కర్హిచిత్। పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చ న శిష్టగ్రహణోచితాః। ఇతి దేవలస్మరణాత్ । అనుపనీతశ్చేదర్థవద్యావత్తంత్రముపయుజ్యతే తావతైవాహితాగ్నితంత్రేణ పాత్రచయనాదిరహితేన కపాలాగ్నినా దగ్ధవ్య ఇత్యర్థః॥ లౌకాక్షిస్తు అమంత్రకం దహనమాహ॥ శ్లో॥ తూష్ణీమేవోదకం దద్యాత్తూష్ణీం సంస్కారమేవ చ । సర్వేషాం

కృతచూడానామన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయమితి। కృతచూడాదన్యత్రాపీచ్ఛయా పితాభ్యుదయకామయోద్వయోః దహనముదకదానంచకుర్యాదిత్యర్థః॥ అస్మిన్మతేయమగాథాదేర్నివృత్తిః - స్త్రీణామప్యేవంచపుత్రప్రభృతిదహనం కుర్యాత్। చౌలాభావేతృతీయవర్షప్రభృతికుర్యాత్ ఆపస్తంబస్తు అస్తాత్వనుధిజాతోనేతిపునర్దహనమంత్రేణదహనమాహ॥ సూ॥ అనుపేతాన్కన్యాశ్చపునర్దహనమంత్రేణ దహేయురితియథాసూత్రస్యవ్యవస్థా ఇదం చదహనం సంపూర్ణద్వివర్షస్యైవనిత్యం ఏకేనాపిదినేనద్వితీయవర్షేన్యూనేసతివైకల్పికంనతునిత్యమితి - విజ్ఞానేశ్వరాదయః। ఆశ్మశానాదనువ్రజ్య ఇతివచనేదహనసంస్కారపరస్య ఇతరశబ్దస్య పూర్ణద్వివర్షపరత్వేనతైర్వ్యాఖ్యాతత్వాత్ కర్మప్రదీపికాయాంతు॥

శ్లో॥ కన్యాబాలకయోరూర్ధ్వం త్రయోవింశతిమాసతః। ఉపోషణంతుకర్తవ్యం తత్పూర్వం ఖననంతయోరితి॥ వచనముదాహృత్య చతుర్వింశతిమాసేదహనముక్తంస్మృతిముక్తాఫలేష॥

శ్లో॥ త్రయోవింశతిమాసాత్తుమృతయోర్బాలకన్యయోః। ఏకరాత్రాదహనంత్వస్తిపంచమాత్పరమాత్రవతాదితి॥ స్మృత్యంతరవచనముదాహృత్య తథైవోక్తం।వస్తుతస్తుతృతీయవర్షస్యైవదహనం నిత్యంనాత్రివర్షస్యేతి మనునాతృతీయవర్షాత్పూర్వం దహనస్యనిషేధాత్ - తస్యైవచౌలకాలత్వాచ్చ - చౌలకర్మణశ్చౌలకాలస్యచ దహనేనిమిత్తత్వం - తథైవోత్తరత్రవక్ష్యామః - నహిచతుర్వింశతిమాసస్యచౌలకాలత్వంస్మృతిషుక్వాప్యవగతంతస్మాత్తృతీయవర్షప్రభృత్యేవదహనంనిత్యం త్రిరాత్రంచ తత్రాశౌచం-తచ్చసర్వవర్ణసాధారణం। క్షత్రస్యద్వాదశాహానిత్యాదిపూర్ణాశౌచవచనేష్వివవర్ణవిశేషముపాదాయ-విధానాభావాత్-తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః-ఇదంవయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణం। యథాపిండయజ్ఞావృతాదేయమితి పిండదానవిధిస్సర్వవర్ణసాధారణఃయథావా సమానోదకాశౌచవిధిః అంతరాజన్మమరణఇతిసన్నిపాతాశౌచవిధిః గర్భస్రావేమాసతుల్యాఇతి స్రావాద్యాశౌచవిధిః ప్రోషితేకాలశేషస్స్యాదితి విదేశస్థాశౌచవిధిః॥ అశేషేత్ర్యహమేవత్వితి అతిక్రాంతాశౌచవిధిః గుర్వాద్యాశౌచవిధిశ్చసర్వవర్ణసాధారణః తథావయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణం భవితుమర్హతీతిపునశ్చతేనైవేత్థముక్తం॥

శ్లో॥ క్షత్రేషడ్భిఃకృతేచౌలే వైశ్యేనవభిరుచ్యతే। ఊర్ధ్వంత్రివర్షాచ్ఛూద్రేతు ద్వాదశాహోవిధీయతేతథా॥

శ్లో॥ యత్రత్రిరాత్రంవిప్రాణా మాశౌచంసంప్రదృశ్యతే। తత్రశూద్రే ద్వాదశాహఃషణ్ణవక్షత్రవైశ్యయోరిత్యాదీనియానిఋష్యశృంగాదివచనా నితానిసత్యబుధ్యానాద్రియమాణైః విశ్వరూపధారేశ్వరమేధాతిథిప్రభృతి భిఃఅయమేవసాధారణఃపక్షోంగీకృతఇతి - తథాచమేధాతిథి ప్రభృతీనా మపిఋషిత్వాత్తద్వచనానాం ఋష్యశృంగాదివచనానాంచ తుల్యబలత్వే నవికల్పఇతితాత్పర్యం - అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానా మర్వాక్సంస్కారకర్మణః। త్రిరాత్రాత్తుభ వేచ్ఛుద్ధిఃతస్యాస్యహ్నావిధీయతఇతి-వ్యాఘ్రోపి - తుల్యంవయసిసర్వే షామతిక్రాంతేతథైవచ। ఉపనీతేతువిషమంతస్మిన్నేవాతికాలజమితి వయసీ త్యవస్థాయాఉపలక్షణం - వయోవస్థానిమిత్తమతిక్రాంతాశౌచంచసర్వవర్ణ సాధారణం-ఉపనీతేతుమృతేవిషమందశాహద్వాదశాహాదికంవిలక్షణమా శౌచం-తస్మిన్నేవఉపనీతఏవమృతేఅతికాలజమతిక్రాంతాశౌచంచ తస్మా దనుపనీతేమృతేపిత్రాదీనాం అతిక్రాంతాశౌచంనాస్తీత్యవగంతవ్యం-చం ద్రికాయామపిసర్వవర్ణసాధారణమాశౌచముక్తం॥

శ్లో॥ ఆశౌచమసపిండేషు ప్రోషితేశ్రోత్రియేగురౌ। అతీతేనృపతౌత ద్వదృతుకాలేచయోషితాం। అప్రజాసుతథాస్త్రీషు మాతులేబాంధవే షుచ। ఏవమాదావశౌచస్యచతుర్ణామపితుల్యతేఇతి అప్రజాసుగర్భస్రా వాదినానష్టప్రజాసు - తస్మాదుపనయనాదేః పూర్వంయద్వయోవస్థానిమి త్తమాశౌచంతత్సర్వవర్ణసాధారణం - ఉపనయనాదేఃపరంపూర్ణాశౌ చంతువర్ణభేదేనవ్యవస్థితం - ఉపనయనాద్యభావేపి తత్తత్కాలప్రాప్తి మాత్రేణ పూర్ణాశౌచమేవ॥

శ్లో॥ ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్। అప్రతోద గ్రహాద్వైశ్యశ్శూద్రోవస్త్రద్వయగ్రహాత్। మ్రియతేయత్రతత్రస్యాదా శౌచంత్ర్యహమేవతు। ద్విజన్మనామయంకాల స్త్రియాణాంతుషడబ్దికః। పంచాబ్దికస్తుశూద్రాణాం స్వజాత్యుక్తమతఃపరమితి॥ హారీతవచనాత్॥

శ్లో॥ విప్రస్త్వనుపనీతోపి క్షత్రియశ్చాదనుర్గ్రహః। అగృహీతప్ర తోదస్తువైశ్యశ్శూద్రోద్వివస్త్రభృత్। మ్రియతేయత్రతత్రస్యాదాశౌచం త్ర్యహమేవతు।ద్విజన్మనామయంకాలస్త్రియాణాంతుషడబ్దికః। పంచాబ్దిక స్తుశూద్రాణాంస్వజాత్యుక్తమతఃపరమితి। బ్రహ్మపురాణవచనాచ్చ।షడ బ్దికస్సంపూర్ణజన్మషడబ్దస్సంపూర్ణగర్భసప్తమః ప్రాప్తగర్భాష్టమఇతి యావత్।పంచాబ్దికశబ్దోప్యేవమేవవ్యాఖ్యేయః।స్వజాత్యుక్తంశుద్ధ్యైద్విప్రో

దశాహేనేత్యాదివచనైర్బ్రాహ్మణాదీనా ముక్తందశరాత్రాదికమిత్యర్థః -
తథాచఉపనీతానాం బ్రాహ్మణానాంధనుర్గ్రహణంకృతవతాంక్షత్రియాణాం
ప్రతోదగ్రహణంకృతవతాం వైశ్యానాంవస్త్రద్వయంధృతవతాం శూద్రా
ణాంమృతౌపూర్ణాశౌచం - ఉపనయనాద్యభావేపి ప్రాప్తగర్భాష్టమవర్షా
ణాంత్రయాణాంవర్ణానాంపూర్ణాశౌచం - శూద్రాణాంతువస్త్రద్వయ
గ్రహణాభావేపి ప్రాప్తగర్భసప్తమానాంమృతౌపూర్ణాశౌచం బ్రాహ్మ
ణానాం గర్భాష్టమఉపనయనకాలః । తథాసఏవక్షత్రియవైశ్యయోర్ధనుః
ప్రతోదగ్రహణకాలః - ఉపనయనాదిక్రియాపేక్షితమంత్రోచ్చారణాజ్యా
కర్షణాదివిషయదేహేంద్రియపాటవస్య జన్మప్రభృతిపంచ వర్షానంతరగమే
వసంభవాత్ తతఃప్రాగసంభవాత్ - శూద్రాణాంగర్భసప్తమోవస్త్రద్వ
యగ్రహణకాలః-తత్పూర్వమతిబాల్యేవలజ్జాహీనానాం అనపేక్షితాధోవ
స్త్రాణాం పంచవర్షానంతరంలజ్జాయాముదితాయాం అధోవస్త్రాపేక్షణాత్ -
శీతనివారణార్థముత్తరీయస్యద్వితీయస్యాపేక్షణాచ్చేతి వచనస్యతాత్పర్యం-
యత్తుశూద్రాణాంద్వాదశాబ్దేవస్త్రద్వయమితికైశ్చిదుక్తం - తద్దేశభేదేన
వ్యవస్థాపనీయంయద్వా॥

శ్లో॥ అనూఢభార్యశ్శూద్రస్తు షోడశాద్వత్సరాత్పరం । మృత్యుంసమ
ధిగచ్ఛేచ్చేన్మాసాత్తస్యాపిబాంధవాః । శుద్ధింసమధిగచ్ఛంతినాత్రకార్యా
విచారణేతి శంఖవచనంతదపిదేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయంయద్వా॥

శ్లో॥ అష్టభ్యఊర్ధ్వంవర్షేభ్యశ్శుద్ధిశ్శూద్రస్యమాసికీతి - మేధాతిథినా
కించిద్వచనముదాహృతం - తదపిదేశభేదేనయోజ్యం-త్రైవర్ణికానాంప్రా
ప్తగర్భాష్టమానామేవపూర్ణాశౌచం సర్వదేశసాధారణం తద్విషయేవిరు
ద్ధవచనాభావాత్ - త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాదిత్యత్రవ్రతంగర్భాష్టమకాలో
పలక్షణార్థ మితిమేధాతిథిహరదత్తకమలాకరాద్యైరభిధానాత్ - క్షత్రి
యవైశ్యయోర్ధనుః ప్రతోదావష్టమేబ్ద ఇతికమలాకరేణోక్తత్వాత్ -ద్విజ
న్మనామయంకాలఇత్యాదివచనాచ్చ - శూద్రాణామివత్రైవర్ణికానాంగ
ర్భాష్టమవ్యతిరిక్తకాలస్య పూర్ణాశౌచనిమిత్తస్యేతి స్మృతిషుక్వాప్యదర్శ
నాచ్చ - తస్మాద్గర్భాష్టమఏవత్రయాణాం వర్ణానాంపూర్ణాశౌచనిమిత్తం-
యస్యతుగర్భపంచమ ఏవఉపనయనంకృతం తస్యాపిమృతౌ పూర్ణాశౌచ
మేవ-ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాద్దశరాత్రమతః పర
మిత్యాదివచనైరుపనయనస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ -తథా క్షత్రియ
వైశ్యయోరపి గర్భాష్టమాత్ప్రాగేవధనుః ప్రతోదగ్రహణే పూర్ణా

శౌచం - క్షత్రియస్యాద్దనుగ్రహాత్ - అక్షతోద్గ్రహాద్వైశ్యస్య ఇత్యాదివచ
నైర్ధనుః ప్రతోదగ్రహణస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - నచపంచమా
దేర్వ్యుపనయనకాలత్వేన తత్ప్రాప్తావపి పూర్ణాశౌచంస్యాదితి వాచ్యం-
నహి స్వేచ్ఛాధీనం కాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం - కింతువచనాధీనం-వచనాని
చద్విజన్మనామయంకాల ఇత్యాదీని గర్భాష్టమస్యైవ పూర్ణాశౌచ నిమి
త్తత్వంప్రతిపాదయంతి । అతోగర్భాష్టమప్రభృత్యేవపూర్ణాశౌచమితిప్ర
సిద్ధం తథాచౌలాభావేపితృతీయవర్షప్రభృతిత్రిరాత్రాశౌచం-జన్మనోథ
తృతీయేవర్షేచౌలమిత్యాదివచనైః జన్మతృతీయవర్షస్య చౌలకాల
త్వావగమాత్ నచ॥

శ్లో॥ ప్రథమేబ్దేతృతీయేవాకర్తవ్యం శ్రుతిచోదనాదిత్యాదివచనైః ప్రథ
మవర్షస్యాపి చౌలకాలత్వంతుల్యమితివాచ్యం॥

శ్లో॥ తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదోపనాయనం । ఆశౌచంతుత్రి
రాత్రంస్యాదిత్యాదివచనైస్తృతీయవర్షస్యైవత్రిరాత్రాశౌచనిమిత్తత్వ
ప్రతిపాదనాత్ -యస్యతుప్రథమసంవత్సరఏవచౌలంకృతంతస్య చౌలప్రభృ
తిత్రిరాత్రమేవ-నిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ -అహోరాత్రైస్త్రికైస్స్మృతా । త్రిరా
త్రమాప్రవ్రతాదేశాత్ - నిర్వృత్తచౌలకానాంతు త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత
ఇత్యాదివచనైశ్చౌలకర్మణోపి త్రిరాత్రాశౌచనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ -త
థాఅజాతదంతేమాసైర్వామృతేషడ్భిర్గతైస్సథేత్యాదివచనై రజాతదం
తత్వావస్థాయాష్షణ్మాసాభ్యంతరకాలస్యచసద్యశ్శౌచనిమిత్తత్వావగమా
ద్దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసాభ్యాంతరేచసద్యశ్శౌచం-తత్థాచదంతజన
నాభావేపిషణ్మాసాదూర్ధ్వంసద్యశ్శౌచం - కింతుఏకరాత్రం-తథాచపం
చమేమాసిదంతజననేపిసద్యశ్శౌచం - తథాప్రాఙ్నామకరణాత్సద్యఏకా
హందంతజన్మనః - నామ్నివాపికృతేసదిత్యాదివచనైర్నామకరణస్యదహ
నైకరాత్రాశౌచయోర్నిమిత్తత్వావగమాత్ । ఊర్ధ్వందశాహాదేకరా
త్రమిత్యాదివచనైరేకాదశాహరూపస్య నామకరణకాలస్యాపి తన్నిమిత్త
త్వావగమాన్నామకరణోత్కృష్టైస్యైకాదశాహప్రభృతివికల్పేన దహనైక
రాత్రాశౌచేభవతః - నచదశరాత్రేవ్యుష్టేద్వాదశరాత్రేసంవత్సరేనేత్యాదివ
చనైర్నామకరణకాలానాంబహూనాముపలంభాత్కథమేతదితివాచ్యం - ఊ
ర్ధ్వందశాహాదేకరాత్రమిత్యాదివచనైరేకాదశాహస్యైవతన్నిమిత్తత్వా
వగమాత్ -నామకరణదంతజననచౌలోపనయనకాలానాం బహుత్వేపినస
ర్వేషామాశౌచనిమిత్తత్వం - కింతుయస్యవచనేషునిమిత్తత్వముపగమ్యతే-

31 దశాహోర్ధ్వశిశుమరణాశౌచానుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

కాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వంతదా-శతాయుః తస్స్యైవేతినిర్ణయః-ఏతేనయదికాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం మరణకాలత్వావగమాత్, పురుషఇతిశ్రుతేః। సంవత్సరశతానంతరకాలస్య మరణకాలత్వావగమాత్ ప్రేతకృత్యం ప్రసజ్యేత - తత తదూర్ధ్వం ప్రబలాదృష్టవశాజ్జీవతోపిదహనాది ప్రేతకృత్యం ప్రసజ్యేత - తదూర్ధ్వం ప్రబలాదృష్టవశాజ్జీవతోపిదహనాదిప్రేతకృత్యంనస్యాదితికస్య థాదురదృష్టవశాదల్పాయుషః ప్రాగేవమృతస్య ప్రేతకృత్యంనస్యాదితికస్య చిత్పర్యాలపితమపాస్తం మరణకాలప్రాప్తిమాత్రస్యవచనేషు ప్రేతకృత్యనిమిత్తమవగమ్యతే-తచ్చసంత్తత్వానుపలంభాత్ ।మరణమేవహ్యేకం తత్రనిమిత్తమవగమ్యతే-తచ్చసంవత్సరశతేవాతదూర్ధ్వం-మత్వాగ్వావృత్తం ప్రేతకృత్యమాపాదయతి - సత్వత్కాలప్రాప్తిమాత్రం - నచైతదృష్టం తేనచౌలాదికాలానాంతథాత్వంత్రిరాత్రం శక్యం-తథాసతి-తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదాపనాయనం। త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిరిత్యాదివచనజాతం దత్తజలాంజలిస్స్యాదిత్యలంప్రపంచేన। ఇదంచానుపనీతమరణాశౌచం సంస్కారప్రభృత్యేవ॥

శ్లో॥ ఖనిత్వాతుశనైర్భూమిం సద్యశ్శౌచంవిధీయతే । జాతదంతేంమృతంత్యక్త్వాచరేదేకాహమేవహి । దాహయిత్వాతథాస్యసమాశౌచంత్రి హమాచరేదిత్యాదిషూక్త్వాప్రత్యయబలేనతదాశౌచస్యసంస్కారపశ్చాద్భావిత్వావగమాత్-అన్యేతుతృతీయవర్షాత్ప్రాగేవసంస్కారప్రభృత్యాశౌచంతత్రైప్రోక్త్వాప్రత్యయదర్శనాదితిమన్యంతే-యథాచారస్తథాచరణీయం - నామకరణాత్పరందహనపక్షేమాతాపితృభ్యాముదకదానంపిండదానంచకర్తవ్యమ్॥

శ్లో॥ అగ్నినాసంస్కృతస్యోక్తాపిండదానోదకక్రియ ఇతిస్మరణాత్ ।తచ్చచౌలాదర్వాగర్భరహితం అకృతచౌళస్య దర్భవర్జితమితి అఖండాదర్శభిధానాత్ ।యత్తుదంతజననాదిమాతాపితృభ్యామితిగౌతమవచనంతద్దంతజననాత్పూర్వంసాక్షికదహనోదకదానవృత్త్యభిప్రాయం - నామ్నివాపికృతేసతీతిమనునానామకరణాత్పరమేవతయోరభ్యనుజ్ఞాత్ తృతీయవర్షప్రభృతీతుజ్ఞాతిభిరప్యుదకదానంకార్యం ఉదకదానంసపిండైః కృతజటస్యేతిగౌతమస్మరణాత్ సంస్కార్యాపిండదానంకార్యం । పంచమవర్షప్రభృత్యస్థిసంచయనంచపకోద్దిష్టంచకార్యం॥

శ్లో॥ మృతందగ్ధ్వాత్రిరాత్రేణ త్రివర్షాదుదకంబలిం । పంచమాద్యస్థిచయనంశ్రాద్ధంకుర్యాచ్చతుర్దిన ఇతికాత్యాయనవచనాత్ । తృతీయవర్షాదారభ్యపిండోదకదానందర్భైషుకార్యం॥

శ్లో॥ అష్టమాత్పరమేవాస్యదృష్టత్ స్థాపనపూర్వకం । ఉదకంపిండదానంచకుర్యాత్ప్రేతస్యశాంతయే ॥ దర్భాస్తంభేతతఃపూర్వ సర్వాకర్మసమా

చ రేదితిస్మరణాత్ -యత్తు॥
శ్లో॥ ఉదకపిండదానంచ త్యాజ్యంస్యాత్త్రివర్షతః । దశాహపిండదా
నంస్యాదష్టమాబ్దాత్పరంస్మృతం । ప్రేతపిండంబహిర్దర్భమంత్రవివర్జితమి
తివచనం తద్వికల్పాభిప్రాయందినత్రయేణోదకపిండాః పంచస ప్తతిరుదకాం
జలయశ్చ దేయాః॥ శ్లో॥ అష్టమాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః।
పిండోదకంత్రిరాత్రేణ హ్యేకరాత్రేణసంకటే। త్రీన్ పిండాన్ ప్రథమేదద్యా
ద్ద్వితీయేచతురస్తథా। త్రీంస్తురద్యాత్తృతీయేహ్ని బాలానాంపిండకల్పనా॥
శిశో స్త్రివత్సరాదూర్ధ్వముదకం పంచస ప్తతీతిస్మరణాత్ । అష్టమాద్గర్భా
ష్టమాదిత్యర్థః -యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రంపిండదశకం త్రింశద్దద్యాత్తిలోదక
మితివచనం-తత్సూత్రభేదేనవ్యవస్థాపనీయం- పన్చమవర్షాదారభ్యఉపనయ
నపర్యంతంతూష్ణీమేవ-సంచయనాంగజాతం కార్యం - హోమోనకర్తవ్యః
ప్రధానంతుసంచయనమాత్రం సమంత్రకమేవకార్యం - తృతీయేహ్ని నవ
కుంభమాదాయదహనంవ్రజేత్ ॥ శ్లో॥ జలేనపయసాచైవం సంప్రోక్ష్యాస్థీ
న్యమంత్రతః । నంతానికుంభేసమాప్యాథపయసాపూరయేద్ఘటం । ఇదంతఇతి
మంత్రేణఘటంకుర్యాత్సురక్షితమిత్యాపస్తంబస్మరణాత్ । ఇదంతఇత్యే
కఋచాతానికుంభేసమాప్యేత్యన్వయః ॥ శ్లో ॥ తుషాగ్నినాదహేత్ప్రేతం
అస్మాత్త్వమధిమంత్రతః। కుర్యాత్సంచయనంత్వస్థ్నా మేకర్చావ్రతబంధనా
దితి-స్మృత్యంతరవచనాచ్చ-పంచమవర్షాత్పూర్వంతు ప్రధానమపితూష్ణీ
మేవకార్యం॥ శ్లో॥ పంచమాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః।
అస్థిసంచయనంతూష్ణీం కుర్యాదిత్యాహగౌతమఇతి - గౌతమస్మరణాత్ -
త్రితీయవర్షప్రభృత్య కృతబాలకస్యమరణే అమంత్రకంచౌలంవిధాయ
దహనంకుర్యాత్ ॥ శ్లో॥ బాలానమృతాన్ ద్విత్రివర్షాన్ వ్యతీతాన్ యజ్ఞోపవీత
స్యవిధేః పురస్తాత్ అమంత్రకంచౌలవిధింవిధాయ మంత్రేణసంస్కారవిధింవి
దధ్యాదితి బోధాయనస్మరణాత్ -చౌలాభావేసమంత్రక సంస్కారయోగ్య
తానాస్తీతితాత్పర్యం - చతుర్దివసపకోద్దిష్టంకృత్వాపంచమదివసేనారా
యణబలింకుర్యాత్ ॥ శ్లో॥ తథాబాలస్యకన్యాయాష్షండస్యపతితస్యచ। నా
రాయణబలిః కార్యోహ్యన్యేషాం మోక్షకాంక్షిణామితి- వ్యాసవచనాత్ ॥
శ్లో॥ మృతందద్యాత్త్రిరాత్రేణత్రివర్షాద్యుదకంబలిమితి-గౌతమవచనా
చ్చ-యత్తుత్రివర్షాదుదకంపిండం చతుర్థాద్యుదకంబలిమితిబోధాయనవచ
నంతత్తదీయసూత్రవిషయం - గర్భాష్టమాదారభ్యఉపనీతస్యానుపనీతస్య
వానవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచకుర్యాత్ ॥ శ్లో॥ అష్టమాద్వత్సరాదూర్ధ్వం

నవశ్రాద్ధానికారయేత్ - అబ్దాదేవాష్టమాదూర్ధ్వం ఏకోద్దిష్టానిషోడశ । త్రివర్షాదుదకంపిండంశ్రాద్ధాంతంపంచమాత్పరం - అష్టమాత్సకలంగ్రాహ్యంసపిండీకరణంవినా - సప్తమాద్ద్వాదశాదూర్ధ్వంగృహస్థబ్రహ్మచారిణోః సపిండీకరణంకుర్యాన్నప్రాగితియమోదితమిత్యాదివచనేభ్యః అష్టమాద్గర్భాష్టమోపక్రమాదిత్యర్థః - సపిండీకరణాభావేనారాయణబలిః నిషిద్ధసాపిండానాంతద్విధానాత్ అత్రగర్భాష్టమప్రభృత్యనుపనీతస్యమరణేనవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచ అమంత్రకమామద్రవ్యేణ కుర్యాదితివిశేషోద్రష్టవ్యః- ద్రావిడానాంతుగర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాందశాహాశౌచత్వేనసంస్కర్తాప్రథమతఏవదినత్రయేపిండోదకంసమాప్యఏకాదశఏకోద్దిష్టంకృత్వాద్వాదశేనారాయణబలింకుర్యాత్ ॥ శ్లో॥ త్రివర్షాద్యుదకంపిండంసర్వేషాంతర్పణంభవేత్ । త్రిరాత్రంపిండదశకంత్రింశద్దద్యాత్తిదకం। ఆదితస్త్రిదినేకుర్యాద్బాలానాంతూద్ధరీయసీత్యాదివచనాత్ యత్తు॥లో

శ్లో॥ కన్యాబాలకుమారేభ్య స్త్ర్యహంపిండోదకక్రియాః। కుర్యాద్దశాహమాశౌచం వర్తతేనాత్రసంశయః । కన్యాబాలకుమారాణామష్టమాదిదినత్రయే। పిండోదకేచనిర్వర్త్యద్వాదశేబలిమాచరేదితి - వచనంతద్విదల్పాభిప్రాయం - జ్ఞాతిఃకర్తాచేదాంధ్రాదివదేవకుర్యాత్ - తస్యత్రిరాత్రాశౌచత్వాత్ - శతకేతుతస్యదశాహాశౌచముక్తం తత్ స్మృతిముక్తాఫలేదూషితం - యథాచారస్తథాచరణీయం - అసపిండస్యసంస్కర్తృత్వేతు పిండోదకదానాభావేసద్యశ్శుద్ధిః ఉపనీతదహనేప్యసపిండస్యగ్రామాద్బహిర్వాసఃవిషయభేదేసద్యః త్రిరాత్రాద్యాశౌచవిధానాత్ ఆశౌచమాత్రవివేచనపరేప్యస్మిన్ గ్రంథేబాలానాంసంస్కారాదినిరూపణంస్మృతినిబంధేషువిరళత్వేనాప్రసిద్ధత్వాదిత్యవగంతవ్యం - కన్యామరణవిశేషమాహ॥

కన్యామరణాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అనూఢాయాంమృతౌపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదినత్రయం ।
దినమాదంతజననాదితిధర్మవిదోవిదుః ।
జ్ఞాతీనాంస్నానమాచౌలాదావాగ్దానాద్దినంభవేత్ ।
వాగ్దానేతుత్రిరాత్రంస్యాత్ పితృభర్తృకులద్వయోః ।
అనూఢాచేద్రజఃపశ్యేద్దశాహంతన్మృతౌభవేత్ ॥

వ్యా॥ అనూఢాయాఃస్త్రియాః దంతజననాత్పూర్వం మరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంఏకరాత్రం - త్రిరాత్రమపికేచిత్ - దంతజననాదూర్ధ్వంవివాహపర్యంతంత్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనాంచౌలాత్తృతీయవర్షాద్వాపూర్వంసద్యశ్శౌ

చం-చౌలాదూర్ధ్వం తృతీయవర్ష ప్రభృతివాగ్దానపర్యంతమేకరాత్రం-వాగ్దానానంతరంవివాహపర్యంతం పితృభర్తృకులయోర్ద్వయోరపి త్రిరాత్రం-యదితువివాహాత్ప్రాగేవరజస్వలాజాతా-తదాతన్మృతౌసర్వేషాం దశరాత్రమిత్యర్థః ఉదకదానంతుకన్యావిషయే వైకల్పికం-ఏకేప్రత్తానామితిగౌతమేనవికల్పస్మరణాత్-అత్రయమః॥ శ్లో॥ పిత్రోరుపరమే స్త్రీణామూశౌచంతుకథంభవేత్ - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవాన్ యమ ఇతి - అనూఢానాం స్త్రీణాముపరమేమాతాపిత్రోః స్త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిరిత్యర్థః - కార్ష్ణాజినిరపి॥

శ్లో॥ ప్రత్తాప్రత్తాసుయోషిత్సుసంస్కృతాసంస్కృతాసుచ। మాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రంస్యాదితరేషాంయథావిధిరితి-సంస్కృతాయాఃపితృగృహే మరణేత్రిరాత్రంవేదితవ్యం-ప్రత్తాప్రక్రాంతదానావాగ్దత్తేత్యర్థః - అప్రత్తావావాగ్దానరహితా అసంస్కృతావివాహరహితా ఇదంత్రిరాత్రం దంతజననాదూర్ధ్వం వేదితవ్యం-తత్పూర్వంతుఅజాతదంతాసుపిత్రోరేకరాత్రమితిశంఖకార్ష్ణాజినిభ్యాం విశేషస్మరణాదేకరాత్రమితిమాధవీయేభిహితం - తత్కమలాకరేణాప్యనుమోదితం-గ్రంథాంతరేచక్వాపినదూషితం విద్యారణ్యోక్తిశ్చతత్ప్రామాణ్యాయన గ్రంథాంతరసంవాదమపేక్షతే-జ్ఞాతివిషయేఆపస్తంబః॥సూ॥ఆచూడాయాగకన్యాయాం సద్యశ్శౌచమితిపాద్మేపి॥

శ్లో॥ ఆజన్మనస్తుబాలాంతాకన్యాయత్రవిపద్యతే। సద్యశ్శౌచంభవేత్తత్రసర్వవర్ణేషునిత్యశః తతోవాగ్దానపర్యంతంయావదేకాహమేవహి-తతస్తత్రప్రవృత్తాయాంత్రిరాత్రమితినిశ్చయః - వాగ్దానేతుకృతేయత్రతత్రప్యుభయతస్త్ర్యహం-పితుర్వరస్యచతతోదత్తానాంభర్తురేవహి స్వజాత్యుక్తమశౌచంస్యాన్మృతకేజననేపిచేతి- తత్రప్రవృత్తాయాంవాగ్దానావస్థాయామేవమృతాయామిత్యర్థః - వర్షద్వయాత్పూర్వంవివాహితాయాఃకన్యాయాఃస్మృత్యంతరేవిశేషోదర్శితః॥శ్లో॥ ఊనద్వివర్షకన్యాయాః పాణిగ్రహణకర్మణి।ఖనిత్వైనిక్షిపేద్యామంపశ్చాద్దాహోవిధీయతఇతి - వివాహాత్పూర్వంరజోదర్శనేశంఖః॥

శ్లో॥ పితృవేశ్మనియానారీ రజఃపశ్యత్యసంస్కృతా । తస్యాంమృతాయాంనాశౌచంకదాచిదపిశామ్యతీతి।దశాహాత్పూర్వంనశామ్యతీత్యర్థః॥ సంగ్రహస్తు। అనుపనీతస్యత్రయస్సంస్కారాః - ఖననంత్యాగోదహనంచ తత్రజన్మదశాహాభ్యంతరేబాలమరణే ఖననమేవసంస్కారః । దశాహాత్పరషాణ్మాసపర్యంతంఖననందహనంవా - సప్తమాసాదరభ్యవర్షద్వయం

పూర్తిపర్యంతంఖననంత్యాగోదహనంవా - తృతీయవర్షప్రభృతిదహన
మేవసంస్కారః । పంచమేమాసిదంతజననేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేన
భవంతి । సప్తమాదిషుదంతజననాభావేపిత్రయోపి సంస్కారావికల్పేనభ
వంతి । ప్రథమవర్షఏవచౌలంకృతంచేన్నాల ప్రభృతిదహనమేవసంస్కా
రః । వర్షద్వయాదూర్ధ్వంచౌలాభావేపి దహనమేవసంస్కారః । తథా
కన్యామరణేవళియాంస్తువిశేషః । వర్షద్వయాదర్వాగుద్వాహితాయాః
కన్యాయాః మరణేఖననంకృత్వాయామమాత్రం భూదర్భస్థాపయిత్వాప
శ్చాద్దహనంకుర్యాత్ । కైముత్తికన్యాఏవవర్షద్వయాదర్వాక్కృతచౌ
లాయాః కృతచౌలస్యచఖననంకృత్వా పశ్చాదుద్ధృత్యదహనంకార్యం।కృ
తచౌలస్యవర్షద్వయాదర్వాగ్దహనం దేశాచారానుసారేణకర్తవ్యం। ద
హనపక్షేతృతీయవర్షపర్యంతం మాతాపితృభ్యాందర్భరహితాయాంభూ
మావుదకదానంకర్తవ్యం దర్భరహితాయాం భూమౌసంస్కర్తా పిండ
దానంచకార్యం అమంత్రకంసంచయనం - తృతీయవర్షప్రభృతిజ్ఞాతిభి
రుదకదానంకర్తవ్యం - దర్భాణాంవికల్పః - సంస్కర్త్రాపిండదానం
కార్యం అమంత్రకసంచయనం పంచమవర్షప్రభృతి సప్తమవర్షపర్యం
తంసంచయనం ప్రధానమంత్రంసమంత్రకం - అస్థిప్రోక్షణాదికంతూష్ణీమే
వ - స్నానమపితూష్ణీమపినకర్తవ్యం । చతుర్థదినఏకోద్దిష్టంకర్తవ్యం
పంచమేనారాయణబలిః - సప్తమవర్షస్యగర్భాష్టమత్వేన తత్ప్రభృతిఉప
నీతస్యానుపనీతస్యవా నవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రాద్ధానిచకర్తవ్యాని అనుపనీత
స్యఆమశ్రాద్ధాని అమంత్రకాణీతి కేచిత్ । ద్వాదశవర్షాదూర్ధ్వంసపిం
డీకరణంఆబ్దికంచ । గృహస్థానాంతుఅష్టమాదూర్ధ్వం సపిండీకరణమాబ్ది
కంచకుర్యాత్ । స్త్రీణాంతువివాహాత్పూర్వం పిండోదకాదికంవైకల్పికం-
తదూర్ధ్వంతుభర్తా సర్వంకర్తవ్యం- వర్షద్వయాదూర్ధ్వం గర్భా
ష్టమాత్పూర్వం త్ర్యహాశౌచత్వేపిదశపిండాః పంచసప్తతితిలోదకానిచ
దినత్రయమధ్యే సమాపనీయాని । ప్రథమదినేత్రయఃపిండాః ఏకవింశతితి
లోదకాని - ద్వితీయేచత్వారఃపిండాః త్రయస్త్రింశత్తిలోదకాని తృతీయే
త్రయఃపిండాః ఏకవింశతితిలోదకాని - ఆశౌచాంతేఏకోద్దిష్టం-దినాంతరే
నారాయణబలిః-పంచమాదర్వాగేకోద్దిష్టాదికంనాస్తి-బ్రహ్మచారిణంభోజ
యేత్ । ద్రావిడానాంతుఅనుపనీతమరణే మాతాపితృభ్రాతృణాం దశాహా
శౌచిత్వేపిప్రథమతృతీయదినేవాఅష్టమాదిదినత్రయేవాపిండోదకదానాదికం
ఆశౌచంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణేద్రావిడ

వ్యతిరిక్తానాం మాతాపితృభ్రాతౄణాం ఖననత్యాగదహనేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు త్రిరాత్రం-జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం షణ్మాసపర్యంతం ఖననపక్షే స్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యంతమేకరాత్రం-తదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాక్ త్రిరాత్రం-పంచమేమాసి దంతజననే తత్ప్రభృత్యేకరాత్రం తత్రజననాభావేపి సప్తమాదిష్వేకరాత్రం-ప్రథమవర్ష ఏవ కృతం చౌలం చేచ్చౌలప్రభృతి త్రిరాత్రం- తృతీయవర్షప్రభృతిచౌలాభావేపి త్రిరాత్రం-పంచమవర్ష ఏవ ఉపనయనం కృతం చేత్తత్ప్రభృతిసర్వేషాం దశరాత్రం-ఉపనయనాభావేపి గర్భాష్టమాదారభ్య దశరాత్రం-జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దహనపక్షేతు దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యేవా జ్ఞాతీనామేకరాత్రం-తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రమేవ-త్యాగపక్షేత్వేకరాత్రం కన్యామరణేతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యేవా ఖననపక్షే మాతాపితృభ్రాతౄణామేకరాత్రం- త్రిరాత్రమితి కేచిత్- తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం త్రిరాత్రం-పంచమేమాసి దంతజననే తత్ప్రభృతి త్రిరాత్రం దంతజననాభావేపి సప్తమాదిషు త్రిరాత్రం-దహనపక్షేతు దంతజననాత్పూర్వమపి త్రిరాత్రమేవ-త్యాగపక్షేపి త్రిరాత్రమేవ- జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యంతం ఖననపక్షే స్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వం వాగ్దానపర్యంతమేకరాత్రం తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం పితృభర్తృకులద్వయోరపి త్రిరాత్రం-దహనత్యాగపక్షయోః పుంవత్ - సమానోదకానామనుపనీతమరణే స్నానమాత్రం- అతిక్రాంతాశౌచంతు పిత్రాదీనామస్తి-స్నానమాత్రం-కర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంతు క్రమేణ ధనుర్గ్రహణప్రతోదగ్రహణవస్త్రద్వయగ్రహణేభ్యః పూర్వం మరణే బ్రాహ్మణవదేవాశౌచం- ధనుర్గ్రహణాద్యనంతరంతు క్రమేణ ద్వాదశాహాదికం పూర్ణమాశౌచం-ధనుర్గ్రహణాద్యభావేపి క్షత్రియవైశ్యయోర్గర్భాష్టమాదారభ్య పూర్ణం-శూద్రస్య గర్భసప్తమాదారభ్యః పూర్ణం-క్వచిద్దేశే అష్టమాదూర్ధ్వం-క్వచిద్వాచిద్వాదశాహాదూర్ధ్వం- క్వచిత్ షోడశాదూర్ధ్వం-క్షత్రియవైశ్యయోస్తు బ్రాహ్మణవదేవేతి-ద్రావిడానాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం బాలమరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం దశరాత్రమాశౌచం భిన్నోదరాణాం భ్రాతౄణాం దంతజననాదూర్ధ్వమేవ దశరాత్రమితి కేచిత్ అన్యత్సర్వం సమానం॥ఇతి శ్రీ వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం-అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయామనుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

ఉపనీతమృతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ఉపనీతమృతౌపూర్ణం సర్వేషాంమృతకంభవేత్।
ఏకోదకానాంత్రిదినం సగోత్రాణాంతుమజ్జనమ్॥

వ్యా॥ఉపనీతబ్దోవివాహితస్త్రీణామప్యుపలక్షకః॥

శ్లో॥ స్త్రీణాముపనయస్థానేవివాహః పరికీర్తిత ఇతిస్మరణాత్ -మజ్జనం స్నానంఅత్రమనుః॥

శ్లో॥ దశాహంశావమాశౌచంసపిండేషువిధీయత ఇతి- కౌర్మేపి॥

శ్లో॥దశాహంశావమాశౌచంసపిండేషువిపశ్చిత ఇతి-బృహస్పతిరపి॥

శ్లో॥ దశాహేనసపిండాస్తుశుద్ధ్యంతిప్రేతసూతకే। త్రిరాత్రేణసకుల్యాస్తుస్నాత్వాశుధ్యంతిగోత్రజా ఇతి-సకుల్యాస్సమానోదకాః- గోత్రజాస్సగోత్రాః-యత్తు॥

శ్లో॥ సమానోదకానాంత్ర్యహాగోత్రజానామహఃస్మృతమితి-తజ్జన్మనామస్మృతిమత్సగోత్రవిషయం- సమానోదకానాముపనీతమరణపవత్రిరాత్రం-అనుపనీతమరణేతుస్నానమాత్రమ్॥

శ్లో॥ బాలేదేశాంతరస్థేచపృథక్పిండేచసంస్థితే। సహవాసాజలమాప్లుత్యసద్యఏవవిశుధ్యతీతి-మనుస్మరణాత్ ॥ సూ॥బాలదేశాంతరితప్రవ్రజితాపిండానాసద్యశ్శౌచమితిగౌతమస్మరణాచ్చఅసపిండస్సమానోదకః- ఇదమనుపనీతవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారాదయః-మితాక్షరాయామపిత్ర్యహాత్తూదకదాయిన ఇతిమనువచనేనసమానోదనాకాం త్రిరాత్రముక్త్వా ఇదముపనీతవిషయంతతోర్వాక్స్నానమేవేత్యుక్తం యత్తుపక్షిణీమసపిండయోనిసంబంధ ఇతిగౌతమవచనవ్యాఖ్యానావసరేతత్రైవ సమానోదకానాంపక్షిణ్యాశౌచముక్తం-తదుపనీతపరోక్షమరణవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారః-అసపిండాశౌచమాహ॥

మూ॥ బహుప్రకారమాశౌచమసపిండమృతౌభవేత్॥

వ్యా॥ అసపిండామాతులాదయః-అత్రబృహస్పతిః॥ శ్లో॥త్ర్యహంమాతామహాచార్యశ్రోత్రియేష్వశుచిర్భవేదితి-ఆచార్యానామ॥శ్లో॥ఉపనీయతుయశ్శిష్యంవేదపమధ్యాపయేద్ద్విజః। సకల్పంసరహస్యంచతమాచార్యంప్రచక్షత ఇత్యుక్తలక్షణ॥శ్రోత్రియఏకశాఖాధ్యాయీ॥ సూ॥ ఏకాంశాఖామధీత్యశ్రోత్రియోభవతీతిబోధాయనస్మరణాత్ - సచోపసంపన్నోవివక్షితః శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇతిగౌతమవచనేనతాదృశశ్రోత్రియమరణఏవ త్రిరాత్రాశౌచవిధానాత్ -ఉపసంపన్నోనామమైత్ర్యాగృహావాసేనవా ద్రవ్యప్రదా

నాదినాఉపకృతః దౌహిత్రవిషయోః త్రిరాత్రవిధానం పరేణ దహనాదా క్రియమాణే వేదితవ్యం-స్వనయంసంస్కారే దశరాత్రం- తథోత్తరత్రవక్ష్యామః త్ర్యహామిత్యనువృత్తౌ గౌతమః॥సూ॥ ఆచార్యతత్పుత్రస్త్రీయాజ్యశిష్యేషు చైవమితి-అంగిరా అపి॥ సూ॥ మాతామహమాతులమాతామహీమాతులానీనాం త్రిరాత్రేణ శ్వశురస్య చేతి-ప్రచేతా అపి॥

శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులయోః శ్వశ్రూశ్వశురయోర్గురౌ। మృతే చర్త్విజి యాజ్యే చ త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి-ఋత్విగ్యాజ్యౌ కులక్రమాగతౌ వివక్షితౌ- అతథాభూతయోః పక్షిణ్యాదేర్వక్ష్యమాణత్వాత్ శ్వశురయోస్త్రిరాత్రం జీవద్భార్యావిషయం॥ శ్లో॥ ఆశౌచం తు త్రిరాత్రం స్యాచ్ఛ్వశ్రూశ్వశురయోర్మృతౌ- జీవంత్యామేవ భార్యాయాం మృతాయాం దివసాచ్ఛుచిః తత్సంతతౌ స్థితాయాం తు త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి-వ్యాసవచనాత్-రాజపురోహితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రం తథా చ గాలవః॥

శ్లో ॥ పురోహితే మృతే రాజ్ఞస్త్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే । పురోహితే రాజ్ఞదినాదేనశుధ్యతీతి-రాజగ్రహణం వైశ్యస్యాప్యుపలక్షణం వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ పిత్రోరుపరమే స్త్రీణామూఢానాం తు కథం భవేత్। త్రిరాత్రేణ విశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహ భగవాన్ యమ ఇతి - పిత్రోర్మరణే వివాహితానాం స్త్రీణాం త్ర్యహమిత్యర్థః-దౌహిత్రభాగినేయవిషయేపి స ఏవాహ॥

శ్లో॥ సంస్థితే పక్షిణీ కాల్యా దౌహిత్రే భగినీసుతే । సంస్కృతే తు త్రిరాత్రం స్యాదితి ధర్మో వ్యవస్థిత ఇతి- సంస్కృత ఉపనీతః యద్యప్యనుపనీతానామసపిండానాం సద్యశ్శౌచం వక్ష్యతే - తథాపి విశేషవిధినా దౌహిత్రభాగినేయయోరనుపనీతయోరపి పక్షిణ్యాశౌచం-బోధాయనోపి - శిష్యసతీర్థ్యసబ్రహ్మచారిషు త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకరాత్రమితి ఆచార్యప్రతియోగి శిష్యః కాలభేదేనాధ్యయసంకృతం వానేకగురుస్సతీర్థ్యః- ఏకాచార్యోపనీతస్సబ్రహ్మచారి సహాధీతవేదైకదేశో వా-ఉభయథాపి స్మృతిముక్తాఫలే వ్యాఖ్యానాత్ హారితోపి॥ శ్లో॥ పరపూర్వాసు భార్యాసు పుత్రేషు చ కృతకేషు చ। మాతామహే త్రిరాత్రం స్యాదేకాహస్తు సపిండ ఇతి- పరపూర్వాసు పునర్భూషు కృతకేషు దత్తాదిషు పుత్రేషు మృతేషు పూర్వాపరభర్త్రోః పూర్వాపరపిత్రోశ్చ త్రిరాత్రం- తేషాం యో సపిండాః తేషామేకరాత్రమిత్యర్థః-మాతామహామహామృతౌ దౌహిత్రస్యాశౌచం-న తు తత్సపిండానామపి-అస్మిన్ వచనే పూర్వాపరపిత్రోరిత్యధ్యాహృత స్యపిండత ఇత్యస్య జానువృత్తిమంగీకృత్య పూర్వాపరపిత్రోస్తత్సపిండానాం చ మృతౌ దత్తపుత్రస్యాపి త్రిరాత్రమేకరా

త్రంచేతిస్మృతిసారసర్వస్వీకారః తదౌరసపుత్రేణదహనాదిక్రియమాజ్ఞ వేదితవ్యం-దత్తస్యస్వీకారానంతరమౌరసపుత్రసంభవాత్ - స్వయంస్యైకేదశరాత్రంతస్యౌరసపుత్రతుల్యత్వాత్ అతఏవ॥

శ్లో॥ దశాహమధ్యేయదిదర్శఆతతేద్ధద్యుర్దశాహంతిలవారిపిండాః। పుత్రిస్సుతోదత్తకఔరసశ్చ శేషాస్సుతాస్త్రసమాపయేయురితి-స్మృత్యంతరవచనేనచంద్రద్వయదోషేపిదత్తస్య దశాహంతిలోదకాదికముక్తం ఏతాదృశదత్తపుత్రమరణేప్రతిగ్రహీతుఃపితురపిదశాహమేవ అత్రాస్యమరణేపూర్వాపరసపిండానామేకరాత్రవిధానం ఉపనీతవిషయం- అనుపనీతేతు స్నానమాత్రమ్॥

శ్లో॥పరాశ్రితేషుదారేషుపరనారీసుతేషు చ। గోత్రిణస్నానశుద్ధాస్సుస్త్రిరాత్రేణైవతత్పితేతి ప్రజాపతిస్మరణాత్ - ఇదంవచనమనుపనీతవిషయ స్మృతిసారసర్వస్వకారః-ఉపనీతఏవపరోక్షవిషయమితిగ్రంథాంతరేషు తస్మాదనుపనీతస్యదత్తస్యమరణేఉపనీతస్యపరోక్షేమరణేచ పూర్వాపరసపిండానాంస్నానమాత్రం-వ్యవస్థాద్వయస్యాపిన్యాయ్యత్వాత్ దత్తస్యపరోక్షమరణేపూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం-తదుత్తరత్రవక్ష్యామః- తథాస్వైరిణీమరణేపిపూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రమ్॥

శ్లో॥ అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచ। పరపూర్వాసుచస్వాసుత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతఇతిశంఖస్మరణాత్ -అన్యగతాః స్వైరిణ్యః- పరపూర్వాః పునర్భువః స్వైరిణ్యాదీనాంప్రసవేపిత్రిరాత్రమపి॥

శ్లో॥ అనౌరససుపుత్రేషుజాతేషుచమృతేషుచ। పరపూర్వాసుభార్యాసుప్రసూతాసుమృతాసుచేతి- విష్ణుస్మరణాత్ క్షేత్రజాదిషుజాతేష్విత్యర్థః- పరపూర్వాశబ్దేనస్వైరిణ్యభిధీయతే- అత్రస్వైరిణీనామాశౌచవిధానమనులోమవ్యభిచారవిషయం ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఆశౌచంనాస్తీతి నిబంధకారాః-ఏకస్యాంమాతరిపితృద్వయోత్పాదితయోః పరస్పరంత్రిరాత్రమస్తి॥

శ్లో॥మాతైకయోర్ద్విపితృకౌభ్రాతరావన్యగోచరౌ। ఏకాహంసూతకంతత్రత్రిరాత్రంమృతకేతయోరితి-మరీచిస్మరణాత్ ఉపనయపంసన్నాశౌచమాహ-అంగిరాః॥

శ్లో॥గృహేయస్యమతఃకశ్చిదసపిండఃకథంచన। తత్రాశౌచంతువిజ్ఞేయంత్రిరాత్రంనాత్రసంశయఇతిశ్రోత్రియవిషయేతత్ -అశ్రోత్రియవిషయత్వేకరాత్రమేవ-శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇత్యుదాహరిష్యమాణవచనాత్ అనేనైవాభిప్రాయేణవిష్ణురపి॥ సూ॥ అసపిండేషుస్వవేశ్మనిమృతేష్వేకరా

త్రమితి- అసపిండో నామబంధుత్వరహితో యఃకశ్చిదుచ్యతేనతుసమానోదకాదిః-సత్యస్వగృహాదన్యత్రమరణేపిత్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్ ఊఢావిషయబ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥దత్తానారీపితుర్గేహే ప్రసూయేత మ్రియేత వా। తద్బంధువర్గస్త్వేకేనశుద్ధ్యేజ్జనకస్త్రిభిరితి- జనకగ్రహణంసోదరాణామప్యుపలక్షణమితిచంద్రికాయాముక్తంబంధువర్గో జాతివర్గః- కేచిత్తుబంధువర్గశబ్దేనభ్రాతృవర్గోభిధీయతే-జనకశబ్దేనజననీమాత్రోపలక్షణమితివ్యాచక్షతేతద్ద్రావిడదేశవిషయం- ద్రావిడా అపిపక్షిణ్యామాచరంతిఇదంచస్వగృహేప్రసవేగృహాంతరేతుప్రసవేపిత్రోరాశౌచంనాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం-స్మృత్యంతరేతుకన్యాప్రసూతౌపక్షిణీత్యుక్తం-యదిపిత్రాదయోవిభక్తాఃభిన్నగృహవాసినశ్చతథాపితృగృహేపుత్ర్యాఃప్రసవమరణయోః పితురేవత్రిరాత్రంభ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతురేవత్రిరాత్రంజ్ఞాతిగృహేచేత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రంనతుత్రిరాత్రం-గృహేయస్యమృతఃకశ్చిదిత్యంగిరోవచనవిహితశ్చోపసంపన్నాశౌచస్యపురుషమరణవిషయత్వాత్ -శ్రోత్రియవిషయత్వాచ్చ॥

శ్లో॥ శ్రోత్రియే చోపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్।అశ్రోత్రియేత్వహఃకృత్స్నమనూచానేతథావిధావితి-.మనునాశ్రోత్రియాశ్రోత్రియపురుషే తేఖేనైవఉపసంపన్నాశౌచవిధానాత్ - న స్త్రీమృతావిదంకించిదితి స్త్రీమృతాఉపసంపన్నాశౌచస్యనిషేధాచ్చేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిష్వభిధానాత్ -గుర్వనూచానశబ్దావంగాధ్యాపకత్వేతి యోగినాచినపునస్త్వేకరాత్రమపినస్యాదితివాచ్యంవైలక్షణ్యాన్నహీదమేకరాత్రముపసంపన్నాశౌచంకింతువిశేషవిధానాదన్యదేవధర్మప్రవృత్తావపి॥

శ్లో॥పితృగేహాదతోన్యత్రయదికన్యాప్రమియ్యతే। తత్రస్యాత్పక్షిణీపిత్రోరస్యేషామితినిశ్చయః। పుత్రగేహేథవాన్యత్రాపితరౌప్రమృతౌయదిదశాహాభ్యంతరేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రంశావసూతకం। స్వసుర్గేహేమృతోభ్రాతాభ్రాతుర్వాథగృహేస్వసా।ఆశౌచంత్రిదినంతత్రపక్షిణ్యేవపరత్రతు। భగినీసూతకంచైవభ్రాతుస్త్వేవాథసూతకం। నైవస్యాద్భ్రాతృపత్న్యాస్తుతథాచభగినీపతేః। తస్యైవవయస్యయత్రోప్తక్తమాశౌచంచాన్యగోత్రిణాం। భవేన్నైవాథతత్పత్న్యాఇత్యేవంమునయోవిదురితి॥యత్తు॥

శ్లో॥యావద్భర్తుర్గృహంతావత్తత్పత్నీనాంచతత్రైవచేతి-లిఖితవచనంద్రావిడవిషయంఅత్రభగినీపతేరాశౌచాభావప్రతిపాదనవచనంచగృహాంత[illegible]స్వగృహమరణేతుఉపసంపన్నాశౌచస్యత్రిరాత్రస్యావర్జ

నీయత్వాత్ - పుత్రీమరణే మాతాపిత్రోః పక్షిణీవిధానం గ్రామాంతరవిష
యమితి స్మృత్యర్థసారే ప్రతిపాదితం॥ తథాచ స్వగ్రామే స్వగృహే పుత్రీమరణే
గ్రామాంతరస్థితస్య పితుః పక్షిణ్యేవ। స్వగృహే యస్య కస్యచిన్మరణే బంధు
త్వాభావే పిదంపత్యోః త్రిరాత్రం నతు పురుషస్యైవ। ఉపసంపన్నాశౌచస్య
గృహస్వామిసాధారణత్వాత్। పత్న్యా అపి గృహస్వామిత్వాత్ విభాషాస
పూర్వస్యేతి సూత్రే పత్నీవిషయే గృహపతిశబ్దస్య రూపభేదేన వైయ్యాకరణై
రుదాహరణాత్। యల్లాజీయే పైతృమేధిక సంస్కార ప్రకరణే పత్న్యా అప్యే
వం స్వామిత్వావిశేషాదితి బహుశః ప్రతిపాదనాచ్చ। నచ పుత్రాణామపి స్వామి
త్వమాల అపి శంకనీయం క్వచిదపి తథా వ్యవహారాభావాత్। అథ పక్షిణ్యాశౌచ
విధిః। అత్ర గౌతమః॥ సూ॥ పక్షిణమసపిండ యోనిసంబంధే సహాధ్యాయిని చేతి
పితృవ్యాది యోనిసంబంధవ్యావృత్త్యర్థమసపిండవిశేషణం। తథావిధా
యోనిసంబంధా మాతులమాతృష్వస్రేయాదయ ఇతి చంద్రికాదిషు వ్యా
ఖ్యాతం- మాధవీయాదిషు అసపిండ యోనిసంబంధశ్చేతి ద్వంద్వః అసపిండో
నామయః కశ్చిద్బంధుత్వరహిత ఇతి వ్యాఖ్యాతం। అత్ర చంద్రికావ్యాఖ్యాన
మేవ సమ్యక్ -మాధవీయవ్యాఖ్యాపి నస్య శ్రోత్రియే చోపసంపన్నే త్రిరాత్ర
మితి మన్వాదివచనవిరోధాత్। నను యోనిసంబంధా నామకూటస్థైక మిథు
నోత్పన్నాః తేచ మాతృష్వసృమాతులాదయోపి- తేషుచ త్రిరాత్రవిధానా
త్కథం పక్షిణీతి చేన్న- యోనిసంబంధేషు యత్ర విశేషవిధానాదధికాశౌచం
తద్వ్యతిరిక్తవిషయత్వాత్ పక్షిణ్యాశౌచస్య ఇదంచ త్రిపూరుషమేవ పక్షిణి
యోనిసంబద్ధబాంధవేషు త్రిపూరుషమితి వ్యాసవచనాత్। యోనిసంబంధే
షు త్రిపూరుషమేవాశౌచమితి చంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ- తథాచ కూటస్థప్ర
భృతిగణితానాం త్రయాణామేవాశౌచం బాంధవాస్తు స్మృత్యంతరేదర్శితాః॥
శ్లో॥ ఆత్మపితృః ష్వసుః పుత్రా ఆత్మమాతృష్వసుస్సుతాః। ఆత్మమాతు
లపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయా ఆత్మబాంధవాః। పితుః పితృష్వసుః పుత్రాః పితుర్మాతుష్వ
సుస్సుతాః। పితుర్మాతుల పుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాః పితృబాంధవాః। మాతుః పితృ
ష్వసుః పుత్రా మాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః। మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞే
యా మాతృబాన్ధవాః॥ ఇతి అత్ర మాతృష్వస్రాదీనామపి బాంధవత్వ విజ్ఞేయం
సహాధ్యాయని పక్షిణీవిధానం ద్వాదశాబ్దపర్యంతం- సహాధ్యాయివిషయం స
హాధీకృత్య వేదవిషయం వా- అల్పకాలసహాధ్యాయిని సహాధీ వేదైకదేశే చప
కరాత్రస్య వక్ష్యమాణత్వాత్। తథైవం చంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ - వృద్ధమ
నురపి॥

శ్లో॥ శ్వశురయోర్భగిన్యాంచమాతులాన్యాంచమాతులే।పితృష్వసరితద్వచ్చపక్షిణీంచపయేన్నిశాం। మాతులేశ్వశురేమిత్రేగురౌగుర్వంగనాసుచ। ఆశౌచంపక్షిణీంరాత్రింమృతామాతామహీయదీతి - శ్వశురాదీనాంపక్షిణీవిధానంఅసన్నిధానవిషయంపునర్మాతులగ్రహణం తస్యైవశ్వశురత్వేపిపక్షిణినాతోధికమితిప్రదర్శనార్థమితిచంద్రికాదిషు వ్యాఖ్యాతమ్॥

శ్లో॥నిషేకాదీనికర్మాణియఃకరోతియథావిధి।సంభావయతిచాన్నేన సవిప్రోగురురుచ్యతే॥అల్పంవాబహువాయస్యశ్రుతస్యోపకరోతియః। తమపీహగురుంవిద్యాచ్ఛ్రుతోపక్రియయాతయేతిమ మనువచనోక్తలక్షణోగురుః యత్తుజాబాలివచనమ్॥

శ్లో॥ మాతృబంధౌగురౌమిత్రేమండలాధిపతౌతథేతిగోత్రజానామహఃస్మృతమిత్యేకరాత్రంప్రకృతం-తత్రగురోర్మాతృబంధూనాం చైకరాత్రవిధానమసన్నిధానవిషయం - మండలాధిపతేర్మృతౌనేకరాత్రంమహామండలాధిపతివిషయం-అల్పమండలాధిపతౌసజ్యోతిరాశౌచస్య వక్ష్యమాణత్వాత్-యచ్చయాజ్ఞవల్క్యవచనమ్॥

శ్లో॥ అహస్త్వదత్తకన్యాసుబాలేషుచవిశోధనం। గుర్వంతేవాస్యనూచానమాతులశ్రోత్రియేషుచ। అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచేతి-తత్రశ్రోత్రియే ఏకరాత్రమసంపన్నసమానగ్రామశ్రోత్రియ విషయం-ఏకాహంసబ్రహ్మచారిణేసమానేగ్రామిణేచశ్రోత్రియ ఇత్యాశ్వలాయనస్మరణాత్-గుర్వాదయస్త్వసన్నిహితావివక్షితాః- అనూచానోంగాధ్యాయీశిష్యఃమాతులోభిన్నమాతులః-యచ్చవిష్ణువచనం - ఆచార్యపత్నిగురూపాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రేణశుద్ధిరితితత్రఆచార్యోజప్యమంత్రోపదేష్టేతిస్మృతిముక్తాఫలకారః-ఉపాధ్యాయస్తు॥

శ్లో॥ ఏకదేశంతువేదస్యవేదాంగాన్యథవాపునః।యోధ్యాపయతివృత్త్యర్థముపాధ్యాయస్సవుచ్యతయితి-మనువచనోక్తలక్షణఃమాతులోభిన్నమాతులః-శ్వశురోమృతదుహితృతత్సంతతికః- ద్వాదశాబ్దన్యూనకాలంసహాధ్యాయీసహాధీతవైదేకదేశోవాసహాధ్యాయిశబ్దేన వివక్షితః- అసన్నిహితశిష్యఃమాతులగ్రహణంభిన్నమాతృష్వస్రాదీనా మప్యుపలక్షణమ్॥

శ్లో॥ భిన్నమాతృష్వసుర్భిన్నపితృష్వసురహస్స్మృతం।తత్సుతానామథాహశ్చమరణేభృగురబ్రవీదిత్యత్రిస్మరణాత్-భిన్నమాతులస్సాపత్న్య మాతృభ్రాతాఃభిన్నమాతృష్వసాతద్భగినీ-దత్తస్యప్రతిగృహీమాతృభ్రా

తాభిన్నమాతులః తద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- జారపితపత్నీభార్యాతాభిన్న
మాతులతద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- దత్తస్యప్రతిగృహీతృపితృభగినీభిన్న
పితృష్వసా-జారపితృభగినీచభిన్నపితృష్వసా-సర్వోప్యయమర్థఃస్మృతివచ
నేషువినష్టితపవేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం- తథాచఉక్తరూపా
ణాంసర్వేషాంభిన్నమాతులాదీనాంమరణేసాపత్న్యదత్తకుండభాగినేయా
దీనామేకరాత్రందత్తస్యజననీసంబంధిమాతులాదిమృతౌతు పక్షిణ్యాశౌచ
మస్తితేషాంయోనిసంబద్ధత్వాత్ ॥ శ్లో॥ దత్తస్వసరిస్వస్త్రీయేదత్తభ్రాతృసు
తాస్వపి। పితృష్వస్రోశ్చతత్పుత్రదుహిత్రోఃపక్షిణీమృతౌ। పితృవ్యేతద్దుహి
తరితత్పుత్రేషుచపక్షిణీఇతిస్మృత్యంతరవచనాచ్చ-యత్తు॥

శ్లో॥ దత్తస్యపుత్రజననేమరణేపూర్వగోత్రిణాం। స్నానమాత్రంసచే
లంస్యాన్నాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిస్మృత్యంతరవచోక్తం-తత్త్రిపూరుషబ
హిర్భూతవిషయం-తథాపరిణీతాయాస్సపత్నీసుతాయాఃసాపత్న్యమాతు
శ్చపరస్పరమేకరాత్రం॥ శ్లో॥ యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః।
అహోరాత్రేణశుధ్యేతామాహమాంపారస్కరోమునిరితి-పారస్కరస్మరణాత్

అథసజ్యోతిరాశౌచం.

తత్రమనుః॥ శ్లో॥ ప్రేతేరాజనిసజ్యోతిర్యస్యస్యాద్విషయేస్థితఇతిఇ
దంస్వల్పమండలాధిపతివిషయం। వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వేకులపతౌ
శ్రోత్రియేచతపస్విని। శిష్యేపంచత్వమాపన్నే శుచిర్నక్షత్రదర్శనాదితి। కుల
పతిస్సమూహపతిః-అత్రశ్రోత్రియశిష్యగ్రహణమసన్నిధానేవికల్పాభిప్రా
యంఅసన్నిహితోతదిష్టజన్యమంత్రశిష్యాభిప్రాయంవా - తథాచతాదృశ
గురావపిసజ్యోతిః-యత్త్వంగిరోవచనమ్॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వేకూటపతౌ పితృ
మాత్రాత్మబంధుషు। మిత్రేజామాతరిప్రేతేస్యాలకేతతుతేతథా। చరేదేకా
హమాశౌచంవిదేశేస్నానమాచరేదితి। అత్రగ్రామేశ్వరకూటపతిమిత్రగ్ర
హణం-బహూపకారాభిప్రాయంబంధుగ్రహణమసన్నిధానవిషయం - జా
మాతృగ్రహణంతథైవ॥

శ్లో॥ జామాతాశ్వశురఃశ్వశ్రూర్మ్రియతేస్వగృహేయది। ఆశౌచంత్రి
దినంతత్రపరవేశ్మనిపక్షిణీతి-ధర్మప్రవృత్తౌవైషమ్యస్మరణాత్ -స్వగృహశ
బ్దసన్నిధానపరః-పరవేశ్మశబ్దస్య సన్నిధానపరః-నచస్వగృహమరణఏవత్రి
రాత్రంఉపసంపన్నాశౌచమితివాచ్యం-తస్యశ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్।
నస్త్రీమతాపిదంకించిదితి స్త్రీమృతావప్యుపసంపన్నాశౌచస్యనిషేధాత్। న
చధర్మప్రవృత్తివచనేషుబహుషుస్త్రీమృతావప్యుపసంపన్నాశౌచస్యవిధా

నాద్వికల్పః-విహితప్రసిద్ధానాంవికల్పస్యాన్యాయ్యత్వాదితివాచ్యం-తథాపి పరవేశ్మనిపత్నీత్యస్యశ్వశ్రూసమన్వయాభావాత్ - సన్నిధానమాత్రేణ శ్వశ్రూవిషయేత్రిరాత్రస్యప్రాగుక్తత్వాత్।తథైవశిష్టాచారాచ్చయచ్చోక్తం స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్యవికల్పఇతి-తదప్యసత్ - అశ్రోత్రియేత్వహఃకృత్స్నమితిమనువచనేనపురుషస్యాప్యశ్రోత్రియస్య। స్వగృహామరణేఏకరాత్రస్యోపసంపన్నాశౌచస్యవిధానాత్ । కైముతికన్యాయేన స్త్రీమృతౌతస్యలేశతోఽప్యసంభవాత్। పరంతు-పత్నీన్యాశౌచవిషయాణాంపితృష్వస్రాదీనాంస్వగృహేమరణేవిశేషవిధానాదన్యదేవత్రిరాత్రమితియుక్తమ్।యథాపుత్రాఃపితృగృహేమరణేపిత్రోస్త్రిరాత్రం- ఉపసంపన్నాశౌచంతుశరీరసంబంధరహితస్యపురుషస్యైవస్వగృహేమరణేవేదితవ్యం- తచ్చశ్రోత్రియేత్రిరాత్రంఅశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం-యత్తు॥ శ్లో॥భగిన్యాంసంస్థితాయాంతుభ్రాతర్యపిచసంస్థితే। మిత్రేజామాతరిప్రేతేదౌహిత్రేభగినీసుతే।స్యాలకేతత్సుతేచైవసద్యఃస్నానేనశుధ్యతీతివచనం-తదతిక్రాంతవిషయం-స్యాలకేత్వసన్నిధానవిషయం-సన్నిహితస్యాలకేత్వేకరాత్రమ్॥ శ్లో॥ శ్వశురస్యసుతేప్రేతేత్వహోరాత్రేణశుధ్యతీతివచనముదాహృత్యవిజ్ఞానేశ్వరేణాపితథాభిధానాత్ । దౌహిత్రభాగినేయయోస్సద్యశ్శౌచంచోలాత్పూర్వకాలవిషయంతథాచన్ద్రికాయామభిధానాత్ పరిణీతానాం స్త్రీణాం పితృపక్షేమాతృపక్షేచమాతాపితృభ్రాతృవ్యతిరిక్తానాంమరణేస్నానమాత్రంతాసాంమరణేతేషాంచస్నానమాత్రంతథాచధర్మప్రవృత్తౌ॥

శ్లో॥ భగిన్యస్యాత్మనఃపిత్రోర్మాతామహశ్చతత్సుతాః।మ్రియంతేదత్తకన్యాయాః స్నానంతేషాంతథోచ్యతఇతి। అస్యార్థః।ఆత్మభగిన్యః-మాతాపిత్రోర్భగిన్యః-మాతామహః-చకారాన్మాతామహీ-తత్సుతాః భగినీత్రయస్సుతాఃమాతామహసుతోమాతులశ్చప్రేతేమ్రియంతేచేత్ దత్తకన్యాయాఃస్నానమాత్రం- తథాదత్తకన్యామరణేతేషాంభగినీత్రయమాతామహాదీనాంస్నానమాత్రమితి-పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥పితృష్వసామాతృష్వసాస్వసుర్భర్త్రామృతోయది। దశాహాభ్యంతరేస్నానాచ్ఛుద్ధిరూర్ధ్వంనకించనేతి-పితృగృహేపుత్రీమరణేతుజ్ఞాతీనామేకరాత్రమితివిశేషః ప్రాగుక్తః వస్తుతస్తు భగినీత్రయాదివిషయేపత్నీన్యాశౌచమస్తిధర్మప్రవృత్తివచనస్యమూలభూతస్మృతివచనాదర్శనాత్। ఇదంత్విత్థమవధేయంఅనుపనీతానామసపిండానాంఅనూఢానామసపిండస్త్రీణాంచ మరణేతత్ప్రతియోగినాంపురుషాణామపిస్నానమాత్రమ్॥

శ్లో॥పక్షిణీయోనిసంబంధేనాతికాలేనసూతకే।నోపనీతేరథఃపుంస్వ
పాణిగ్రహణాత్ స్త్రియా ఇతిస్మృత్యంతరవచనాత్ అతికాలేఅతిక్రాంత
స్యాశౌచకాలేసూతకేనూత్యాశౌచవిషయేచ- తేషామాశౌచం నాస్తీత్య
ర్థః-మృతకేతుస్నానమాత్రమస్తి - తథాచఉపనీతవిషయేతుఊఢావిష
యేచఅతిక్రాంతాశౌచంనాస్తిఅనుపనీతవిషయే అనూఢావిషయేచతు ఆ
శౌచకాలేప్యాశౌచంనాస్తిరితిసిద్ధం-స్మృతిసారసర్వస్వాదావప్యేవ మేవో
క్తంఉపనీతానాయత్రయత్రత్రిరాత్రాదికముక్తంతత్రసర్వత్ర - ప్రాగుపన
యనాస్మరణేస్నానమాత్రమితి-అతఏవసమానోదకానా మనుపనీతానాం
మరణేస్నానమాత్రమిత్యధస్తాదేవోదితం- యత్తుమాతుశ్చయోనిసంబంధే
భ్యః పితుశ్చాసప్తమాత్పురుషాద్యావతావాసంబంధోఽజ్ఞాయతే తేషాం ప్రే
తేషూదకోపస్పర్శనంగర్భాన్పరిహాప్యాపరిసంవత్సరా నిత్యాపస్తంబవచ
నంతత్సపిండసమానోదకాదిషుమృతేషుస్నానవిధానమాత్రపరం - నతు
స్నానమాత్రవిధానపరం - తథాచతస్యవచనస్యతత్తదాశౌచవ్యావృత్త్యైన
తాత్పర్యంయత్తుతస్మిన్నేవవచనేఅసంపూర్ణప్రథమవర్షేషు బాలేషుమృతే
షుస్నానవర్జనముక్తంతద్వికల్పాభిప్రాయం ఆపస్తంబమతంవా భవితుమ
ర్హతి - యుగాంతరీయవృత్తస్వాధ్యాయసాపేక్షాఘసంకోచపరం వేతినక
శ్చిద్విరోధః - అత్రోదాహృతేషుయత్రయత్రవిరోధోదృశ్యతేతత్రసర్వత
న్నిధానాసన్నిధానాభ్యాంబహూపకారతదభావాభ్యాంఅతిక్రాంతకాలా
నతిక్రాంతకాలాభ్యావిషయభేదంకల్పయిత్వాతుల్యవికల్పేనచవ్యవస్థా య
థాసంభవంయోజనీయా-చంద్రికాదినిబంధేషుతథాదర్శనాత్ - యత్తుగు
ణావగుణాభ్యాంవ్యవస్థాపనంవచనేషుదృశ్యతేతద్దేశభేదేనవాకాలభేదేనవా
యోజ్యం - కలియుగేపాపబాహుళ్యేవగుణావగుణయోర్వివేచయితుమశ
క్యత్వాత్। పరాశరేణభస్మాంతసూతకవిషయేపిదశాహాశౌచవిధానాచ్చ-
అతోగుణావగుణభేదేనవ్యవస్థాపకానివచనానికాలభేదేనవాయోజనీయాని
తత్రమత్స్యపురాణేకానిచిత్తాదృశానివచనానిదృశ్యంతే॥

శ్లో॥ మాతామహేతథాచార్యేబహుయజ్ఞకృదృత్విజి।స్వస్రీయేచై
వదౌహిత్రేగురోర్యాజ్యేచసన్నిధౌ।మృతేత్రిరాత్రమాశౌచంవిదేశేపక్షి
ణీభవేత్। గుణహీనేషుచైతేషుఏకగ్రామేతుపక్షిణీ। ఏకాహమన్యదేశేతు
స్నానంకాలాత్యయేతథా॥ విదేశశబ్దాన్యదేశశబ్దౌగ్రామాంతరపరౌ-గురో
ర్యాజ్యేచసన్నిధౌ- ఏకగ్రామేతుపక్షిణీత్యుక్త్వా- తత్ప్రతిద్వంద్విత్వేనత
యోరుపాదానాత్।బృహస్పతిరపి॥శ్లో॥ఋత్విగ్యాజ్యసహాధ్యాయిమాతుల

శ్వశురేషుచ।తథోపనీతదౌహిత్రేశిష్యేచాచార్యపుత్రకే। భాగినేయభగిన్యాంచశ్వశ్రూమాతామహీషుచ। మాతృష్వసృపితృష్వసృమాతులానీషుచైవహి।గుర్వాచార్యాదిపత్నీషుపితృమాత్రాత్మబంధుషు। ఏకగ్రామేతు మరణేపక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। గుణహీనేషుచైతేషుసన్నిధావేకరాత్రకం। గ్రామాంతరేచగుణిషుగుణహీనేషుచాప్లవఇతి- గ్రామాంతరేచగుణిష్వితి పూర్వేణసంబధ్యతే-ఇదంయుగాంతరవిషయమితిస్పష్టమేవ - ఉపనీతదౌహిత్రభాగినేయాదీనామపిపక్షిణ్యాశౌచవిధానాత్ తస్మాద్యథానిబంధేషు వ్యవస్థాదర్శితాయథాచశిష్టానామాచారస్తథైవకంచిత్ప్రకారమాశ్రిత్యవ్యవస్థాయోజనీయా- ద్రావిడానాంతుసర్వసాధారణ్యేనమాతులాదీనామసపిండానాంమరణేపరిణీతస్త్రీణామనుష్యాశౌచమస్తీతివిశేషః ఆంధ్రాదీనాంతుధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణాంఅస్మిన్విషయేస్నానమాత్రంతదనుసారేద్రావిడవదేవపక్షిణ్యాశౌచమితిప్రాగుక్తం-తథాచతదీయేశతకే॥

శ్లో॥మాతృష్వసృసుతాపుత్రౌపితృష్వసృసుతస్త్రియౌ।స్వసాపితృవ్యపుత్రీచస్వసృపుత్రీపితృష్వసా । భ్రాతృపుత్రీచదౌహిత్రీపౌత్రీతత్ప్రతియోగినౌ। స్త్రీపుంసౌచక్వచిత్త్వేతేపక్షిణ్యాశౌచినౌమిథఇతి- జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌకనిష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రౌ - కనిష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రౌ-పితృష్వసృపుత్రీపుత్రయోఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌమాతులపుత్రీపుత్రౌ-స్వసుఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌభగినీభ్రాతరౌ-తత్రజ్యేష్ఠభగిన్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌకనిష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - కనిష్ఠభగిన్యాఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌజ్యేష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - పితృవ్యపుత్ర్యాఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌపితృవ్యపుత్రీపుత్రౌ - స్వసృపుత్ర్యాఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌమాతృష్వసృమాతులౌ - పితృష్వసృ ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌభ్రాతృపుత్రీపుత్రౌ-భ్రాతృపుత్ర్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌపితృష్వసృపితృవ్యౌ- దౌహిత్ర్యాఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌమాతామహీమాతామహౌ - పౌత్ర్యాఃప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ పితామహపితామహ్యౌ-ఏతేషాంపరస్పరంపక్షిణ్యాశౌచమిత్యర్థః - స్మృతిముక్తాఫలేపి॥

శ్లో॥మవశామహశ్యాపితామాతాపితృవ్యోమాతులస్తథా।మాతృష్వసామాతులానీపితృవ్యస్త్రీపితృష్వసా। మాతృష్వసుర్మాతులస్యపితృవ్యస్యపితృష్వసుః।పుత్రీపుత్రఃస్నుషాస్వస్యస్వసాభ్రాతాతదంగనా। స్వసు

భార్యే(?) త్రుతుస్నుషాపుత్రీపుత్రాస్స్వదుహితాపిచ। స్వపౌత్రీచస్వదౌహిత్రీ స్వదౌహిత్రస్తదంగనా। అష్టత్రింశజ్జనాహ్యేతే స్త్రీమృతౌపక్షిణీజుషః। స స్పిండాన్ ద్వాదశైతేషుముక్త్వాన్యేపుంమృతౌతథేతి - మహాపితామహ మాతామహా-తథామహ్యేవప-దుహిత్రాదీనాంపక్షిణివిధానంపరోక్ష విషయం-పునస్తత్రైవ॥

శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులశ్చస్వసాభార్యాపితృష్వసా। పంచవైత త్సుతాపుత్రాదశపౌత్రీపితామహః। మాతామహశ్చదౌహిత్రీపితృవ్యస్త త్సుతాత్మజా। ద్వావింశతిజనాశ్చైతేపరోక్షేదుహితాపితా। దౌహిత్రశ్చత్ర యశ్చైతేతత్పత్న్యస్త్రయోదశ। స్త్రీమృతౌపక్షిణిభాజః - అష్టత్రింశది తిస్థితిః మాతృష్వసృపితృష్వస్రోఃపుత్ర్యేపుత్రౌచతత్స్త్రియా- పితృష్వసా స్వసాపుత్రీభార్యాతృపుత్రీస్వసుస్సుతా। పితృవ్యపుత్రీదౌహిత్రీమాతులస్య సుతాసుతౌ। తత్స్త్రీచాసన్నిధౌపుత్రీస్వస్రోఃపుత్రౌచతత్స్త్రియా। క్వచి చ్చమాతుఃపితరౌస్వసాచభార్యాతృతత్స్త్రియా - పక్షిణ్యాశౌచినస్త్వేతే పుంమృతౌ పంచవింశతిరితితత్పత్న్యః మాతృష్వసృపుత్రమాతులత త్పుత్రస్వస్త్రియభార్యాతృతత్పుత్రపైతృష్వస్రేయ పితామహమాతామహ పితృవ్యతత్పుత్రపితృదౌహిత్రపత్న్య ఇత్యర్థః - అత్రక్వచిదిత్యనేనపరోక్ష ముచ్యతే-మాతురితస్యస్వసాదిష్వపిసంబంధః- అత్రయేషుయాసువాపక్షి ణ్యాశౌచంవిహితంతేషామేవతాసామేవచమృతౌతద్భవతి - నతుతత్పత్నీ నాంతద్భర్తౄణాంచమృతౌ-తథోక్తంశతకే॥

శ్లో॥ మాతృతఃపితృతోయేషువిహితాపుంసుపక్షిణీ। నతుత్పత్నిమృ తౌసాస్యాత్సానమాత్రంవిధీయతఇతితథాచ॥

శ్లో॥ మాతామహీమాతులానీమాతులానాంమృతౌస్త్రియాః। పక్షి ణీపురుషాణాంతుత్రిరాత్రమఘమిష్యతఇత్యాదివచనైర్యతయోనిసంబంధప త్నీవిషయేవిశిష్యాశౌచంవిహితం- తద్వ్యతిరిక్తానాం తత్పత్నీనాంమృతౌ వాశౌచంనాస్తీతిసిద్ధం-భిన్నమాతామహాదీనాంమరణేపరిణీతానామేకత్రం తంతథాచశతకే॥

శ్లో॥ భిన్నపిత్రోఃపితృభార్యాతృస్వస్రసపత్న్యనితత్ప్రజాః। శుధ్యంత హ్నామిథశ్చావేజనాస్తత్ప్రతియోగినఇతి - భిన్నపితృశబ్దేనసాపత్న్యమా తుభిన్నోదరపితృవ్యానభిధీయతే। పితృవ్యేపిపితృత్వప్రసిద్ధేః-తత్పితృభార్యాతృ స్వసృపుత్రీపుత్రాఃతత్ప్రజాశ్చదినేనశుధ్యంతి-పారస్కరోపి॥

శ్లో॥ యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః। అహారా

త్రిణశుధ్యేతామహాపారస్కరోమునిరితి- సంగ్రహస్తు ఉపనీతానాంమరణే
సపిండానాంపూర్ణమాశౌచంసమానోదకానాంత్రిరాత్రంసగోత్రాణాం
స్నానమాత్రం-జన్మనామస్మృతిమతాంసగోత్రాణామేకరాత్రం- అనుపనీ
తసమానోదకమరణేస్నానమాత్రంఅవివాహితకన్యామరణేస్నానమాత్రం
అవివాహితసమానోదకానాంమరణేపితథైవ-వివాహితస్త్రీమరణేభర్తృ
సపిండసమానోదకసగోత్రాణామిదమాశౌచం నతుపితృసపిండాదీనాం -
మాతామహీమాతామహమాతుష్వసృమాతృలమాతులానీదౌహిత్రభా
గినేయానాంసన్నిధానమరణేత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ-శ్వశ్రూశ్వశు
రయోఃసన్నిధానేజీవద్భార్యస్యజామాతుస్త్రిరాత్రం అసన్నిధానేపక్షిణీ-
మృతభార్యస్యజామాతుస్సన్నిధానేప్యేకరాత్రం - భార్యాసంతతౌస్థితా
యాంతుత్రిరాత్రం- ఆచార్యాతత్పుత్రతత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేత్రిరా
త్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ- శిష్యస్యసన్నిధానమరణేఆచార్యాదీనామప్యేవ
మేవ-ఉపసంపన్నశ్రోత్రియమరణేసన్నిధానేత్రిరాత్రం- అసన్నిధానేపక్షి
ణీ-అశ్రోత్రియోపసంపన్నమరణేసన్నిధానేప్యేకరాత్రంఅసన్నిధానేస్నా
నమాత్రం- అనుసంపన్నశ్రోత్రియేగ్రామేమృతేతద్గ్రామవాసినామేకరా
త్రం-అసన్నిధానేసజ్యోతిః-ఆగంతుకశ్రోత్రియస్యస్వగృహేమరణేత్రిరా
త్రంఅశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం - మరణకాలేస్థలదానేనతస్యాప్యుపసంపన్న
త్వాత్ - ఋత్విగ్యాదయోఃకులగ్రమాగతయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరా
త్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ - రాజపురోహితయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరా
త్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ-వైశ్యపురోహితయోరప్యేవమేవ - వివాహాదూ
ర్ధ్వంపితృగృహేపుత్రీమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంఅనూఢభగినీనాంచ
త్రిరాత్రంజ్ఞాతీనామేకరాత్రంభ్రాతృపత్నీనాంస్నానమాత్రం- ద్రావిడానా
న్తుమాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం-భ్రాతృభగినీనామేకరాత్రం- జ్ఞాతీనాంకిమపి
నాస్తి- యదిమాతాపితృభ్రాతరోవిభక్తాభిన్నగృహవాసినశ్చేత్పితృగృహే
మరణేపిత్రోరేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతృపితురేవత్రిరాత్రం-
జ్ఞాతిగృహేచేత్తేషామేకరాత్రం-అన్యత్రమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంప
క్షిణీ-జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- ఏకగ్రామేపుత్రీమరణేస్వగృహవదేవాశౌచం-
గ్రామాంతరేపక్షిణీతిస్మృత్యర్థసారేభిహితం- యథాచారస్తథాచరణీ
యంస్వగృహేపరగృహేవామాతాపిత్రోర్మరణేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రం-భగినీ
గృహేభ్రాతృమరణేభగిన్యాస్త్రిరాత్రం- పరగృహేపక్షిణీగ్రామాంతరేఏ
కరాత్రం-భగినీపత్యుస్తుస్వగృహేపరగృహేవాస్యాలమరణేఏకరాత్రం-స్యా

లపుత్రమరణేప్యేకరాత్రం-స్యాలకస్యోత్రియశ్చేత్తస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రముపసంపన్నాశౌచం-గ్రామాంతరేతుస్నానమాత్రం - అనుపనీతభ్రాతృమరణేసన్నిధానేపిభగిన్యాఃస్నానమాత్రం- భ్రాతృపుత్రమరణేప్యేవమేవ-భ్రాతృగృహేభగినీమరణేభ్రాతుస్త్రిరాత్రం-పరగృహేపక్షిణీగ్రామాంతరఏకరాత్రం- దత్తపుత్రమరణేపూర్వాపరపిత్రోస్తత్పుత్రాణాంచత్రిరాత్రంఅసన్నిధానేత్వేకరాత్రంపితృద్వయజ్ఞాతీనాం సన్నిధాని ఏకరాత్రంఅసన్నిధానేస్నానమాత్రం-అనుపనీతదత్తపుత్రమరణేతుసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం- పితృద్వయతత్పుత్రాణాంత్రిరాత్రమేవ-దత్తస్యపుత్రజననేమరణేవాఉపనయనాత్పరమపిజనకవర్గస్యస్నానమాత్రం- దత్తస్యజనకపితృమరణేత్రిరాత్రం-ప్రతిగృహీతృపితృమరణేదశరాత్రం తన్మరణేప్రతిగృహీతురపిదశరాత్రంయదిదత్తస్స్వీకారానంతరం జాతఔరసపుత్రస్సంస్కర్తాత్తదాతస్యదత్తస్యత్రిరాత్రమేవ - అనులోమవ్యభిచారిణ్యాసన్నిధానేమరణేపూర్వాపరభర్త్రోస్త్రిరాత్రం-తత్సపిండానామేకరాత్రం- వ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేపితథైవప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేపితథైవ- ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేమరణేచాశౌచంనాస్తి - పితృద్వయోత్పాదితయోర్వ్యభిచారిణీపుత్రయోః పరస్పరంత్రిరాత్రంమృతకాశౌచం జాతాశౌచంత్వేకరాత్రం-ఆత్మబంధూనాంమాతృబంధూనాంపితృబంధూనాంచమరణేసన్నిధానేపక్షిణి- అసన్నిధానేత్వేకరాత్రంసాపత్న్యమాతృవర్గస్యమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేఏకరాత్రంఅసన్నిధానేస్నానమాత్రందత్తస్యప్రతిగృహీతృవర్గస్యమాతులాదేర్మరణేదత్తస్యసన్నిధానేఏకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- జారపివర్గస్యజారపితృపతీభ్రాతాదేర్మరణేసన్నిధానావేకరాత్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రందత్తజనకవర్గస్యమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేఏకరాత్రం-సపత్నీపుత్రీమరణేసాపత్న్యమాతురేకరాత్రంమాతృసపత్నీమరణేసపత్నీపుత్ర్యాఅప్యేకరాత్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-దౌహిత్రభాగినేయవ్యతిరిక్తానామసపిండానాముపనయనాత్పూర్వంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం - దౌహిత్రభాగినేయయోస్తుప్రాఉపనయనాన్మరణేపక్షిణి- తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రంచౌళాత్పూర్వంతుస్నానమాత్రం-మాతృష్వస్రాదీనామసపిండస్త్రీణాం వివాహాత్పూర్వంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-జామాతృమరణేసన్నిధానేపక్షిణి-అసన్నిధానేప్యేకరాత్రంతస్యైవస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రం- యోనిసంబంధేషుయేయేపురుషాఃతత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం - మాతులాన్యాస్తు

విశేషవిధానాత్త్రిరాత్రం - యోనిసంబంధేషుయాః స్త్రియఃతద్భర్తృర్మరణేపిస్నానమాత్రం-గురుపత్నితత్పుత్రమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ-అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- శిష్యమరణేతేషామపిత్థైవ- ద్వాదశాబ్దపర్యంతంసహాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతకృత్స్నవేదస్యవాసహాధ్యాయినోమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ-అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- అల్పకాలంసహాధ్యయనంకృతవతస్సహాధితవేదైకదేశస్యవామరణేసన్నిధానేఏకరాత్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-మిత్రేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-తస్యైవబహూపకారిత్వేసన్నిధానేపక్షిణి-అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- మండలాధిపతౌ రాజనిమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం - అసన్నిధానేసజ్యోతిఃస్వల్పమండలాధిపతౌసన్నిధానేసజ్యోతిఃఅసన్నిధానేస్నానమాత్రం- గ్రామేశ్వరేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేసజ్యోతిః- తపస్వినిమృతేసన్నిధానేసజ్యోతిఃఅసన్నిధానేస్నానమాత్రం-సమూహపతౌమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేసజ్యోతిః-జప్యమంత్రోపదేష్టరిమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేసజ్యోతిః - తచ్ఛిష్యమృతౌతస్యాపిత్థైవఉపసంపన్నాశౌచంతుత్రిరాత్రమేకరాత్రంవాదంపత్యోరుభయోరపిభవతిపత్న్యాఅపిగృహపతిత్వాదితిప్రాగుక్తం- అత్రసపిండసమానోదకానామాచార్యమాతామహయోశ్చతత్పత్నితియోగిభిస్తిలోదకందేయం అన్యథాతేషామాశౌచనివృత్తిర్నాస్తి-పునరప్యేకస్మిన్దినఆశౌచంకృత్వాతిలోదకందేయం పరిణీతానాంస్త్రీణాంమాతాపితృభ్రాతృతత్పుత్రాన్వినా పితృవర్గబంధుమరణేస్నానమాత్రమితిధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణఆంధ్రాదయః- ఇతరేతుపక్షిణ్యాదికమాచరంతిద్రావిడస్తు సర్వసాధారణ్యేనపరిణీతాః స్త్రియస్త్రపతియోగినశ్చపక్షిణ్యాదికమాచరంతి-తత్రసంగ్రహశ్లోకాః ప్రాగుదాహృతాద్రష్టవ్యాః-విస్తరభయాదుపరమ్యతేఆశౌచాంతేసంగవేస్నాత్వా బ్రాహ్మణోహస్తాభ్యాముదకంస్పృష్ట్వాశుధ్యతి - క్షత్రియోవాహనమాయుధంవాస్పృష్ట్వాశుధ్యతి-వైశ్యఃప్రతోదురశ్మింవా-శూద్రోయష్టమితి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర విరచితాయాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాంధర్మప్రదీపికాఖ్యాయా ముపనీతాశౌచనిర్ణయః.

అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ తత్తదాశౌచమాఖ్యాత మతిక్రాంతమనేకధా।

వ్యా॥ సపిండాదీనాంమరణేతన్నిమిత్తమాశౌచమతిక్రాంతమనేకధాభవతీత్యర్థః-అత్రదేవలః॥

శ్లో॥ అత్రిమాసాత్త్రిరాత్రంస్యాత్ షణ్మాసాత్పక్షిణీతథా। పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వంస్నానేనశుధ్యతీతి-వృద్ధమనురపి॥

శ్లో॥ సంవత్సరేవ్యతీతేతుస్పృష్ట్వైవాపోవిశుధ్యతీతి-ఇదంపూర్ణాశౌచవిషయం- కృతక్రియవిషయంచ- అకృతక్రియవిషయేపునర్దశాహాశౌచంవక్ష్యతేయత్తు॥

శ్లో॥ మాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాత్ షణ్మాసాత్పక్షిణీభవేత్। అహస్తువనమాదర్వాగూర్ధ్వంస్నానేనశుధ్యతీతి- వృద్ధవసిష్ఠవచనంతద్వికల్పాభిప్రాయంయథాచారస్తథాచరణీయం - పుత్రవిషయేతుబహుసంవత్సరాత్యయేపిదశాహమేవ- కృతక్రియవిషయేతువింశతివర్షపర్యంతందశాహంతదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం-అత్రవృద్ధమనురపి॥

శ్లో॥షష్టివర్షాధికామ్నాన్యనాచ్ఛ్రుత్వాపితృవిపర్యయం। సంస్కారస్తుకథంతత్రదశాహాదూర్ధ్వదైహికం। మాతాపిత్రోర్దశాహంతుయథావిధిసమాపయేత్। మధ్యేపిండసమాప్తిశ్చేత్కులలక్షయకరంభవేదితి-షష్టివర్షాధికకాలేన్యూనకాలేచసర్వదాదశాహమిత్యర్థః-షష్టిసంఖ్యాగ్రహణంలోకోక్త్యనుకరణంపైఠీనిరపి॥

శ్లో॥ పితరౌచేన్మృతౌస్యాతాందూరస్థోపిహిపుత్రకః। శ్రుత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి-స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ యత్రకుత్రస్థితఃపుత్రశ్రుత్వాపితృవిపర్యయం। జ్ఞాత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి-మాతాపిత్రోఃకృతక్రియత్వేతువిశేషః॥

శ్లో॥ అర్వాగ్వింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌ। కృతక్రియేపిపుత్రాణాందశాహంసూతకంభవేత్ । ఊర్ధ్వంవింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోర్మృతిశ్రుతౌ। కృతక్రియేత్రిరాత్రంస్యాద్దశాహమకృతక్రియ ఇతిస్మరణాత్ - కేచిత్తుప్రథమసంవత్సరానంతరమేవకృతక్రియేపితరిపుత్రాణాంత్రిరాత్రమిత్యాహుః అన్యేతుకనిష్ఠానాంత్రిరాత్రంజ్యేష్ఠానాందశరాత్రమిత్యాహుః-తద్బహుస్మృతివిరోధాననాదరణీయ్యం। ఇదంసర్వందశాహోర్ధ్వంమరణశ్రవణవిషయం - దశాహాభ్యంతరఏవమరణశ్రవణేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచసర్వేషాందశాహశేషేణశుద్ధిః-తథాచమనుః॥

శ్లో॥ విగతంతువిదేశస్థంశృణుయాద్యోహ్యనిర్దశం। యచ్ఛేషందశరాత్రస్యతావదేవాశుచిర్భవేదితి-ఇదంత్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం-తథాచత్రిరాత్రాద్యాశౌచనిమిత్తసంబంధమరణస్యత్రిరాత్రాదిమధ్యేశ్రవణాతచ్ఛేషశుద్ధిః-శంఖోపి॥

శ్లో॥ దేశాంతరగతం శ్రుత్వా కల్యాణం మరణం తథా। యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి- యాజ్ఞవల్క్యోఽపి- ప్రోషితే కాలశేషస్స్యాదితి కేచిత్తు దశాహాభ్యంతరేపి చతుర్దివసాదర్వాక్ పితృమరణశ్రవణే దశాహశేషేణ శుద్ధిః- తదూర్ధ్వంతు శ్రవణప్రభృతి దశరాత్రమిత్యాహుః- తత్సంప్రదాయః॥

శ్లో॥ పిత్రోర్మృతౌ చేదూరస్థశ్శ్రుత్వా పితృవిపర్యయం। పుత్రశ్చ్యేద్దశాహేన సంచయాత్ప్రాక్తు శేషత ఇతి వచనంచోదాహరంతి- తద్ద్రావిడదేశవిషయం- త్రిరాత్రాదివిషయే తేఽతిక్రాంతాశౌచం నాస్తి కింతు స్నానమాత్రం-యత్తు॥

శ్లో॥ అత్యాశౌచం దినం సద్యస్త్ర్యహైకాహరశౌచినోః। పక్షిణ్యాఘిన్యఘాంతశ్చ తత్స్యైకకాలోఽన్యదాప్లవదతి- ద్రావిడీయశతకవచనం తద్ద్రావిడే నైవస్మృతిముక్తాఫలకారేణ దూషితం- తస్మాత్త్రిరాత్రాదిష్వతిక్రాంతేషు దశాహమధ్యేపి స్నానమాత్రమేవ- యత్తు శ్రుత్వా చోర్ధ్వం దశమ్యాఏకరాత్రమితి శంఖవచనం శతకకారేణోదాహృతం- తదతిక్రాంత పూర్ణాశౌచవిషయం షణ్మాసోత్తరకాలవిషయం చేతి చంద్రికాదిషు బహుషు నిబంధేషు వ్యాఖ్యాతం-యచ్చ॥

శ్లో॥ అతీతే పక్షిణీకాలే దశాహాభ్యంతరే శ్రుతౌ। దివా వా యది వా రాత్రావేక కాలేన శుధ్యతీతి స్మృత్యంతరవచనం తేనోదాహృతం- తదపి నిబంధకారైరనుదాహరణాత్ స్మృతిస్వదర్శనాచ్చ చింతనీయమితి స్మృతిముక్తాఫలే ప్రతిపాదితం ఆచారస్తు ద్రావిడానామితరేషాం కేషాంచిచ్ఛతక వచనానుసారేణైవ యదత్రయుక్తం తద్గ్రాహ్యం-వస్తుతస్తు- త్రిరాత్రపక్షిణీకాలే చాతిక్రాంతే దశాహమధ్యేపి స్నానమాత్రం తథామితాక్షరాదిష్వభిధానాత్॥

శ్లో॥ పక్షిణీ యోనిసంబంధేనాతికాలేన సూతక ఇతి-మార్కండేయవచనేన పక్షిణీవిషయే త్రిరాత్రాంశౌచనిషేధాచ్చ-పితృభ్రాత్రాదివిషయేపు త్రిభగిన్యాదీనాం దశాహాదూర్ధ్వ మప్యతిక్రాంతాశౌచం ధర్మప్రవృత్తౌ విహితమ్॥

శ్లో॥ పిత్రోర్దశదినాదూర్ధ్వం మరణం దత్తకన్యకా। శృణోతి యది చేత్తస్యాః పక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। పుత్రిగేహే ధవాన్యత్ర పితరౌ ప్రమృతౌ యది। దశాహాభ్యంతరే పుత్ర్యాస్త్రిరాత్రం శావసూతకం। మరణం శ్రూయతే భ్రాతుర్దశాహాత్పరతో యది। దినమేకం స్వసుః ప్రోక్తం స్నానం స్యాద్భగినీపతేః। దశాహాత్పరతో భ్రాతా మరణం శ్రూయతే స్వసుః । తస్యైకదినమా

శౌచంతత్పత్న్యాస్స్నానముచ్యతే। దశాహాత్పరతః కన్యామరణం శ్రూయతే
యది। ఆశౌచంతద్దినంపిత్రోర్నాన్యేషామితినిశ్చయ ఇతి- పుత్రీభగిన్యాదివ్య
తిరిక్తవిషయేతుదశాహాత్పరతస్స్నానమేవేతితత్త్రైవోక్తమ్॥

శ్లో॥ మరణంత్వసపిండానాందశాహాచ్చేద్బహిః స్మృతం। తత్రస్నానేన
శుద్ధిస్స్యాదిదంధర్మవిదోవిదురితి- ఏతేషాంచవచనానాం అన్యేః బనేష్వనుదా
హరణాత్ ఋషికర్తృకత్వస్మరణాభావాచ్చ- ప్రామాణ్యంసందిగ్ధమేవ- ఆ
చారస్తుశిష్టానామాంధ్రాణాం కేషాచిదేతద్వచనానుసారేణైవదృశ్యతే- మ
రణంత్వసపిండానామితివచనంతుస్మృతినిబంధసంవాదాత్ప్రమాణం - షా
తుభట్టీయాదౌతు పక్షిణీవిషయే విశేషఉక్తః- తత్రహితం వచనముదా
హృతమ్॥

శ్లో॥ దేశకాలవ్యవాయేపిపక్షిణీనేవహీయతే। సంపూర్ణైర్వత్సక
ర్త్ర్వావ్యగత్త్రైర్వర్షశతైరపీతి- తథాచతద్రీత్యాపక్షిణీవిషయేయావజ్జీవంప
క్షిణ్యాశౌచమేవనత్వతిక్రాంతేసంకోచః- తథాచపక్షిణీవిషయేద్వ్యాపక్షా
పక్షిణీకాలేతిక్రాంతేస్నానమేవయావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరః పక్షః- శతకాను
సారిణాంతుపక్షిణీకాలేతిక్రాంతేదశాహాభ్యంతరఏకకాలః- తదూర్ధ్వంతు
స్నానమాత్రమిత్యేకఏవపక్షః- యథాదేశకులధర్మస్తదాచరణీయంపుత్రా
దివిషయేవిశేషోధర్మప్రవృత్త్యైదర్శితః॥

శ్లో॥ పుత్రస్యోపనయాదూర్ధ్వంమరణంశ్రూయతేయది। దశాహా
త్పరతోయావదబ్దంస్యాత్త్రిదినంతథా। అబ్దాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రందన
తిరిక్తాశౌచేమానాభావాత్- అకృతక్రియేతుఅబ్దాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రం॥

శ్లో॥ సాపత్న్యమాతృమరణందశాహాచ్చేద్బహిశ్శ్రుతం। ప్రథమేబ్దేతు
కర్తవ్యంత్రిదినంచాథపక్షిణీ। పితృపత్న్యామతీతాయామపుత్రాయాంతు
వై యది। సంవత్సరేవ్యతీతేపిత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి - ఇదంత్రిరాత్రమనప
త్యసాపత్న్యమాతృవిషయంసస్యైవసంస్కర్తృత్వాత్ -అత్రసంవత్సరా
దర్వాగ్దశరాత్రంతతఃపరంత్రిరాత్రం-తథాచవిరనరాజీయే॥

శ్లో॥ ప్రాగబ్దాజ్జననీసమందిశతుతత్ప్రేతోదకాదిక్రియాంతస్మాత్తు
పరిగౌణమాతృమరణంశ్రుత్వాసదాఘంత్ర్యహమితి- అత్రప్రేతోదకాదిక్రి
యాసమభివ్యాహారాదకృతక్రియావిషయత్వగమ్యతే। శతకేతుకృతక్రియవిష
యేసాపత్న్యమాతుస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రమిత్యుక్తం- తద్ద్రావిడ
దేశవిషయం-దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచం॥

శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్యథాశౌచందశానాంక్రియతేసుతైః। అనేకేద్బే

సిదంపత్యో స్తథైవస్యాత్పరస్పరమితి- ధర్మప్రవృత్తివచనేనదంపత్యోః పరస్పరంపితృపదతిక్రాంతాశౌచవిధానాత్ ॥

శ్లో॥ ప్రోషితభార్తృమరణేదత్తపిండోదకక్రియేత్రిరాత్రంసూతకం తత్రదశాహంపుత్రభార్యయోరితిపైఠీనసివచనేనభార్యాయాః పుత్రతుల్యాతిక్రాంతాశౌచవిధానాశ్చ॥

శ్లో॥ అశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది। ఇత్యుదాహరిష్యమాబృహస్పతివచనేనదంపత్యోస్సపత్నీనాంచ పుత్రతుల్యాతిక్రాంతాశౌచవిధానాశ్చ-స్మృత్యర్థసారేపుత్రస్యభార్యాయాశ్చపితృవిషయపతివిషయేచపునర్దహనాశౌచముక్త్వాపత్న్యాపునస్సంస్కారే పత్యుశ్చైవమిత్యభిధానాచ్చతస్మాద్దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరం పితృవదతిక్రాంతాశౌచం- సపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయేతిక్రాంతాశౌచమేకదేశవిషయం-దేశాంతరేతుస్నానమాత్రమ్॥

శ్లో॥ దేశాంతరమృతంశ్రుత్వాక్లీబేవైఖానసేయతౌ। మృతేస్నానేనశుధ్యంతిగర్భస్రావేచగోత్రిణఇతి-యాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్ -దేశాంతరలక్షణమాహమనుః॥

శ్లో॥ మహానద్యంతరంయత్రగిరిర్వావ్యవధాయకః। వాచోయత్రవిభిద్యంతేతద్దేశాంతరముచ్యతఇతి-బృహస్పతిస్త్వన్యథాలక్షణమాహ॥

శ్లో॥ దేశాంతరంవదంత్యన్యేషష్టియోజనమాయతం। చత్వారింశద్వదంత్యన్యేత్రింశదన్యేతథైవచేతి- ఇదంమహానదీవ్యవధానాదికంసర్వమపిదేశాంతరత్వేప్రయోజకమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః- స్మృతిసారసర్వస్వకారాదయస్తుబృహస్పతినోక్తంయోజనవ్యవధానమేవదేశభేదప్రయోజకం-నతుమహానదీవ్యవధానాదికమితిప్రసంగాదిత్యాహ ॥ ఆచారస్తుబృహస్పతివచనానుసారేణైవ-మహానద్యోవామనపురాణేప్రదర్శితాః॥

శ్లో॥ గోదావరీభీమరథీకృష్ణవేణీచజాహ్నవీ। తుంగభద్రాసుప్రయాగాకావేరీసతనామిలో। దుగ్ధాదానళినీరేవానిబిడాకలభస్వనా। అన్యాఅపిమహానద్యస్సహ్యమాలాద్వినిర్గతా ఇతి-పర్వతాస్తు॥

శ్లో॥ శ్రీశైలోహిమవాన్మేరుమైనాకోమలయస్తథా। ఋషభఃకూటశైలశ్చహేమకూటస్తథైవచ । గోవర్ధనశ్చగోకర్ణోనీలచ్ఛకశుభస్తథా। సహ్యోవింధ్యశ్చమందారోవిఖ్యాతాఃపర్వతాఅమితి॥

శ్లో॥ దశాహాంతపునర్దాహేశేషాచ్ఛుద్ధిరశౌచినాం। తదూర్ధ్వందహనేపూర్వమాశౌచస్యాత్రిహేత్ర్యహం। అమంత్రపూర్వందగ్ధానామజ్ఞై

కల్యశేషిణాం। అతభావమృతానాంచపునర్దహనమిష్యతే । మంత్రవత్సంస్కృతస్యాపిహ్యసమాప్తాదకస్యతు। అర్వాగ్దశదినాదూర్ధ్వంపునర్దాహోవిధీయతే। దేశాంతరమృతానాస్తురాజభిర్వావిషాదిభిః। తేషామంగంపలాశాద్యైఃకృత్వాదేహంపునర్దహేత్ । శవవత్ప్రతిపత్తిశ్చఆజ్యాగ్నిస్పర్శనంవిదురిత్యాదివచనైః-పునర్దాహోవిహితః।తత్రదశాహాభ్యంతరేపునర్దహనేపుత్రాణాంచదశాహశేషాదేవశుద్ధిః- దశాహాదూర్ధ్వంపునర్దహనేపూర్వమగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాం త్రిరాత్రంపూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుకిమపినాస్తి॥

మూ॥ అనేకాబ్దాత్యయేపిస్యాత్పునర్దహనసూతకమ్॥

వ్యా॥ అగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంబహుసంవత్సరాత్యయేపిత్రిరాత్రంపునర్దహనాశౌచమిత్యర్థః- పూర్వోక్తస్యసంవత్సరాదూర్ధ్వంసద్యశ్శౌచస్యకృతక్రియవిషయత్వాత్ -కర్తుర్విశేషమాహ॥

మూ॥ ప్రాగ్గృహీతదాకర్తుస్త్రిదివాశౌచమిష్యతే।

వ్యా॥ కర్తుఃపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దహనే త్రిరాత్రమస్తి కేచిత్తుకర్తురకర్తుశ్చ సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రం పునర్దహనాశౌచమిత్యాహుః- యథాచారస్తథాగ్రాహ్యం - పుత్రవిషయేవిశేషమాహ॥

మూ॥ కర్తాపుత్రోయదితదాత్రిదినంప్రాగ్గృహేసతి।
ప్రాగగ్రహేతుపూర్ణంస్యాదితిధర్మవిదోవిదుః॥

వ్యా॥ కర్తాపుత్రశ్చేత్తథాపూర్వంమరణప్రభృతివాశ్రవణప్రభృతివాదేశవిప్లవేనద్రవ్యాభావేనవాఅన్యేనన్యాయేన కేనచిన్నిమిత్తేన సర్వాత్మనాబహుప్రయత్నైరపిమాతాపిత్రోస్సద్యయేవప్రేతకృత్యం కర్తుమశక్తస్సన్ మరణప్రభృతివాశ్రవణప్రభృతివాదశాహమాశౌచ నియమాన్వితఃస్థితఃసదశాహమధ్యయేవ ప్రేతకార్యకరణసమర్థశ్చేత్తదాతచ్ఛేషేణశుద్ధిఃతదూర్ధ్వంతుత్రిరాత్రమేవపునర్దహనాశౌచం-యస్యతు పూర్వమాశౌచగ్రహణంనాస్తి-తస్యమాతాపిత్రోః పునర్దహనేపూర్ణమేవాశౌచం-అస్థిదహనేవిశేషమాహ॥

మూ॥ అస్థిదాహేతుసర్వేషాంపూర్ణమాశౌచమిష్యతే॥

వ్యా॥ అస్థిదహనేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచపూర్ణమేవాశౌచం-దశాహమధ్యేతుశేషాదేవశుద్ధిః-ఆహితాగ్నివిషయేవిశేషమాహ॥

మూ॥ పాలాశదహనేపిస్యాత్పూర్వమేవాహితాగ్నిషు॥

వ్యా॥ ఆహితాగ్నిషుమృతేషుపాలాశవిధావపిపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాం చపూర్ణమేవాశౌచం-అత్రపైఠీనసిః॥ సూ॥ అహితాగ్నిశ్చేత్ప్రవసన్ మ్రియేతపునస్సంస్కారంకృత్వాశవవచ్ఛౌచమితి-ప్రత్యక్షశవదహనఇవదశాహేనశుద్ధిరిత్యర్థః- అనాహితాగ్నివిషయేబ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ అనాహితాగ్నేర్దాహస్తుకార్యోగృహ్యాగ్నినాద్విజైః।తదభావేపలాశోత్థైఃపర్ణైఃకార్యంశరీరకం।శవంపర్ణమయందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి-ఇదంపుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం - పుత్రవిషయత్వేపిపూర్వవత్ గృహీతాశౌచవిషయం-స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రస్తుదశాహంసూతకీభవేత్।తయోఃప్రతికృతీదగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదమపిత్రిరాత్రంపూర్వగృహీతశౌచవిషయం-దేవలోపి॥

శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థిపిత్రోఃపుత్రసుదశాహంసూతకీభవేత్।తయోఃప్రతికృతీదగ్ధ్వాశవవచ్ఛౌచమిష్యతఇతిప్రత్యక్షశవదహనఇవదశరాత్రమిత్యర్థః।ఇదమగృహీతాశౌచవిషయంఅతోమాతాపిత్రోపిపాలాశవిధావప్యగృహీతాశౌచస్యదశరాత్రమేవ-తథాచస్మృత్యంతరే॥

శ్లో॥ నరంపర్ణమయందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్।మాతాపిత్రోర్దశాహంస్యాదస్థిదాహేతథైవచేతి-యత్తు॥

శ్లో॥ ఆశౌచచాంతఃకీకసాదేఃప్రదాహేశేషాచ్ఛుద్ధిర్బహిశ్చేత్త్రిరాత్రాత్ పుత్రస్యాపిప్రాగశౌచగ్రహశ్చేన్నోచేత్తస్యాప్యత్రసంపూర్ణమాహురితి- వచనం- తచ్ఛిష్టాచారవిరోధాననాదరణీయం-నైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యనియామకత్వాత్ -గృహీతాశౌచపుత్రవిషయేవసిష్ఠః॥

శ్లో॥ప్రమితపితృకఃపుత్రఊర్ధ్వందేహికమాచరేత్।యదికర్తుమశక్తశ్చేదాశౌచనియమాన్వితః।అదశాహాదథోర్ధ్వంవాయదాకార్యక్షమస్తదా। త్రిరాత్రంసమతిక్రమ్యశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధి। దాహకస్యేదమాశౌచమితరేషాంనవిద్యతే। కాలాతిపత్తివిషయేయద్యర్వాగపితత్సమమితి-యత్తు॥

శ్లో॥గృహీతేపూర్వమాశౌచేపితుశ్చాసంస్కృతస్యతు।దాహాదిపునరాశౌచందశాహమితికథ్యతఇతివచనం-తదస్థిదాహవిషయం - జ్ఞాతివిషయేస్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥పూర్వంగృహీతాశౌచానాంనపునర్దాహనేత్వఘం।తస్మిన్నుదకదానాత్మాణామాశౌచంమనురబ్రవీదితి- పూర్వమాశౌచగ్రహణేఉదకదా

నేచకృతేఆశౌచంకిమపినాస్తి - పూర్వముదకదానాభావేగృహీతాశౌచా
నామపిజ్ఞాతీనాంతస్మిన్ పునర్దహనేఉదకదాతౄణామేకరాత్రమాశౌచ
మిత్యర్థః-అగృహీతాశౌచానాంతుపునర్దహనేత్రిరాత్రమ్॥

శ్లో॥ దశాహాత్పరతోయస్యపునస్సంస్కారణక్రియా। అనేకాబ్దేపిస
ర్వేషాంత్రిదినంశావకంభవేదితి-ధర్మప్రవృత్తిర్వచనాత్ యత్తు॥

శ్లో॥అతీతేబ్దేతుసంస్కారేఏకాహాత్పిండమర్పయేత్। శ్రాద్ధందద్యా
ద్ద్వితీయేహ్నితృతీయేహ్నిసపిండనమితి- గర్గవచనేనకర్తురకర్తుశ్చ
సంవత్సరాత్పరంపునర్దహనఏకరాత్రవిధానంతద్వైకల్పికంబోధ్యం- య
థాచారస్తథాచరణీయం-అత్రప్రత్యక్షశవదహనే పునర్దహనేవాసపిండా
నామసపిండానాంవాయద్యదాశౌచంతత్సర్వమాహితాగ్నివిషయేదహన
ప్రభృత్యేవాచరణీయం- అనాహితాగ్నివిషయేమరణప్రభృతిగ్రాహ్యం-త
థాచపారశవిషవిద్యుజ్జలాధిభిః- చండాలైరథవాచోరైర్నిహతోయత్రకు
త్రచిత్ ।తస్యదాహాదికంకార్యంయస్మాన్నపతితంతుసఇతిఅంగిరాఅపి॥

శ్లో॥యదికశ్చిత్ప్రమాదేనమ్రియతేగ్న్యుదకాదిభిః। తస్యాశౌచంవి
ధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియేతి- విహితేభృగ్వాదిమరణేస్మృతిషుత్రిరా
త్రాశౌచముక్తం-తత్కలియుగేనకర్తవ్యం- తాదృశభృగ్వాదిమరణస్యక
లిసమయేషునిషిద్ధత్వాత్ -సంగ్రహాస్తు-జ్ఞాతీనాంమరణందశాహమధ్యే శ్రు
తంచేద్దశాహశేషేణశుద్ధిః। దశాహాదూర్ధ్వంతుమాసత్రయమధ్యేత్రిరా
త్రం-తతష్షణ్మాసమధ్యేపక్షిణి- తతస్సంవత్సరపర్యాంతమేకరాత్రం-సంవత్స
రాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఇత్యేకఃపక్షః-అథవానవమాసాదూర్ధ్వ
మేవస్నానమాత్రం-ఇత్యపరఃపక్షః - త్రిరాత్రాశౌచినాంమరణంత్రిరాత్ర
మధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేశుద్ధిః-త్రిరాత్రేతిక్రాంతేస్నానమాత్రం-పక్షిణ్యా
శౌచినాంతుమరణంపక్షిణీమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః- పక్షిణికాలేతి
క్రాంతేస్నానమాత్రమిత్యేకఃపక్షః।యావజ్జీవంపక్షిణిత్యపరఃపక్షః- యథా
చారస్తథాచరణీయం ఏకరాత్రాశౌచినామేకరాత్రేతిక్రాంతే స్నానమా
త్రం-మాతాపితృవిషయేదత్తకన్యాయాదశాహాభ్యంతరేత్రిరాత్రం - త
దూర్ధ్వంపక్షిణీతిధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణః - త్రిరాత్రేతిక్రాంతేస్నానమి
త్యన్యే-బహువః పుత్రికాభగినీభాగినేయవిషయేతత్ప్రతియోగినాం దశాహా
భ్యంతరేపక్షిణి-తదూర్ధ్వమేకరాత్రమితిధర్మప్రవృత్తిపక్షః- యావజ్జీవం
పక్షిణీత్యపరఃపక్షఃపక్షిణికాలేతీతేస్నానమితితృతీయః- పుత్రవిషయేపితుర్ద
శాహాదూర్ధ్వంసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రం తదూర్ధ్వంతు స్నానమా

త్రంఏకరాత్రమితి కేచిద్వదంతి- అకృతక్రియేపుత్రేసంవత్సరాదూర్ధ్వమపి త్రిరాత్రమస్తి-సాపత్న్యమాతృమరణేసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రం-సంవత్సరాదూర్ధ్వంయావజ్జీవంపక్షిణీతస్యాఅకృతక్రియత్వేఅనపత్యత్వేచసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రంతదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం-ఇదంచసాపత్న్యమాతురాశౌచంత్రింశద్యోజనదేశవ్యవధానేపిభవతి- అనుపనీతానాంజ్ఞాతీనాంభ్రాతౄణాంపుత్రాణాంవామరణేతత్తదాశౌచమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః- తత్తదాశౌచకాలేతిక్రాంతేతుస్నానమాత్రం- మాతాపిత్రోర్మరణేతయోరకృతక్రియత్వేచయావజ్జీవందశరాత్రం-కృతక్రియత్వేతువింశతివర్షపర్యంతందశరాత్రం-తదూర్ధ్వంతుత్రిరాత్రం-దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః ద్రావిడానాంతుసంచయనాత్పూర్వంమాతాపితృమరణశ్రుతేశేషణశుద్ధిఃతదూర్ధ్వంశ్రవణప్రభృతిదశరాత్రం- దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంమాతాపితృవదేవదశరాత్రాదికం-ద్రావిడాస్తుసంవత్సరానంతరమేవపిత్రోఃకృతక్రియత్వేపుత్రాణాంత్రిరాత్రమిత్యాహుః - తత్రాపికనిష్ఠస్యత్రిరాత్రం-జ్యేష్ఠస్యదశరాత్రమితి కేచిత్ -అత్రసపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తానాంత్రింశద్యోజనవ్యహితదేశాంతరమరణేస్నానమాత్రంతత్రైవదశాహమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః-పూర్వోక్తానామేతేషామేకేనచిన్నిమిత్తేనయదామంత్రవత్పునర్దహనంక్రియతేతదాబహుసంవత్సరాత్యయేపి అగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం- సంవత్సరాత్పరమేకరాత్రమితి కేచిత్ -పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుపునర్దహనసమయేతేషామాశౌచంనాస్తిపూర్వంతిలోదకాభావేతిలోదకార్థమేకరాత్రమాశౌచమస్తి - కర్తుస్తుపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దహనసమయేత్రిరాత్రమస్త్యేవ- కర్తాపుత్రశ్చేత్తస్యపూర్వమాశౌచగ్రహణాభావేదశరాత్రం- ఆశౌచగ్రహణేతుత్రిరాత్రంఅగ్నిదహనేతుదశరాత్రం-యదాతుబాధకవశాత్పునర్దహనంకాలాంతరేకరిష్యతితదాత్రైనైర్బంధుభిస్స్వస్వాశౌచండుదకదానంచదర్భస్తంభేపూర్వమేవదశాహమధ్యేకర్తవ్యం-దశాహాద్బహిః శ్రుతంచేన్నకర్తవ్యం-కింతుయదాపునర్దహనంతదాకర్తవ్యం-దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్కర్తవ్యంతేషాంపునర్దహనంసమయేకిమపినాస్తికర్తుస్తదానీంత్రిరాత్రమస్తి-తచబహుసంవత్సరాత్యయేపిభవతిసంవత్సరాత్పరంకర్తురప్యేకరాత్రమితి కేచిత్ దశాహమధ్యేపునర్దహనంచేత్పుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషేణైవశుద్ధిః-ఆహితాగ్నేస్తుసంస్కారాత్పూర్వం పుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచసర్వేషామాశౌచంనాస్త్యేవకింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌ

చందశరాత్రం-తచ్చాస్థిదహనేపాలాశవిధౌచసమానం-అనాహితాగ్నేస్తు అస్థిదహనేసర్వేషాందశరాత్రం-పాలాశవిధౌతుత్రిరాత్రం అసపిండానాం తుమాతులాదీనాంఆహితాగ్నివిషస్కారః॥

శ్లో॥ అహితాగ్నేస్తుదహనాద్దశాహాశౌచముచ్యతే। అనాహితాగ్నేర్మరణాత్పునర్దాహాయదాభవేత్। ఆశౌచేవర్తమానేచేత్తచ్ఛేషేణ విశుధ్యతి। గతేత్వాశౌచేదివసేపునర్దాహాయదాభవేత్। మరణాదిగృహీతస్య। త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే। అగృహీతస్యపుత్రస్యసంపూర్ణాశౌచమిష్యతే। దుర్మృతానాందశాహాంతర్బహిస్తువానా। శుద్ధినైర్పచాశౌచంశుద్ధింలబ్ధ్వాప్రదాహయేత్। తదాదీచోదకంపిండమాశౌచంశ్రాద్ధమేన చేతి-అసుద్ధిరస్పృశ్యత్వం-ఆశౌచంకర్మానధికారత్వం-శుద్ధిః ప్రాయశ్చిత్తనారాయణబలిభ్యాంమృతస్యదుర్మరణనిమిత్తదురితక్షయ- అత్రప్రథమశ్లోకార్థమాహితాగ్నివిషయంనాన్యత్। అనాహితాగ్నేరిత్యుపక్రమాత్- పైఠీనసిరపి॥

శ్లో॥అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేరాశౌచంహిద్విజాతిషు। దాహాదగ్నిమతోవిద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతీతి-అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥అనగ్నిమతిఉత్క్రాంతేస్సాగ్నేసంస్కారకర్మణః। శుద్ధిస్సంచయనందాహాన్మృతాహస్తుయథావిధీతి-సంచయనందహనప్రభృత్యేవతృతీయచతుర్థాదిదివసేషుకర్తవ్యమిత్యర్థః- తస్మాదాహితాగ్నేర్యావస్మంత్రవత్సంస్కారోనక్రియతేతావత్పుత్రాదీనాంనిత్యనైమిత్తికకర్మలోపోనాస్తియదాహవిజ్ఞానేశ్వరః ఆహితాగ్నౌపితరిదేశాంతరేమృతేతత్పుత్రాదీనామసంస్కారరాత్సంధ్యాదికర్మలోపోనాస్తీత్యనుసంధేయమితి - అనాహితాగ్నేస్తుపునర్దహనాత్పూర్వం-జ్ఞాతీనామాశౌచంకృతాకృతంచేత్తిలోదకమపిదేయం - అన్యథాపుత్రేణపునర్దహనసమయేజ్ఞాతినాంతిలోదకార్థంఏకరాత్రమాశౌచమస్తి-ఇదంచదశాహాంతశ్శ్రవణేవేదితవ్యం- తదూర్ధ్వంతుశ్రవణేపునర్దహనాత్ప్రాగాశౌచంనకర్తవ్యం-కింతుపునర్దహనసమయేత్రిరాత్రమితిస్మృత్యర్థసారేప్రతిపాదితం-సపత్నీనాందంపత్యోశ్చపరస్పరంపితృవత్పునర్దహనాశౌచమాహ-బృహస్పతిః॥

శ్లో॥ఆశౌచేవర్తమానేతుపునరాహక్రియాయది। తచ్ఛేషేణవిశుద్ధిస్స్యాదతీతేసూతకంభవేత్। దశాహాదియథావర్ణంపిత్రోరాశౌచమాచరేత్। సపత్నీనాంమిథోజ్ఞేయందంపత్యోశ్చపరస్పరం। సపిండానాంత్రిరాత్రంస్యాదిత్యువాచప్రజాపతిరితి- అత్రపూర్వోదాహృతేపారస్కరవచనేదుర్మృ

తానామాశౌచం నకర్తవ్యమితియదుక్తం తద్బుద్ధిపూర్వకదుర్మరణవిషయంతథాచయస్మిన్ వ్యాపారే క్రియమాణేమరణస్యనిశ్చయః - సంశయోనాస్తితద్వ్యాపారే ప్రవృత్తస్యమరణేసద్యః ప్రేతకృత్యమాశౌచంనకర్తవ్యం-ప్రమాదాదత్కరితదుర్మరణేతునదోషః- తస్యసద్యయేవప్రేతకృత్యమాశౌచంచకర్తవ్యం-అత్రబ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాళవిషవహ్నిమహాజలైః। సుదూరాత్పరిహర్తవ్యైఃకుర్వన్ క్రీడాంమృతస్తుయః। నాగానాంవిప్రియంకుర్వన్ దగ్ధశ్చాప్యథవిద్యుతా। నిగృహీతాశ్చయేరాజాచౌర్యదోషేణకుత్రచిత్। పరదారాన్ హరంతశ్చరోషాత్తత్పతిభిర్హతాః। అసమానైశ్చసంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చవిగ్రహం। కృత్వాతైర్నిహతాస్తద్వచ్చండాలాదీన్ సమాశ్రితాః॥ క్రోధాత్ప్రాయంవిషంవహ్నింశస్త్రముద్బంధనంజలం। గిరివృక్షప్రపాతంచ యేకుర్వంతినరాధమాః। మహాపాతకినోయేచపతితాంతేప్రకీర్తితాః। పతితానాంనదాహస్స్యాన్నోదకంనాస్తిసంచయః। నచాశ్రుపాతఃపిండోవాకార్యంశ్రాద్ధాదికంక్వచిదితి-యమోపి॥

శ్లో॥ చండాలాదుదకాత్సర్పాద్విషాద్వావైద్యుతాదపి। దంష్ట్రిభ్యశ్చపశుభ్యశ్చమరణంపాపకర్మణాం। ఉదకంపిండదానంచప్రేతేభ్యోయత్ప్రదీయతే। నోపతిష్ఠతితత్సర్వమంతరిక్షేవినశ్యతి। నాశౌచంనోదకంనాశ్రునదాహాద్యంతకర్మచ। బ్రహ్మదండహతానాంచనకుర్యాత్కటధారణమితి-బ్రహ్మదండోబ్రహ్మశాపః-అభిచారోవా-కటశబ్దఃశవదహనయోగ్యఖట్వాదివాచకః అయంచాశౌచనిషేధః సంవత్సరాత్పూర్వమేవ సంవత్సరాదూర్ధ్వంప్రాయశ్చిత్తంకృత్వానారాయణబలించ కృత్వాపునర్మంత్రవత్సంస్కారఃకర్తవ్యః- తదానీమేవసర్వేషాంయథాయథమాశౌచంయస్తుసంవత్సరపర్యంతంకాల ప్రతీక్షాంకర్తుమశక్తస్సద్యయేవ ప్రేతకార్యకరణమిచ్ఛతి- తేనపంచగుణితంప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యం ఏవంత్రిమాసాదిషు ప్రాయశ్చిత్తతారతమ్యమస్తి- ఏతదుపపాదనంఅస్మత్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం-ప్రమాదతోదంష్ట్రాదిభిర్మరణంతునదుర్మరణం-తత్రాశౌచంచప్రేతకర్మచసద్యఃకర్తవ్యమేవ-తథాచబ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ ప్రమాదాదపితశ్శంకమకస్మాద్విధిచోదితః। శృంగిదంష్ట్రినఖివ్యాయేదహనప్రభృతిస్స్యాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః - అనాహితాగ్నివిషయేతుమరణదినప్రభృతిస్స్యాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః- దుర్మరణంచేదాహితాగ్న్యనాహితాగ్న్యోరుభయోరపిపునర్దహనాత్పూర్వంపుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచాశౌచం

నాస్తికింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచంఅబుద్ధిపూర్వక దుర్మరణేతుమ
రణప్రభృత్యేవసర్వేషామాశౌచం-సద్యయేవసంస్కారశ్చకర్తవ్యఇతి॥
ఇతి వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర విరచితా
యాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యా
యా మతిక్రాంతాశౌచ నిర్ణయః.

అనేకాశౌచసన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అనేకాశౌచసంపాతేచాధ్యబాధకతాభవేత్ ।
యుగసత్సన్నిపాతేతుతంత్రమేవవిధీయతే॥

వ్యా॥ ఏకాశౌచానువృత్తిదశాయామాశౌచాంతరనిమిత్తప్రాప్తౌ
వక్ష్యమాణప్రకారేణబాధ్యబాధ్యకతాభవతి- ఏకస్మిన్నేవదినేత్వనేకాశౌ
చసంపాతేతంత్రేణైవశుద్ధిః తంత్రపక్షే సమయోస్త్వా విషయోర్వాశౌచ
యోరేకయేవదశరాత్రాదికాలఉపకారాయపర్యాప్తః నపృథక్కాలాంతర
మాదర్తవ్యంతావత్తైవోభయమప్యాచరితంభవతి-బాధ్యబాధకతాయాం
తునైవముభయానుగ్రహః కింత్వాశౌచాంతరస్యనివృత్తిః-క్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ అధికంవాసమంవాపిశావంసూతకబాధకమ్॥

వ్యా॥ సూతకాదధికకాలంతుల్యకాలంవాశావంసూతకబాధకంజన
నాశౌచనివర్తకం-శావమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతమాచరణీయమ్॥

మూ॥ శావంతుబాధతేసూతిఃస్వయంచేదధికాభవేత్ ।

వ్యా॥ సూతిజననాశౌచంస్వయమధికకాలంచేత్ -శావాశౌచం
బాధతేనివర్తయతి-క్వచిత్సంకోచయతిచ॥

మూ॥ సజాతీయాఘసంపాతేత్వధికంబాధదేల్పకమ్।

వా॥ సజాతియయోర్ద్వయోర్జననాశౌచయోర్ద్వయోర్మరణా
శౌచయోర్వాబహూనాంవాసజాతీయానాంసన్నిపాతే-యదధికకాలంభవ
తితదల్పలకాలమాశౌచంబాధతే॥

మూ॥ సజాతీయాఘయోస్సామ్యేపూర్వముత్తరబాధకమ్॥

వ్యా॥ సజాతీయయోరఘయోః కాలతస్సమానత్వేపూర్వంప్రాప్త
మాశౌచం- ఉత్తరబాధకంపశ్చాత్ప్రాప్తస్యబాధకం- బాధోనామనివృ
త్తిఃక్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ న్యూనమప్యుత్తరాశౌచకాలార్ధాధికకాలకం।
పూర్వమేవోత్తరాశౌచబాధకంస్యాదితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ న్యూనమప్యల్పకాలమపిపూర్వాశౌచం-ఉత్తరాశౌచకాలా

ర్థాధికకాలంచేదుత్తరాశౌచస్య బాధకంభవతి-యథాసప్తమమాసప్రస వనిమిత్తకంసప్తరాత్రాశౌచం-తన్మధ్యపతితస్యదశరాత్రాశౌచస్య బాధ కంతస్యదశరాత్రాశౌచకాలార్ధపంచదినాధికసప్తదినరూప కాలత్వాత్

మూ॥ దశాహాంతమృతేబాలేపిత్రోర్భ్రాతుశ్చతత్రతు।
తచ్ఛేషేణైవసాపస్యనివృత్తిరభిధీయతే॥

వ్యా॥ జాతేశిశౌజన్మదశాహాభ్యంతరేమృతేసతి - మాతాపిత్రో ర్భ్రాతుశ్చదశాహశేషేణైవశిశుమరణాశౌచనివృత్తిః-నతుదశాహమధ్యే నివర్తతే-నచదశాహాదూర్ధ్వమనువర్తతే॥

మూ॥ పూర్ణాశౌచేరాత్రిశేషేపూర్ణాశౌచాంతరంవిశేత్।
పూర్వాదూర్ధ్వంద్విరాత్రంస్యాద్యామశేషేత్రిరాత్రకమ్॥

వ్యా॥ పూర్వప్రాప్తపూర్ణాశౌచేఏకాహోరాత్రశేషేస్థితే పూర్ణాశౌచాంతరంయదిప్రాప్నోతి-తదా-పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వం ఉత్తరాశౌచంద్విరాత్రమనుష్ఠేయం- పూర్వస్మిన్పూర్ణాశౌచేయామశేషే స్థితేసతి- అష్టమయామోపక్రమప్రభృతిసూర్యోదయాదర్వాక్ప్రాప్త పూర్ణాశౌచేప్రాప్తే-పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వముత్తరాశౌచం త్రిరాత్రంత్రిరాత్రాద్యాశౌచేషునాయంవిధిఃతత్రపూర్వేణైవశుద్ధిః- అతోదశరాత్రాశౌచే రాత్రిశేషేత్రిరాత్రాద్యాశౌచసంపాతేతస్యనివృత్తిరేవః-నతుదినద్వయాదికంతత్రభవతి॥

మూ॥ శావంమృతస్యపుత్రాణాందాహకస్యచనాన్యవః।
నివర్తతేతథాన్యస్మాత్పిత్రోర్వాసైతిసూతకమ్॥

వ్యా॥మృతస్యపుత్రాణాంమృతశవదాహకస్యచశావాశౌచం-పూర్వస్మాద్వాపరస్మాద్వాఅన్యస్మాదాశౌచాన్ననివర్తతే-తథాపిత్రోస్సూతకంజననాశౌచంఅన్యస్మాదాశౌచానాపైతిననివర్తతే - పుత్రోజాతేమాతాపిత్రోర్జననాశౌచం-తన్మధ్యపతితాత్పూర్వోపక్రాంతాచ్చ జననాశౌచాన్మరణాశౌచాద్వాననివర్తతఇత్యర్థః-ఉతలక్షణమేతత్తో సంకోచంచ నప్రాప్నోతీతిమంతవ్యమ్॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమాఖ్యాతమన్యాశౌచస్యబాధకం॥

వ్యా॥పితృమరణాశౌచాదన్యాశౌచంనివర్తతఇత్యర్థః - సంకోచంచప్రాప్నోతీత్యనుసంధేయం॥

మూ॥ పితురాశౌచమధ్యేతుమాతాయదిమృతాభవేత్।
పిత్రాశౌచంసమాసాద్యమాత్రాశౌచంతుపక్షిణీ॥

వ్యా॥ పితృదశాహమధ్యేమాతాయదిమృతాభవేచ్చేత్ - పితుర్దశాహాశౌచంసమాప్య-తతఃపక్షిణీంమాత్రాశౌచంకుర్యాత్ ॥

మూ॥ పతివ్రతాతుయానారీభర్తారమనుగచ్ఛతి।
దినాంతరేమృతావాపిపక్షిణీనభవేత్తదా॥ స్పష్టం॥

మూ॥ మాతురాశౌచమధ్యేతుపితాయదిమృతోఽభవేత్।
పితుఃప్రయాణాదారభ్యపుత్రాణాందశరాత్రకం॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచస్యమధ్యేపితామృతశ్చేత్ - పితృమరణాదారభ్యపుత్రాణాందశరాత్రకంపూర్ణాశౌచంభవతి॥

మూ॥ మాతుర్దేశాంతరమృతిఃపిత్రాశౌచేశ్రుతాయది।
కృతక్రియాయామాశౌచంపిత్రాశౌచేనశుధ్యతి।
అకృతాయాంక్రియాయాంతుపూర్వంపక్షిణీభవేత్ ॥

వ్యా ॥ పిత్రాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతమాతృమరణశ్రవణేమాతరి కృతక్రియాయాంసత్యాం-మాతాశౌచంపితాశౌచేనసహనివర్తతే- అకృతక్రియాయాంతుపిత్రాశౌచంసమాప్యఅనంతరంమాతుఃపక్షిణీకర్తవ్యా॥

మూ॥ పితుర్దేశాంతరమృతిర్మాతాశౌచేశ్రుతాయది।
శ్రవణాదిదశాహాంతమాశౌచంతువిధీయతే॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణేశ్రవణప్రభృతిదశాహంపిత్రాశౌచంభవతి॥

మూ॥ మాతాపిత్రోస్తుమరణేతనయేర్యుగపచ్ఛ్రుతే।
తయోర్వ్యపగదాశౌచంకుర్యాదితివినిశ్చయః॥

వ్యా॥ ద్వయోరప్యాశౌచయోస్సహైవప్రాపక్రమాపవర్గాదిత్యర్థః- అత్రమనుః॥

శ్లో॥ అంతిర్దశాహేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ। తావత్స్యాదశుచిర్విప్రోయావత్తత్స్యాదనిర్దశమితి-యాజ్ఞవల్క్యోఽపి॥

శ్లో॥ అంతరాజన్మమరణేశేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి- అత్రవచనద్వయేయథాసంఖ్యంవిజ్ఞేయం- తథాచసమానకాలయోస్సజాతీయయోశ్చ ఆశౌచయోస్సన్నిపాతేపూర్వేణశుద్ధిరిత్యర్థః॥ అతఏవవిష్ణుః॥

సూ॥ జననాశౌచమధ్యేయద్యపరంజననంస్యాత్తత్రపూర్వాశౌచవ్యపగమేశుద్ధిరితి-యమోఽపి॥

శ్లో॥ జననేజననంచేత్స్యాన్మరణేమరణంతథా।
పూర్వశేషేణశుద్ధిఃస్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమితి-శంఖోఽపి॥

శ్లో॥సమానాశౌచసంపాతే ప్రథమేనసమాపయేదితి-సమానత్వంస మానకాలత్వం-సజాతీయత్వంచ-విజాతీయాశౌచసన్నిపాతే చతుర్వింశతి మతం॥

శ్లో॥మృతజాతకయోర్యోగేయాశుద్ధిస్సాతుకథ్యతే।మృతేనశుధ్యతే జాతంనమృతంజాతకేనత్వితిషట్త్రింశన్మతేపి॥

శ్లో॥శావాశౌచేసముత్పన్నే సూతకంతుయదాభవేత్। శావేనశుధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధనీతి-అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వపిసూతకం।తత్రాధికృత్య మృతకంశౌచంకుర్యాన్నసూతకమితి-ఇదంసమాధికమృతకసన్నిపాతవిష యం।సజాతీయయోరల్పాధికయోర్యోగేయమః॥

శ్లో॥అఘవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్। యథాత్రిరాత్రే ప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది। ఆశౌచంపునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుధ్య తీతి-ఉశనాఅపి॥

శ్లో॥ అల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచంభవేద్యది।నపూర్వేణవి శుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుధ్యతీతి-శంఖోపి॥

శ్లో॥సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేత్। అసమానంద్వి తీయేధర్మరాజవచోయథేతి-హారీతోపి॥

శ్లో॥ శావాంతశ్శావఆయాతేపూర్వోర్యోగేసమానేనవా అధికేన వామృతకేనజాతకస్యశుద్ధిః-నతున్యూనేనమృతకేన- తథాచహారీతః॥

శ్లో॥ఆశౌచసన్నిపాతేతుసమయోర్మృతజాతయోః।నజాతకేనశుద్ధి స్స్యాన్మృతకేనవిశుధ్యతీతి- సమయోరితివిశేషణేనన్యూనమృతకాన్నజా తకశుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి-అత్రసమత్వేపిమృతకస్యప్రాబల్యంకైరధికత్వేప్రా బల్యంకైరధికత్వేప్రాబల్యంకైముతికన్యాయసిద్ధం- తథాచసమస్యాధిక స్యచశావస్యప్రాబల్యంనతున్యూనస్యేతిద్రష్టవ్యం-ఏవంకేషుచిన్నిబంధేషు ప్రాబల్యదౌర్బల్యవివేకఃకృతః నిబంధాంతరేషుతున్యూనస్యాపిశావస్యప్రా బల్యముక్తం- గురులఘుత్వేతుసజాతీయయోః కాలాపేక్షయావిజాతీయ యోస్తుస్వరూపేణైవేత్యుక్త్వా కాలపరిమాణతారతమ్యమనపేక్ష్య స్వతయే ప్రాబల్యదౌర్బల్యే - ఇత్యుక్తంభవతి - ఉదాహృతంచతేష్విదంహారీతస్య వచనం॥

శ్లో॥మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితి- అత్రకాలపరి మాణస్యానుపాదానాత్స్వతయేవగరీయస్త్వమిత్యవగమ్యతే పిస్పష్టంచ

కేషు చిద్వచనేష్వేవమేవ ప్రాబల్యమవగమ్యతే - తథాచమత్స్యపురాణ
వచనం॥

శ్లో॥ జాతాశౌచస్యమధ్యేతుస్యాన్మృతాశౌచమేపివా। జాతాశౌచా
న్నశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనైవశుధ్యతీతి-సంగ్రహకారోపి॥

శ్లో॥ దశాహమృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంభవేత్। త్రిరాత్రమృత
మధ్యేతుదశాహంజాతకంతువా।మృతాశౌచేనశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవా
యమః। స్వల్పకాలేమృతాశౌచేదీర్ఘంవాజాతకంభవేత్। స్వల్పకాలేనశు
ద్ధిస్స్యాన్నదీర్ఘేణవిశుధ్యతీతి-యథాచారస్తదాచరణీయం- క్వచిత్పూ
ర్వప్రవృత్తలఘ్వాశౌచస్యపశ్చిమగుర్వాశౌచార్ధాధికకాలత్వే పూర్వేణై
వశుద్ధిః-తథాచ దేవలః॥

శ్లో ॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధౌవిధీయతే।స్యాచ్చేత్పంచతమాద
హ్నఃపూర్వేణాపివిశుధ్యతీతి- అఘవృద్ధౌఉత్తరాశౌచస్యదీర్ఘకాలతా
యాంపరతః పరతోశుద్ధిః ఉత్తరముత్తరమాశౌచంకార్యం- యదిపూర్వప్ర
వృత్తలఘ్వాశౌచంపంచతమాదహ్నఃపరంస్యాత్ - షడహాదికాలయుక్తం
స్యాత్ -ఉత్తరాశౌచార్ధాధికకాలంస్యాదితియావత్ - తదాపూర్వేణైవ
శుద్ధిత్యర్థః-రాత్రిశేషాద్గౌతమః॥ సూ॥ రాత్రిశేషేద్వాభ్యాంప్రభాతే
త్రిభిరితి । ప్రభాతేపూర్వశౌచదశమదినసామ్యమయామోపక్రమప్రభృతి
సూర్యోదయపర్యంతమితిమాధవీయాదౌవ్యాఖ్యాతంశంఖలిఖితావపి॥సూ॥
అథచేదంతరామ్రియేతజాయేతవాశిష్టైః రేవదివసైశ్శుద్ధిరహశ్శేషేద్వా
భ్యాంప్రభాతేత్రిభిరితి-శాతాతపోపి॥ సూ॥ రాత్రిశేషేద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామ
శేషేత్ర్యహాచ్ఛుద్ధిరితి-ఇదంరాత్రశేషాద్వాద్విరాత్రాదివిధానాంపూర్ణా
శౌచవిషయం-అతయేవబోధాయనః॥ సూ॥ అథయదిదశరాత్రసన్నిపాతే
యదాద్యందశరాత్రమానవమాద్దివసాదితి - దశరాత్రయోస్సన్నిపాతేయ
దాద్యందశరాత్రంతదేవకర్తవ్యం ఇదంచనవమదివసమభివ్యాప్యసన్నిపా
తేవేదితవ్యం-దశమదినసన్నిపాతేతునైవమాద్యేనశుద్ధిః- కింతుద్విరాత్రాతి
కమధికంభవతీతితాత్పర్యందేవలోపి॥

శ్లో॥ పునఃపాతేదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతి। దశమేహ్నిపునః
పాతేర్వ్యహాత్సతువిశుధ్యతి। ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వయంవిధిరి
తి-దశరాత్రేష్వితిపూర్ణాశౌచోపలక్షణం। అత్రసూతాశౌచదశమదినే
శావసంపాతేశావాశౌచదశమదినే సూతాశౌచసంపాతేచ ద్విరాత్రాది
వృద్ధిర్భవతీతికమలాకరఃతదయుక్తం-దినద్వయాతేఃపూర్వశుధ్యపవాదత్వా

త్-పూర్వాశుద్ధేర్యత్ర ప్రసక్తిస్తత్రైవదినద్వయాదికం ప్రవర్తతే- నహిసూ
త్యాశౌచస్యశుద్ధిరస్తినవాశౌచేనసూత్యాశౌచశుద్ధిః పూర్వత్వప్రయుక్తాం
తరేణాపిశావేనతన్నివృత్తేః-మాతాపితృవిషయేశంఖః॥

శ్లో॥ మాతర్యగ్రే ప్రమీతాయామశుద్ధా మ్రియతేపితా। పితుశ్శేషే
ణశుద్ధిస్స్యాన్మాతుః కుర్యాత్తుపక్షిణీమితి- మాతరిపూర్వం ప్రమీతాయాం
యదితన్నిమిత్తాశౌచమధ్యేపితా మ్రియేత -తదానపూర్వాశౌచశేషేణశు
ద్ధిః-కింతుపిత్రాశౌచస్యస్వకాలేనైవశుద్ధిః - పితరిపూర్వం ప్రమీతేతన్నిమి
త్తాశౌచమధ్యేమాతరిప్రమీతాయానపిత్రాశౌచకాలశేషేణశుద్ధిః-కింతు
పిత్రాశౌచంసమాప్యతదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీకుర్యాత్ - అశుద్ధాపిత్యనే
నఆత్మహాచేః పితురాశౌచేభావాన్మాతుర్నపక్షిణీకింతుపూర్ణమేవేతికమ
లాకరఆదిశబ్దేనయత్యాదేస్సంగ్రహః- ఇయంపక్షిణీదశమరాత్రాత్ప్రాగేనభ
వతిదశమదినేతుమాతుర్మరణేద్విరాత్రాదివృద్ధిర్భవతీతిసమయేవాహ ధర్మప్ర
వృత్తావపి॥

శ్లో॥ దేశాంతరేకృతేపిత్రోః పుత్రేణప్రేతకర్మణి। ఏకస్మిన్నేవకాలేచే
స్మరణం శ్రూయతేయది। దూరస్థోప్యాచరేత్పుత్రో హ్యాశౌచంతూభయో
స్సమం। కుర్యాదేకాదశాహేతుతయోః శ్రాద్ధంపృథక్పృథక్। పితుర్దశా
హమధ్యేతుమరణం శ్రూయతేయది। కృతక్రియాయామాతుశ్చేత్పిత్రా
శౌచేనశుధ్యతి। అసంస్కృతాయామాతుశ్చేన్మరణం శ్రూయతేయది-దశా
హాత్పైతృకాదూర్ధ్వంమాతృకంపక్షిణీభవేత్। మాతుర్దశాహమధ్యే
చేన్మరణం శ్రూయతేపితుః। పితుః శ్రవణమారభ్యదశాహంసూతకంభవేత్।
ఆశౌచానంతరంకుర్యాన్మాతృకంసకలంతతః। అవశిష్టంచయత్కించిత్ప్రేత
కర్మార్థమైపితుః। కుర్యాదాబ్దికవచ్ఛ్రాద్ధమన్యథాకృతకర్మణః। పైతృకంసక
లం ప్రేతకర్మకృత్వాథమాతృకం। ఆశౌచంపక్షిణీంమాతుఃకుర్యాత్ప్రేతక్రి
యాదికమితి-ఇదంత్వవధేయం-అతిక్రాంతాశౌచమధ్యే వర్తమానాశౌచ
సంపాతేతుల్యకాలంవర్తమానమేవాచరణీయం - అతిక్రాంతాద్విద్యమా
ననిమిత్తస్యప్రబలత్వాత్ - అతిక్రాంతమధికకాలంచేత్తదేవాచరణీయం-
కాలాధిక్యేనతస్యబలవత్వాత్ -మాతాపితృవిషయేతునైవం - దశాశౌచ
స్యైదబలవత్త్వాత్ -ద్వాదశవర్షాత్పరం ప్రోషితసంస్కారాశౌచే ప్రత్యక్ష
మరణేష్వేవమేవ-దాహకవిషయేవిశేషమాహ-దక్షః॥

శ్లో॥ మృతాశౌచనిమిత్తేద్వేమరణందహనంతథా। జ్ఞాతీనాంమరణాదే
వదహనాద్దాహకస్యతు। పిత్రన్యానంతరానేకార్దద్గ్ధాపూర్వాగ్నాఘుతశ్శుచిః।

పితరౌచేద్దహేత్తత్రదశాహాచ్ఛుచిరగ్నిదఇతి-ప్రథమంతావన్మాతాపితృవ్యతిరిక్తంయంకంచిత్ జ్ఞాతిందగ్ధ్వా - తదాశౌచమధ్యేభూయోపిద్విత్రాన్ బహూన్వాదగ్ధ్వాఅగ్నిదః పూర్వాశౌచకాలతయేవశుచిర్భవతి- పితరౌదహేద్యదితదాపితృదహనప్రభృతిదశాహేనైవశుద్ధిః-నారదోపి॥

శ్లో॥అంతర్దశాహేచేత్కర్తుఃపునఃప్రేతస్యసంస్కృతి। తస్యశుద్ధిః పూర్వశేషాదేకోద్దిష్టంయథోదితమితి- ఉత్తరోత్తరదహనాశౌచస్యపూర్వదహనాశౌచకాలతయేవనివృత్తావపి- తత్తదేకాదశాహయేవతత్తదేకోద్దిష్టంకార్యం-హారీతోపి॥

శ్లో॥ దాహకస్యద్వయంచేత్స్యాత్కర్తుర్నైక్యవిశేషతః। పూర్వేణైవసయుజ్యేతత్తోయంపిండంద్వితీయకమితి-అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥దాహకంత్వాదశాహేతుశవమన్యందహేద్యది। పూర్వేణైవవిశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోస్తద్దివసాద్భవేదితి-సంవర్తోపి॥

శ్లో॥పూర్వకర్తాదశాహేతుపితరౌచేద్దహేత్పునః।పూర్వేణనవిశుద్ధిస్స్యాత్పునస్తద్దివసాద్భవేదితి- అత్రదాహకస్యాశౌచమతిక్రాంతికాలమపిప్రత్యక్షాశౌచాత్ ప్రబలమితివిశేషః- జననమరణయోస్సన్నిపాతేమాతాపిత్రోర్జననాశౌచమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతంకర్తవ్యం- నతుమరణాశౌచేనతస్యనివృత్తిఃతథాచబోధాయనః॥ సూ॥ జననమరణయోస్సన్నిపాతేజననేకమాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితి - స్మృత్యంతరేపిత్రోస్మృతౌచైవజననేప్యారసస్యచస్వాశౌచాపగమేనైనశుద్ధిస్స్యాత్స్నానకాలతఇతి-ప్రాచీనషడశీతావపిపూర్వాశౌచేనయాశుద్ధిస్సూతీనాంమృతినాంచసా-సూతికామగ్నిదంహిత్వాప్రేతస్యచసుతానపీతి ఆత్మజనకస్యపుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచప్రాబల్యం। ప్రేతసంస్కర్తృవ్యతిరిక్తవిషయం-తథాచప్రేతకర్మకర్తురాశౌచమధ్యేపుత్రజననంచేత్ - పుత్రజననాశౌచమధ్యేస్వసంస్కార్యబంధుమరణేవాసంస్కర్తుశ్శావమేవాశౌచం - నతుపుత్రజననాశౌచంతథాచశాతాతపః॥

శ్లో॥అంతర్దశాహేజననాత్పశ్చాత్స్యాన్మరణంయది।ప్రేతముద్దిశ్యకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి। ప్రారబ్ధేప్రేతపిండేతుమధ్యేచేజ్జననంభవేత్।తథైవాశౌచపిండాంస్తుశేషాన్దద్యాద్యథావిధీతి-అత్రపిండదానవిధిబలాదిదంవచనద్వయంసంస్కర్తృవిషయమితిస్పష్టమేవ-వచనద్వయేపిజననశబ్దౌపుత్రజననపరౌ-యథావిధీతిదశరాత్రాశౌచాచరణపూర్వకమిత్యర్థః-తథైవప్రజాపతిరపి॥

శ్లో॥ ఆశౌచేతుసముత్పన్నే పుత్రజన్మయథాభవేత్। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిఃపూర్వాశౌచేనశుధ్యతీతిఆశౌచేవాశౌచే- కర్తుః ప్రేతకర్మకర్తుః జాతకర్మణితాత్కాలికశుద్ధిః- పూర్వాశౌచేనశుధ్యతి- నతుపుత్రజన్మాశౌచకాలేనఅస్మిన్వ్యగతేపుత్రగ్రహణాద్విస్పష్టమేకజనకవిషయత్వం- ఆశ్వలాయనాదిభిస్తుసంస్కర్తురపిపుత్రజననాశౌచమేవ స్వకాలసమాప్తిపర్యంతమనుష్ఠేయమిత్యుక్తం-యథాచారస్తథాచరణీయం కేచితు ఆశౌచేతుసముత్పన్న ఇతిప్రథమచరణేఆశౌచశబ్దోద్విధాసోషపఇత్యాహుః-తన్మందం॥

శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్మృతేచైవజననేప్యౌరసస్యచ। స్వాశౌచాపగమేనైవశుద్ధిస్స్నానాన్నకాలతఇతిస్మృత్యంతరవచనవిరోధాత్ - జననమరణయోస్సన్నిపాతేజననేనమాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచ మితిబోధాయనవచనవిరోధాచ్చ-తత్రమరణాశౌచాదపిపుత్రజననాశౌచస్య ప్రాబల్యోక్తేః ఆశౌచేతుసముత్పన్న ఇతివచనే కర్తృగ్రహణేనతాత్కాలికశుద్ధివిధానసారస్యైనచతత్రపిత్రాశౌచశబ్దస్యాశౌవాశౌచపరత్వస్య విస్పష్టత్వాచ్చసంగ్రహస్తుసమయోర్వావిషమయోర్వా సజాతీయయోర్విజాతీయయోర్వాశౌచయోర్యుగపత్సన్నిపాతేతంత్రేణశుద్ధిః-సమయోస్సజాతీయయోశ్చాశౌచయోఃపౌర్వాపర్యేణసన్నిపాతేపూర్వాశౌచకాలేనైవశుద్ధిః- విషమకాలయోస్సజాతీయయోరాశౌచయోస్సన్నిపాతే పూర్వంవాపరంవాయదధికకాలం తేనైవశుద్ధిః-అల్పమపిపూర్వాశౌచ ముత్తరాశౌచార్ధాధికకాలంచేదల్పేనైవశుద్ధిః- విజాతీయయోర్యోగేసమేనవాధికేనవాశౌచేనశుద్ధిః-సూతిరధికకాలాచేత్సూత్యాశౌచేనశుద్ధిః- పూర్ణాశౌచస్యదశమదినే పునఃపూర్ణాశౌచాంతరేప్రాప్తేపూర్వస్మాత్పూర్ణాశౌచాదూర్ధ్వముత్తరాశౌచందినద్వయంకుర్యాత్ - దశమదినస్యఅష్టమయామేసూర్యోదయాదర్వాగన్యస్మిన్పూర్ణాశౌచేప్రాప్తేపూర్వస్మాదూర్ధ్వందినత్రయముత్తరాశౌచంకుర్యాత్ యుమాపితృమరణాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణ యోగేపూర్వేణవాపరేణవామాతాపిత్రోరాశౌచేనశుద్ధిః-దాహకస్యయద్దహననిమిత్తమాశౌచంతస్యాశౌచాంతరేణయోగేదహనాశౌచేనశుద్ధిః - మాతాపిత్రోః-పుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచస్యఆశౌచాంతరేణయోగే పుత్రజననాశౌచేనశుద్ధిః-పుత్రీజననేప్యేవమేవపితుః ప్రేతసంస్కర్తృత్వేతుపూర్వేణవాపరేణవాప్రేతాశౌచేనైవపుత్రజననాశౌచస్యనివృత్తిః- అసంస్కర్తృత్వేతుమృతాశౌచమపిజననాశౌచేనశుధ్యతి- కేచిత్తుసంస్కర్తురపిపుత్రజననాశౌచమేవప్రబలమిత్యాహుః-పితృమరణాశౌచమధ్యే మాతృమరణే

పితుర్దశాహాదూర్ధ్వం మాతుః పక్షిణీం కుర్యాత్ పితుస్సన్న్యాసే దుర్మరణే వా న పక్షిణీ కింతు మాతృమరణాదారభ్య పూర్ణమేవాశౌచం కుర్యాత్, మాతృమరణాశౌచమధ్యే పితృమరణే పితుః పూర్ణమేవాశౌచం కుర్యాత్। అనుగమనే తు దినాంతరమరణేపి మాతుః పక్షిణీ న భవతి - కింతు తంత్రత్వేనైవ శుద్ధిః అనుగమనం వినా ద్వైవాన్మాతృమరణే పక్షిణీ భవతి॥ సా చ దశమదినాత్ప్రాగేవ పితుర్దశమదినే మాతృమరణే తు దినద్వయాధికం భవతి। అత్ర పక్షిణీమధ్యే దినద్వయమధ్యే చ పితురేకాదశేహన్యేవ స్వతంత్రేకోద్దిష్టం కుర్యాత్। కర్తుస్తాత్కాలికీ శుద్ధిరస్తి - పితృమరణాశౌచమధ్యే దేశాంతరగతమాతృమరణశ్రవణే మాతరి కృతక్రియాయాముభయోస్తంత్రేణ శుద్ధిః - అకృతక్రియాయాం తు పితుర్దశాహాదూర్ధ్వం మాతుః పక్షిణీం కుర్యాత్ మాతృమరణాశౌచమధ్యే దేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణే శ్రవణప్రభృతి దశాహం పిత్రాశౌచం భవతి। దేశాంతరగతయోర్మాతాపిత్రోర్మరణే యుగపచ్ఛ్రుతే తంత్రేణ శుద్ధిః - అతిక్రాంతవర్తమానయోస్సన్నిపాతే వర్తమానేనాతిక్రాంతస్య శుద్ధిః - అతిక్రాంతస్య కాలాధిక్యే త్వతిక్రాంతేనైవ వర్తమానస్య శుద్ధిః - ప్రవందాహకస్యాతిక్రాంతాశౌచేనైవ వర్తమానస్య శుద్ధిః - ఉభయత్రాగ్నిదానే తు వర్తమానమేవ ప్రబలం - మాతాపితృవిషయే తు నాయం విధిః - కింతు పూర్వోక్తమేవ పూర్వం - కస్యచిద్దహనం కృత్వా తదాశౌచమధ్యే అన్యానపి బంధూనేకం ద్వౌ బహూన్వా దహతి తదా పూర్వాశౌచే నోత్తరాశౌచానాం తదీయప్రేతకృత్యానాం చ సమాప్తిః - ఏకోద్దిష్టం తు తత్తదేకాదశాహే కర్తవ్యం యది జ్ఞాతిదహనాశౌచమధ్యే మాతాపిత్రోర్దహతి - తదా న పూర్వాశౌచేన శుద్ధిః - కింతు మాతాపిత్రోర్దహనప్రభృతి పూర్ణాశౌచం భవతి॥ ఇతి వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం సన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః

అనేకాశౌచసన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ యావద్గ్రామస్య మధ్యే తు శవం ప్రేతస్య తిష్ఠతి।
గ్రామస్య తావదాశౌచం నిర్హృతే శుద్ధిరిష్యతే॥

వ్యా॥ యావత్కాలం గ్రామమధ్యే ప్రేతశరీరం తిష్ఠతి - తావత్కాలం గ్రామస్యాశౌచం - తస్మిన్ గ్రామాద్బహిర్నిర్హృతే దగ్ధే చ సతి గ్రామస్య శుద్ధిః - తుశబ్దశ్శవనిర్హరణాదికమేక గ్రామస్య శుద్ధికారణం న స్నానాదికమన్యదితి విశేషం దర్శయతి॥

మూ॥ ఏకాదశధనుర్మాత్రవ్యాప్తే విధికాంతరే॥

చతుష్పథవ్యవాయేపి నారాచాంతరయేతథా।
అంతశ్శవనిమిత్తస్తు నదోష ఇతిసూరయః॥

వ్యా॥ ఏకాదశధనుర్మాత్రవ్యవహితేపివీథ్యంతరే-చతుష్పథవ్యవహితేపివీథ్యంతరేచ నారాచవ్యవహితాయామేకస్యామపివీథికాయామంతశ్శవ దోషోనాస్తి॥

మూ॥ చతుశ్శతద్విజోపేతే గ్రామేవీథ్యంతరేతథా।
ఏకాదశధనుర్మాత్రాదర్వాచీనేపివాస్త్యఘమ్॥

వ్యా॥ చతుశ్శతబ్రాహ్మణసంకులే గ్రామేవీథ్యంతరేఏకాదశధనుర్వ్యవధానాభావేపి-నదోషః॥

మూ॥ స్త్రీశూద్రావాథబాలానాంశవస్తిష్టతియత్రతు।
తత్రాశౌచంగృహస్యైవగ్రామదోషోనవిద్యతే॥

వ్యా॥ యత్ర స్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తిష్టతి-తత్రగృహమాత్రస్యాశౌచం-గ్రామస్యతుఏకవీథ్యామపినదోషః॥

మూ॥ వీథ్యంతరేపితుగ్రామఏకవింశతిమందిరే।
బహుదూరవ్యవాయేపిశావాశౌచమితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ ఏకవింశతిగృహోయుక్తేతతోపిన్యూనైర్వాగృహైర్యుక్తేగ్రామేబహుదూరవ్యవహితేపివీథ్యంతరే-శవనిమిత్తమాశౌచంభవత్యేవ॥

మూ॥ అగ్నిహోత్రేతుహోతవ్యేశవదోషోనవిద్యతే।

వ్యా॥ పూర్వోక్తశవదోషఃశ్రౌతకర్మవ్యతిరిక్తవిషయఇతిభావః- అత్రవృద్ధమనుః॥

శ్లో॥ గ్రామమధ్యగతోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్। గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామయాదితి-మనురపి॥

శ్లో॥ నాద్యాదంతశ్శవేగ్రామేనాధియ్యానజుహోతిచ। తానివీథ్యంతరేకుర్యాద్ధనురేకదశాంతరఇతిస్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ అంతశ్శవోయదాగ్రామస్తస్మిగ్రామేతదాలయే। నిత్యనైమిత్తికంకామ్యంనకుర్యాదితిశాసనం। శ్రుతిస్మృత్యోర్విరోధేతుశ్రుతిరేవబలీయసీతస్మాదంతశ్శవేగ్రామేజుహుయాచ్ఛ్రౌతపావకమితి-సంగ్రహేపి॥

శ్లో॥ గ్రామస్థేశవచండాలేశూద్రేష్వశుచిసన్నిధౌ। నాధ్యేతవ్యంనభోక్తవ్యంనహోతవ్యంకదాచనేతి- శవచండాలఇతిద్వంద్వైకవద్భావః - శూద్రేసమీపస్థితఇతివిశేషః-అశుచిసన్నిధౌ- అమేధ్యాద్యశుచిపదార్థసన్నిధౌపునఃస్మృత్యంతరే॥

శ్లో॥ చతుశ్శతాధికైర్విప్రైస్సంపూర్ణే గ్రామమధ్యమే। విశేషం సంప్రవక్ష్యామి జపహోమార్చనం ప్రతి। అంతశ్శవస్య దోషస్తు నాస్తి తత్ర సమాచరేత్। గ్రామే నారాచవిచ్ఛిన్నే కుర్యాద్భిన్నే తదా పథి। వీధ్యంతరే వా మృతకే హాలేరర్చాం సమాచరేత్ । అనాథానుపనీతానాం శూద్రాణాం చ తథా స్త్రియాం। అంతశ్శవస్య దోషస్తు గ్రామాదౌ చ న లిప్యతే । మునీనాం చ యతీనాం చ పరకాయప్రవేశినాం । మరణం యత్ర సంభూతం తత్ర దోషో న లిప్యతే। శూద్రాదీనాం తు మరణం సంభవేద్యత్ర కుత్రచిత్ । ఆశౌచం గ్రహమాత్రస్య గ్రామాశౌచం న విద్యతే। కుటకే పత్తనే చైవ ఖర్వటే రాజధానిషు। క్రమేణైవార్చనం కుర్యాత్తత్ర దోషో న విద్యత ఇతి- క్రమేణైవ శాస్త్రోక్త క్రమేణైవ సమంత్రకమితి యావత్ యత్త్విదం వచనమ్॥

శ్లో॥ సహస్రవిప్రసంకీర్ణే గ్రామే తదధికేపి వా। ఆలయస్య సమీపే తు త్రింశద్దండాంతరే మృతే। అర్చనస్నాపనాదీని న కుర్యాదపి తత్ర త్వితి - తత్కదాచిదాగంతుక సహస్రబ్రాహ్మణసంకులైకవింశతి గృహాయుక్త స్వల్ప గ్రామవిషయం- తథా చ స్మృత్యంతరే॥

శ్లో॥ ఏకవీధ్యాం సమారూఢో ఏకవింశద్గృహస్థితే। త్రింశద్ధనుషీ చాథ నైత్య దైవం పిత్ర్యం చ వర్జయేత్ । పంచాశచ్చాపసీమాం తే ఏకవీధ్యాం శవే సతి అర్చనం చ హరేద్దానం దేవదేవస్య వర్జయేత్ । శూద్రాణాం మరణం స్యాచ్చేద్గ్రామమధ్యే కథంచన। ఆశౌచం గృహమాత్రస్య గ్రామాశౌచం న విద్యత ఇతి॥

మూ॥ పూజామధ్యే మృతే తూష్ణీం పూజాశేషం సమాపయేత్ । ప్రతిష్ఠాయాం పునః ప్రేతే నిహృతే శేషమాచరేత్ ॥

వ్యా॥ దేవపూజామధ్యే గ్రామే యస్య కస్యచిన్మృతౌ సత్యాం పూజాశేషం తంత్రమాత్రేణ సమాపయేత్ । ప్రతిష్ఠాయాం తు మృతస్య శవే గ్రామాద్బహిర్నిహృతే దగ్ధే చ సతి- ప్రతిష్ఠాశేషం సమంత్రకమేవ సమాపయేత్ - తథా చ స్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥ ప్రతిష్ఠాదిషు కాలేషు యస్మిన్ గ్రామే మృతిర్భవేత్ । శీఘ్రం బహిశ్శవం నీత్వా కర్మశేషం సమాపయేత్ । అగ్రహారే హాశేః పూజా వర్తమానా తు యత్ర చ। అథ శ్శవో యది భవేత్తతో నీత్వా తదా బహి॥ నాతచ్ఛవం భస్మసాద్యాత్తావత్తంత్రేణ పూజయేదితి। భస్మసాదిత్యనేన దహనానంతరమేవ గ్రామాశౌచనివృత్తిః -నతు బహిర్నిష్కాసనమాత్రాత్ యత్తు - నిహృతే శుచితామితి యాదితి వచవంతదపి దహనోపలక్షణార్థం గృహాశౌచమప్యేవమే

వదహనాంతంవేదితవ్యంతుల్యత్వాత్ యత్తు॥

శ్లో॥ నదావచ్ఛుధ్యతే భూమిర్యావత్తత్స్యాదనిర్దశం। నతత్రకర్మసు
కృతపిత్ర్యదైవాదికంక్వచిదితివచనే-దశాహపర్యంతంగృహాశౌచవిధానం-
తద్గృహే ప్రేతక్రియాకరణవిషయమ్॥

శ్లో॥ దహనాంతంగృహాశౌచంయత్రపిండోదకక్రియా। దశరాత్రమి
తిజ్ఞేయంప్రేతస్తత్రైవతిష్ఠతీతిస్మరణాత్ గృహే ప్రేతక్రియాకరణంచ ద్రావి
డానాంపిండోదకదానం-అన్యేషాంతుక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాపనమా
త్రం-తచ్చఘటద్వయందశాహపర్యంతంతిష్ఠతిప్రేతశ్చతాభ్యాం స్నానపా
నార్థంప్రత్యహమాగచ్ఛతీతిదశాహపర్యంతగృహస్యాశౌచం- ఉభయవి
ధప్రేతక్రియయాఅకరణేగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ- కేచిత్తుస్వామిన ఆశౌ
చేనతితత్సంబంధమాత్రేణగృహస్యాశౌచమస్తి॥

శ్లో॥ ద్రవ్యాణిసంబంధాదఘాహస్స్వాశుచినిచేతిస్మరణాత్ - గృహ
స్యాపిద్రవ్యత్వాదిత్యాహుః- స్వామినఆశౌచాభావేసర్వేషాంమతేపిగృహ
స్యాశౌచంనాస్త్యేవ॥సంగ్రహస్తు॥ గ్రామమధ్యేయావత్కాలంశవస్తిష్ఠతి
తావత్కాలంగ్రామస్యాశౌచం - శవేబహిర్నిష్కాసితేదగ్ధేచసతిగ్రామస్య
శుద్ధిః- గృహస్యాప్యేవమేవ-గృహేపిండోదకదానేక్షీరోదకపూరితఘటద్వ
యస్థాపనేవాదశరాత్రంగృహస్యాశౌచంతదభావేకిమపినాస్తి గృహస్వామి
నఆశౌచిత్వేగృహస్యాశౌచమస్తీతి కేచిత్ స్వామినఆశౌచభావే సర్వేషాం
మాతేపితృవాస్యాశౌచంనాస్త్యేవ- స్త్రీణాంశూద్రాణామనాథానామను
పనీతానాంచశవేగ్రామమధ్యేతిష్ఠత్యపిగ్రామస్యాశౌచంనాస్తికింతు తద్గృ
హమాత్రస్యాశౌచంఉపనీతమరణేయస్యాంశ్రేణ్యాముపనీతమృతస్యశవస్తి
ష్ఠతి-తస్యావీధ్యాఏకాదశవ్యామమాత్రార్వాచీనప్రదేశేవిద్యమానస్య వీ
ధ్యంతరస్యదాశౌచం-ఏకాదశవ్యామమాత్రాత్పరతో విద్యమానస్య శ్రే
ణ్యంతరస్యాశౌచంనాస్తిఏవంచతుష్పథవ్యవధానేనారాచవిచ్ఛేదేవాశవని
మిత్తమాశౌచంనాస్తి-యస్మిన్ గ్రామేచతుశ్శతాధికాబ్రాహ్మణాఅనాగం
తుకానిత్యంవసంతితస్మిన్ గ్రామేఏకాదశవ్యామమాత్రాదర్వాచీనేపివీధ్యం
తరేశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి- నగరేషుయత్రక్వాపిశవేవిద్యమానేపి త
ద్గృహంవినాన్యత్రాశౌచంనాస్తి-యస్మిన్ గ్రామే ఏకవింశతిస్తన్న్యూనా
వాగృహాస్సంతితత్రఏకాదశవామమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యాపివీధ్యం
తరస్యాశౌచమస్త్యేవ- ఏతదాశౌచమనుపక్రాంతవైశ్వదేవాదివిషయం-ఉ
పక్రాంతేతువైశ్వదేవాదౌగ్రామేకస్యచిన్మరణేసతిసుఖేనకర్మశేషంసమా

పయేత్-అగ్నిహోత్రేతుగ్రామాశౌచంనాస్త్యేవపూజామధ్యే కస్యచి న్మరణేసతిమంత్రంవినాతంత్రమాత్రేణపూజాశేషంసమాపయేత్-దేవతా ప్రతిష్ఠాశేషంసమాపయేత్-నతుతంత్రమాత్రేణేతి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగ ర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా మభినవషడశీతి వ్యాఖ్యా యాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-గ్రామాశౌచనిర్ణయః.

సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥శవానుగమనేచైవశవనిర్హరణేతథా। ఆతురవ్యంజనేచైవశ వస్యదహనేపిచ। బహుప్రకారమాశౌచంతదీయానాంనకించన। ఆ దృష్టార్థేష్వనాథానాంకృతేష్వేతేషునాస్త్యఘమ్॥

వ్యా॥అసపిండశవానుగమనేఅసపిండశవనిర్హరణేఅసపిండమరణ విషయాతురవ్యంజనేఅసపిండశవదహనే-బహుప్రకారంబహుభేద మాశౌ చంభవతి-ఇదముపలక్షణం-అలంకరణేప్యాశౌచంభవతీతిబోధ్యం-సర్వమే తన్నిర్హరణశబ్దస్యైవార్థ ఇతికేచిదాహుః- తదిదంసంపర్కాశౌచమి త్యుచ్యతేఇదంచాశౌచంశవానుగమనాదికంసంపర్కంకుర్వత ఏకస్యైవత దీయానాం స్త్రీపుత్రాదీనాంతండులాదిద్రవ్యాణాంచనేదమాశౌచం- అనా థానాంప్రేతానాందహనవహనానుగమనేష్వదృష్టార్థం దయాపూర్వకం కృతేషునాస్త్యేవాశౌచం-కింతుస్నానమాత్రేణశుద్ధిః - అనాథానామిత్య నుపనీతాదీనాముపలక్షణం-తత్రసవర్ణశవానుగమనేపరాశరః॥

శ్లో॥అనుగమ్యేచ్ఛయాప్రేతంజ్ఞాతిమజ్ఞాతిమేవవా।స్నాత్వాసచేలంస్పృ ష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి - జ్ఞాతిశబ్దేనమాతామహాదిబంధుత్వము చ్యతేఅజ్ఞాతిశబ్దేనబంధుత్వరహితోయఃకశ్చిదుచ్యతే-జ్ఞాతీనాం నిర్హరణా దేర్విహితత్వేనఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనయోరభావాదితికేచిత్ జ్ఞాతిశబ్దో ముఖ్యార్థ ఇత్యన్యే-వస్తుతస్తుఘృతప్రాశనాదికమవశ్యంకర్తవ్యంజ్ఞాతిశబ్ద స్యముఖ్యార్థపరిత్యాగేమానాభావాత్ -యాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ అనుగమ్యాంభసిస్నాత్వాస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతభుశ్ఛుచిరితికార్ష్ణాపి॥

శ్లో॥ప్రేతభూతంద్విజంవిప్రోయోనుగచ్ఛతికామతః। స్నాత్వాసచే లంస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతిఘృతప్రాశనానంతరంపునః స్నా నంకర్తవ్యం-తదాహోశనాః॥

శ్లో॥అనుగమ్యనరంప్రేతంతద్జ్ఞాతీననుసృత్యచ। స్నాత్వాఘృతంచ భక్షిత్వాపునస్స్నానంసమాచరేదితి-ప్రాణాయామాశ్చకర్తవ్యాః - తథా చవసిష్టః॥

శ్లో॥ అనుగమ్యశవంబుధ్యాస్నాత్వాస్పృష్ట్వాహుతాశనం। సర్పిః ప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామైర్విశుధ్యతీతి- స్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥ ఆర్ద్రవస్త్రంపరిత్యజ్యశుష్కవస్త్రేణమజ్జనం। శవానుగమనే ఘోరేపునస్స్నానంవిధీయతఇతి - శుష్కవస్త్రాలాభేద్వాదశవారంధూతవస్త్రేణపునస్స్నానంకర్తవ్యం-అనాథాదివిషయేస్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥అనాథమనుపేతంచప్రేతంకన్యామనువ్రజన్। అనూచానక్రతుశ్రేష్ఠంనప్రాశ్నీయాద్ఘృతంద్విజఇతి- అగ్నిస్పర్శోపినకర్తవ్యః- తథాచ జాబాలిః॥

శ్లో॥మృతంబాలంచవృద్ధాంశ్చానాథంవిప్రమనువ్రజన్।ద్విజస్నానేనశుధ్యేతఘృతప్రాశాగ్నినావినేతి- అగ్నిఘృతయోరభావేస్మృత్యంతరం॥

శ్లో॥ అగ్న్యభావేఘృతాభావేసచేలస్నానమాచరేత్। సవ్యాహృత్యాచగాయత్ర్యాదశకృత్వోభిమంత్రితాః।అర్ధాంజలీరపఃపీత్వాశుద్ధిమాప్నోతివైద్విజఇతి-పునస్మృత్యంతరేపివిశేషాదర్శితాః॥

శ్లో॥ ప్రేతస్యపాదయోరగ్రేనగచ్ఛేయుఃకదాచన। యస్మాదగ్రేతుగంతౄణాంఆయుఃక్షీణంపదేపదే। మృతస్యపశ్చాద్గమనేప్రాయశ్చిత్తంవిధీయతే-కిల్బిషాదగ్రగమనేనిష్కృతిర్నోపపద్యతఇతి- ప్రాయశ్చిత్తంసచేలస్నానాదికముక్తమేవ - అనుగంతౄణాంవాహకానాంచసంస్కర్త్రాసహైవగ్రామప్రవేశః॥

శ్లో॥ప్రవేశనాదికంకార్యందాహకేనావినైవతు। వోఢాచైవానుగంత్రాచపురాస్నానాచ్చయోషితాం। అస్నాత్వాచేద్విశేద్గ్రామంశ్మశానాద్బుద్ధిపూర్వకం। త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదమత్యాహోరాత్రైవచేతివచనాత్ -అవినైవఅపృథగేవసహైవేత్యర్థః - పురాస్నానాదిత్యాదివాక్యాంతరం స్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వాగ్రామంవిశేద్యది త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదితన్వయః - వాహకోనుగంతాచస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వాసంస్కర్త్రాసహగ్రామంప్రవిశేదిత్యర్థః-వృద్ధవసిష్ఠోపి॥సూ॥అనుగమ్యాన్వాభాష్యాగ్ర్యానగ్నింస్పృష్ట్వాపునరవగాహ్యతైస్సహద్వారంవిశేరన్నితి-ఆగ్ర్యానితిసవర్ణానాముపలక్షణం - అగ్నిస్పర్శనంఘృతప్రాశనస్యోపలక్షణం- తైస్సహేతితేభ్యఃపూర్వంనప్రవేష్టవ్యమిత్యర్థః-అన్వాభాషణంనామదీనవచనరూపమాతురవ్యంజనంతదవశ్మశానగమనపూర్వకంవివక్షితంగృహంగత్వాతురవ్యంజనేతుసహగ్రామప్రవేశాసంభవాత్ శవానుగమనేకృతేతస్మిన్నహనికర్మయోగ్యతానాస్తి- తథాచస్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥ మృతముద్దిశ్యయోగచ్ఛేత్ ఘృతప్రాశనమాచరేత్।వర్జయే త్తదహోరాత్రంజపహోమార్చనాదికమితి-హారాహేపి॥

శ్లో॥ శ్మశానమధ్యంగత్వాతుయోనరోమామధార్చయేత్।స ప్తజన్మకృతంపుణ్యంతత్ క్షణాదేవనశ్యతి। అనుగమ్యనరంప్రేతంఇచ్ఛయాయస్తుమానవః।అరాధయితుమిచ్ఛేన్మాంసప్రజత్యధమాంగతిం। హారణంచతథాకృత్వామత్రకస్యవసుంధరే। భుక్త్వాశ్రాద్ధంమహాభాగేమనుజోమామథార్చయేత్।చటకత్వమనుప్రాప్యతతోగోధానపుర్గతఇతి- ఆతురవ్యంజనేపితస్మిన్నహానికర్మయోగ్యతానాస్తితథాచపారస్కరః॥

శ్లో॥ మృతస్యబాంధవైస్సాకంకృత్వాతుపరిదేవనం। వర్జయే త్తదహోరాత్రందానంశ్రాద్ధాదికర్మచేతి-అత్రసంధ్యాలోపోనాస్తి- హారాహావచనేశ్రాద్ధభోజనసాహచర్యాత్ - తథాచయథాశ్రాద్ధభోజనేహోమాదేరేవనిషేధఃతథైవాత్రాపిపరంతుశ్రాద్ధభోజనఇవసంక్షేపేణగాయత్రీజపఃహీనవర్ణశవానుగమనేవృద్ధపరాశరః॥

శ్లో॥క్షత్రియంమృతమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశౌచమహోరాత్రంపంచగవ్యేనశుధ్యతి।శవంచవైశ్యమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశౌచపక్షిణీంచప్రాణాయామాన్ షడాచరేత్।ప్రేతభూతంశుయశ్శూద్రంబ్రాహ్మణోజ్ఞానదుర్బలః।అనుగచ్ఛేన్నీయ్యమానంత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్।త్రిరాత్రేతుతతశ్శీర్ణేనదీంగత్వాసముద్రగాం।ప్రాణాయామశతంకృత్వాఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి- అజ్ఞానాన్మాఖ్యాతే-నతుబుద్ధిపూర్వకమిత్యర్థః॥విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనంకృత్వాస్రవంతీమాసాద్యగాయత్ర్యష్టసహస్రంజపేదితి। ప్రాణాయామశతంగాయత్ర్యష్టసహస్రయోర్వికల్పః ప్రాణాయామశతాద్యనంతరంఘృతప్రాశనంకర్తవ్యంప్రాణాయామాదేఃపూర్వమగ్నిస్పర్శనంకర్తవ్యం - అబుద్ధిపూర్వకహీనవర్ణశవానుగమనేంగిరాః॥సూ॥శూద్రప్రేతస్యబ్రాహ్మణోయదృచ్ఛయానుగమనేస్రవంతీమాసాద్యగాయత్రీసహస్రంజప్త్వాశుధ్యతిక్షత్రియానుగమనేర్థసహస్రం - వైశ్యానుగమనేపాదోనమితిపురతోగచ్ఛంతశవమజ్ఞాత్వామార్గవశాదనుగమనంయదృచ్ఛయానుగమనం- తత్రనదీస్నానంగాయత్రీజపశ్చ-నత్వేకరాత్రపక్షిణ్యాదికమాశౌచం- క్షత్రియస్యవైశ్యానుగమనేబుద్ధిపూర్వకేఏకరాత్రంశూద్రానుగమనే పక్షిణీవైశ్యశ్శూద్రానుగమనేపక్షిణ్యేవ-శూద్రస్యశూద్రానుగమనేశవబన్ధుస్పర్శాభావఏకకాలః-స్పర్శేత్వేకరాత్రమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః-తథైవపారస్కరోపి

శ్లో॥ సజాతేర్దివసే నైవ ద్వ్యహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోః । స్పర్శం వినానుగమనే శూద్రో నక్తేన శుధ్యతీతి - సజాతే శూద్రసమానజాతే శూద్రస్యేత్యర్థః - దివసేనైకరాత్రేణ ద్వ్యహో దహర్ద్వయయుక్తాత్పక్షిణీకాలాత్ నక్తేనేత్యేకకాలోపలక్షణం - దివా చేద్దినశేషేణ - రాత్రౌ చేద్రాత్రిశేషేణ శూద్రశ్శుధ్యతీత్యర్థః - వస్తుతస్తు క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రానుగమనే ద్విరాత్రం - ద్వ్యహశబ్దస్య ముఖ్యార్థపరిత్యాగే మానాభావాత్ - బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియశవానుగమనే వైశ్యశవానుగమనే చ సచేలస్నానం - యథోక్తాశౌచం తతంతే సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనం గాయత్ర్యష్టశతం ఘృతప్రాశనం పునస్నానమాచమనత్రయం చ క్రమేణ కర్తవ్యం - శూద్రశవానుగమనే గాయత్ర్యష్టసహస్రం విశేషః తదాహ చ్యవనః॥ సూ॥ సచేలమవగాహ్యాత్రిర్యాన్నముపస్పృశ్య గాయత్ర్యష్టశతం జపేత్ - ఘృతం ప్రాశ్య పునస్నాత్వా త్రిరాచామేదితి - విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనే స్రవంతీమాసాద్య గాయత్ర్యష్టసహస్రం జపేద్ద్విజప్రేతస్యాష్టశతమితి ద్విజశబ్దో వర్ణత్రయపరః - అత్ర చ్యవనవచనోక్తం ఘృతప్రాశనం వృద్ధపరాశరోక్తం పంచగవ్యప్రాశనేన సహ వికల్ప్యతే సముచ్చయ ఇతి కేచిత్ - వైశ్యానుగమనే గాయత్రీశతంషడ్భిః ప్రాణాయామైర్వికల్ప్యతే - సముచ్చయ ఇతి కేచిత్ - సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ మృతస్య యావదస్థీని బ్రాహ్మణస్యాహృతాని తు। తావద్యో బాంధవస్తత్ర రాతి తద్బాంధవైస్సహ। తత్ర స్నానాద్భవేచ్ఛుద్ధిస్తతస్త్వాచమనం స్మృతం। సచేలం స్నానమన్యేషామకృతేత్వస్థిసంచయే। కృతే తు కేవలం స్నానం క్షత్రవిట్ఛూద్రజన్మనామితి - బ్రాహ్మణస్య సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం స్నానమాత్రం తదూర్ధ్వమాచమనం - క్షత్రియాదీనాం సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం సచేలస్నానం - తతః పరం కేవలస్నానమితి వివేకః - శాతీత్యాతురవ్యంజనమాత్రోపలక్షణం తథా చ పరిదేవనాశ్రువిమోచనదీనవచనాదిషు సర్వేష్వాతురవ్యంజనేషు స్నానాదికం భవతి - ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే పారస్కరః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదిత్వా స్నానమాచరేత్ । అంతర్దశాహే విప్రస్యఊర్ధ్వమాచమనం స్మృతమితి - క్షత్రియాదివర్ణో విప్రస్యాంతర్దశాహే రుదిత్వేతి స్మృతిసారసర్వస్వాదౌ వ్యాఖ్యాతం విప్రగ్రహణం క్షత్రియాదీనాముపలక్షణమిత్యఖండాదర్శాదౌ ఉభయథాప్యుత్తమవర్ణవిషయత్వమేవ హీనవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ అనస్థిసంచయేవిప్రో రౌతిచేత్ క్షత్రవైశ్యయోః। నద్యాంస్నా
త్వాసచేలంతుద్వితీయేహనిశుధ్యతి। కృతేతుసంచయేవిప్రః స్నానేనైవవిశు
ధ్యతీతి-విప్రగ్రహణంక్షత్రియోపలక్షణం - తేనక్షత్రియస్యవైశ్యవిషయా
తురవ్యంజనపక్షరాత్రమితిద్రష్టవ్యం-శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేపారస్కరః
శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్యదివిప్రోశ్రుపాతయేత్। మృతేశూద్ర
గృహంగత్వాత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంమాసోయా
వద్ద్విజాతయః। అహోరాత్రేణశుధ్యంతివాససాంక్షాళనేనచేతి - విప్రశ
బ్దోబ్రాహ్మణమాత్రపరః- క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే
ద్విరాత్రస్యవక్ష్యమాణత్వాత్ ద్విజాతిశబ్దస్తువర్ణత్రయపరః తథాచసంచ
యనాత్పూర్వంశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేబ్రాహ్మణస్యత్రిరాత్రం క్షత్రి
యవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం-సంచయనాదూర్ధ్వంతుత్రయాణామప్యేకరా
త్రమితిద్రష్టవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణామస్థిసంచయనాత్పూర్వంశూ
ద్రవిషయాంతురవ్యంజనేపారస్కరః॥ శ్లో॥ సజాతేర్దినవేనవద్వ్యహాత్ క్షత్రి
యవైశ్యయోరితి- సజాతేశూద్రస్యమానజాతేశూద్రస్యశూద్రవిషయా
తురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వందివసేనశుద్ధిః- క్షత్రియవైశ్యయోస్తుశూ
ద్రవిషయాతురవ్యంజనేదినద్వయాచ్ఛుద్ధిరితిమాధవీయాదౌవ్యాఖ్యాతం-
ఇదమేవవచనమనుగమనవిషయత్వేనస్మృతిసారసర్వస్వాదౌ వ్యాఖ్యాతం
వ్యాఖ్యానద్వయమపివిషయద్వయలాభాయగ్రాహ్యమేవనచ॥ శ్లో॥ స్పర్శంవి
నానుగమనేశూద్రోనక్తైనశుధ్యతీ। త్యుత్తరార్ధవిరోధాత్కథమాతుర
వ్యంజనవిషయత్వమితివాచ్యం-వినివర్త్యయదాశూద్రా ఇత్యుదాహరిష్య
మాణవచనఇవఅనుగమనశబ్దస్యఉపసర్పణపరత్వాత్ - అస్థిసంచయనాద
ర్వాగితిపూర్వోదాహృతపారస్కరవచనేగృహంగత్వేత్యసివక్షితం॥ శ్లో॥ శ
వేశావగృహంగత్వాశ్మశానేనాంతరేపివా। ఆతురవ్యంజనంకృత్వాదూరస్థో
ప్యశుచిర్భవేత్। అస్థిసంచయనాదర్వాగాతురవ్యంజనేకృతే। దూరస్థోప్యశు
చిర్విప్రఃపరతస్త్వశుచిర్భవేదితి - దేవలాదివచనేషుసంచయనాత్పూర్వంగ్ర
హప్రవేశాభావేపిఅశుచిత్వస్మరణాత్ ॥ఆతురత్వమార్తిః సావ్యజ్యతేనేనే
త్యాతురవ్యంజనంపరిదేవనాదికం-యదిబ్రాహ్మణస్యక్షత్రియాదిషు స్నేహ
స్తదాసంచయనాత్పరంక్షత్రియవైశ్యాసమాశ్వాసనీయౌ - తదాస్నాన
మాత్రవధానాత్ -శూద్రాస్తుతదాశౌచాంతేసమాశ్వాసనీయాః-తథాచ
బ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో ॥ వినివర్త్యయదాశూద్రాఉదకాంతమవస్థితాః। ద్విజైస్తదాను

గంతవ్యాపపధర్మస్సనాతన ఇతి - ఉదకస్య ఉదకదానస్యాశౌచస్యేతి యావత్-తస్యాంతం సమాప్తిం అనుగంతవ్యా ఆతురవ్యంజనార్థ ముపసర్పణీయాః స్నేహాదినా సత తథా చ పిండవ్యతిరిక్తశవనిర్హరణే మనుః॥

శ్లో॥ అసపిండం ద్విజం ప్రేతం విప్రో నిర్హృత్య బంధువత్। విశుధ్యతి త్రిరాత్రేణ మాతురాప్తాంశ్చ బాంధవాన్। యద్యన్నమత్తి తేషాం య స్స దశాహేన శుధ్యతి। అనదన్నన్నమహ్నా న చ చేత్తస్మిన్ గృహే వసేదితి- యస్తు ప్రేతనిర్హరణం కృత్వా తద్గృహే వసతి తదన్నం తు న భుఙ్క్తే తస్య త్రిరాత్రం యస్తు తద్గృహే వసతి తదన్నం చ భుఙ్క్తే తస్య దశరాత్రం- యస్తు తద్గృహవాసం తదన్నం చ పరిత్యజతి తస్యైకరాత్రమిత్యర్థః - యస్తు ప్రేతనిర్హరణానంతరం గ్రామాద్బహిరేవ వసతి తస్య సజ్యోతిరాశౌచమ్॥

శ్లో॥ యః ప్రమీతమలం కుర్యాద్వహేద్వాథ దహేద్ద్విజం। స శుధ్యత్యేకకాలేన కాలశేషం బహిర్వసన్। గ్రామే వసన్ దినాచ్ఛుద్ధ్యేత్ త్రిహాత్ప్రేతగృహే వసన్నితి- వృద్ధమనుస్మరణాత్ - హారీతోఽపి॥ సూ॥ ప్రేతస్పృశో గ్రామం న ప్రవిశేయురానక్షత్రదర్శనాద్రాత్రౌ వాఽఽదిత్యస్యేతి దేవలోఽపి॥

శ్లో॥ అహ్ని చేద్వహనం కుర్యాదూర్ధ్వమస్తమయాద్రవేః। స్నాత్వా గృహం విశేద్విప్రో రాత్రౌ చేదుదయాద్రవేః। అసగోత్రమబంధుం చ ప్రేతీభూతం ద్విజోత్తమః। దహిత్వా చ ప్రాణాయామేన శుధ్యతీతి దివా చేదస్తమయాత్పరం నిశాయాం చేదాదిత్యోదయాత్పరం స్నాత్వా- ప్రాణాయామేన శుధ్యతీత్యర్థః - న కేవలం స్నానప్రాణాయామౌ అగ్నిసర్పిర్పి కర్తవ్యః తదాహాంగిరాః॥

శ్లో॥ యః కశ్చిన్నిర్హరేత్ప్రేతమసపిండం కథంచన। స్నాత్వా సచేలం స్పృష్ట్వాగ్నిం తస్మిన్నేవాహ్ని వై శుచిరితి- తస్మిన్నేవాహ్ని అస్తమయాత్పరమిత్యర్థః - తథా చ వహనానంతరం సచేలం స్నాత్వా దివా చేదస్తమయపర్యంతం రాత్రౌ చేదుదయపర్యంతం గ్రామాద్బహిరేవ స్థిత్వా తదనంతరం పునస్స్నాత్వాగ్నిస్పర్శనప్రాణాయామం చ కృత్వా కృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధిం కృత్వా పంచగవ్యం ప్రాశ్య బ్రాహ్మణైస్స్వస్తి వాచయిత్వా శుద్ధో భవతి - కృచ్ఛ్రపాదాదిషు స్మృతివచనముపరిష్టాదుదాహరిష్యతే- అగ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తినాచనాంతపంచకం గ్రామప్రవేశాదిప్రయుక్తేష్వేకరాత్రాదిష్వపి సమానం - ఇదం చ దాహకస్య సజ్యోతిరేకరాత్రం త్రిరాత్రం చాశౌచం దహనానంతరం- అకరణే చ వేదితవ్యం అన్యథా తు దశరాత్రమస్తి॥

ముఖ్యకర్తురాగమనే సంచయనతిలోదకాన్యాంతరక్రియాయామకరణే చ వేదితవ్యం అన్యథా తు దశరాత్రమస్తి॥

శ్లో॥ అజ్ఞాతించనరందగ్ధ్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్। జ్ఞాతీనాందర్శనాచ్ఛుద్ధిస్సంచితేదశరాత్రకమితిస్మృత్యంతరవచనాత్॥

శ్లో॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవాయది స్త్రీయదివాపుమాన్। ప్రథమేహ్నియోదద్యాత్సదశాహంసమాపయేదితి- వృద్ధమనుస్మరణాచ్చ - అత్రత్రిలోదకమిత్యధ్యాహారః॥

శ్లో॥ ఏకోద్దిష్టాంతమేవస్యాత్సంస్కర్తుశ్శుద్ధతాత్వహాదితిబోధాయనస్మరణాచ్చ-సంచయనేకృతేతిలోదకేవారభేదదశరాత్రానంతరమేకాదశదినేస్వేనవాముఖ్యకర్త్రావా కృతేనైకోద్దిష్టేనశుద్ధిరిత్యర్థః ఇదంచదశరాత్రాశౌచమన్యస్మిన్ముఖ్యకర్తరివిద్యమానేతత్సంబంధముచ్చార్యసంస్కరణేవేదితవ్యం-తదభావేఅనాథప్రేతస్యసంస్కరణేతుస్వల్పమేవ॥

శ్లో॥ అసపిండోయదిదహేద్ద్వితీయేత్యస్థిసంచయః। ఏకోద్దిష్టంతృతీయేహ్నిమరణాత్తువిధీయతఇతి-స్మృత్యంతరవచనాత్ - ధనలోభేనప్రేతనిహారణేకృతేపూర్ణమాశౌచం-తథాచకూర్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ యదినిర్హరతేప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః। దశాహేనద్విజశ్శుధ్యేద్ద్వాదశాహేనభూమిపః। వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతీతి-ఇదంసవర్ణవిషయం - అసవర్ణశవనిర్హరణేతుతజ్జాతీయమాశౌచంతదాహగౌతమః॥

సూ॥ అపరశ్చేద్వర్ణః పూర్వంవర్ణముపస్పృశేత్పూర్వోవాపరంతచ్ఛవోక్తమాశౌచమితిఉపస్పర్శనంనిర్హరణం - తచ్ఛవోక్తంశవజాత్యుక్తందశాహద్వాదశాహాదికం- ఇదంచస్నేహాదినానిర్హరణవిషయంతథాచవృద్ధపరాశరః॥

శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి-అర్థలోభాదసవర్ణశవనిర్హరణేతు తజ్జాతీయాద్ద్విగుణమాశౌచం-తదాహవ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ అపరశ్చేత్పరంవర్ణంపరోవాప్యపరంయది। వహేచ్ఛవంతదాశౌచందృష్టార్థేద్విగుణంభవేదితి-తదాశౌచం తత్తద్వర్ణాశౌచం- దృష్టార్థేద్రవ్యలాభరూపదృష్టప్రయోజనార్థేఇత్యాదిపురాణం॥ శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి - తదాపత్కాలవిషయం-ఉదాహృతేషునిర్హరణశబ్దస్యార్థః- ప్రేతాలంకరణవహనదహనాన్యతమః॥

శ్లో॥ ప్రేతస్యవాససస్స్రగ్గంధభూషణాద్యైరలంక్రియా। వహనందహనంచేతినిర్హారార్థోనిరుచ్యతఇతివచనాత్ - ఏతాదృశేనిర్హరణేయద్య

దుక్తమాశౌచంనతావన్మాత్రేశుద్ధిః-కింతుప్రాయశ్చిత్తమపికర్తవ్యం-తదాహవిజ్ఞానేశ్వరః॥శ్లో॥కృచ్ఛ్రపాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే। అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాదశక్తౌస్నానమిష్యతఇతిస్మృత్యంతరేతువిశేషాంతరముక్తం॥శ్లో॥సజ్యోతిస్తుబహిర్వాసోరాత్రౌనక్షత్రదర్శనాత్। ప్రాశయేత్పంచగవ్యంచబ్రాహ్మణైస్స్వస్తివాచయేదితి-ఇదంచప్రాయశ్చిత్తంసపిండవ్యతిరిక్తవిషయమ్॥

శ్లో॥విహితంతుసపిండానాంప్రేతనిర్హరణాదికం। తేషాంకర్తోతియఃకశ్చిత్తస్యాధిక్యంనవిద్యతఇతిదేవలాదిస్మరణాత్ -ఆధిక్యంప్రాయశ్చిత్తరూపం-సమానోదకనిర్హరణేదశాహమాశౌచమ్॥

శ్లో॥యస్సమానోదకంప్రేతంవహేద్వాథదహేత్తదా। తస్యాశౌచందశాహంతుఅన్యేషాంతుత్ర్యహంవిదురితి-దేవలాదిస్మరణాత్ - అనాథప్రేతనిర్హరణేతుఅసపిండానామపిసద్యస్స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః-తథాచపరాశరః॥

శ్లో॥మిత్రబంధుసుహృత్పుత్రధనధాన్యగృహోజ్ఝితం। అనాథంబ్రాహ్మణంప్రేతంయేవహంతిద్విజాతయః। పదేపదేయజ్ఞఫలమానుపూర్వ్యాల్లభంతితే।నతేషామశుభంకించిత్పాపంవాశుభకర్మణాం। జలానగాహనాత్తేషాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతిస్మృత్యంతరేపి॥

శ్లో॥అనాథంబ్రాహ్మణందగ్ధ్వాక్షత్రియంవైశ్యమేవవా। సద్యయేవమహాయజ్ఞఫలంప్రాప్నోతిమానవఇతి - క్షత్రియాదిగ్రహణంసవర్ణవిషయన్వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ప్రేతస్పర్శనసంస్కారేబ్రాహ్మణోనైవదూష్యతే। వోఢాచైవాగ్నిదాతాచసద్యస్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి-స్నాత్వేత్యుపలక్షణం - ప్రాణాయామోపికర్తవ్యః-తథాచయాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ప్రవేశనాదికంకర్మప్రేతసంస్పర్శనామపి।ఇచ్ఛతాంతత్క్షణాచ్ఛుద్ధిపరేషాంస్నానసంయమాదితి- సంయమఃప్రాణాయామః-అయంచశ్లోకోవిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యాఖ్యాతః । యఏతత్పూర్వోక్తంనింబపత్రదంశాదికప్రవేశనాంతంకర్మ-తన్న కేవలంజ్ఞాతీనాం-కింతుకరేషామపిధర్మార్థం ప్రేతాలంకరణాదికంకుర్వతాంభవతి ప్రవేశనాదికమిత్యాదిశబ్దోమాంగళికత్వాత్ప్రతిలోమక్రమాభిప్రాయః- తేషాంతుధర్మార్థనిర్హరణాదౌప్రవృత్తానాంతత్క్షణాచ్ఛుద్ధిమిచ్ఛతాం స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవసద్యఏవశౌచనివృత్తిరితి-నింబపత్రదంశాదికం యాజ్ఞవల్క్యేనైవోక్తమ్॥

శ్లో॥ఇతిసంస్కృత్యగచ్ఛేయుర్గృహంబాలపురస్సరాః। విదశ్యనింబపత్రాణినియతాద్వారివేశ్మనః । ఆచమ్యాగ్న్యాదిసలిలంగోమయంగౌరసర్షపాన్।ప్రవిశేయుస్సమాలభ్యకృత్వాశ్మనిపదంశనైరితి- వ్యాఖ్యాతంచేదంవిజ్ఞానేశ్వరేణ - ఏవంకుశలవృద్ధవచాంసిసంశ్రుత్యసమ్యగాకర్ణ్యతత్తశ్శోకాస్సంతో బాలానగ్రతఃకృత్వా-గృహంప్రతిగచ్ఛేయుః- గత్వాచవేశ్మనోద్వారిస్థిత్వా-నియతాస్సంయతమనస్కాః- నింబపత్రాణివిదన్త్యదశనైః ఖండయిత్వాచాచమనంకృత్వా అగ్న్యుదకగోమయగౌరసర్షపానాలభ్యస్పృష్ట్వాఆదిగ్రహణాద్దూర్వాంప్రవాళమగ్నివృషభాంచేతి శంఖోక్తాన్ దూర్వాంకురప్రవాళవృషభానపి స్పృష్ట్వానిపదంనిధాయశనైరత్వారితంవేశ్మప్రవిశేయురితిశవదర్శనేతుస్మృత్యంతరేవిశేషః॥

శ్లో॥ఊహ్యమానంశవందృష్ట్వాసవాసాజలమావిశేత్।అలంకృతంశవందృష్ట్వాసచేలస్నానమాచరేత్। ఆచమ్యకేవలంప్రేతందృష్ట్వాకాష్ఠవదాచరేదితి- కేవలమలంకారాదిరహితంకాష్ఠవదృష్ట్వాయదృచ్ఛయాదృష్ట్వేత్యర్థః-బుద్ధిపూర్వకంకేవలశవదర్శనేపిస్నానంకర్తవ్యం-యదిబ్రహ్మచారీప్రేతనిర్హరణంకుర్యాత్ -తదాకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం-తథాచదేవలః॥

శ్లో॥బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవదాహాదికాఃక్రియాః।యదికుర్యాచ్చరేత్కృచ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమేవచేతి-బోధాయనోపి॥ సూ॥ అథోపనీతస్యావ్రత్యానీత్యుపక్రమ్యాతూతకాన్నశవదహనశ్రాద్ధభోజనాదీని పరిగణయ్యైవపునస్సంస్కార్యా ఇత్యాహ- పిత్రాదిశవనిర్హరణేతునదోషః-తథాచమనుః॥

శ్లో॥ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంపితరంమాతరంగురుః। నిర్హృత్యదహతిప్రేతాన్నవ్రతేనవియుజ్యతఇతి- నిర్హృత్యేత్యస్యవహనమాత్రమూషోముఖ్యోర్థః-నతుదహనసంవళితఃపారిభాషికః-దహతీతిపునఃశ్రవణాత్। వసిష్ఠోపి॥సూ॥బ్రహ్మచారిణశ్శవకర్మవ్రతనివృత్తిరన్యత్రమాతాపిత్రోర్గుర్వోర్వేతి-యాజ్ఞ్యవల్క్యోపి॥

శ్లో॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యాయాన్ నిర్హృత్యాపివ్రతీవ్రతీ। సంకటాన్నంచనాశ్నీయాన్నవతైస్సహసంవసేదితి - సంకటాన్నమాశౌచినామన్నంసంకటశబ్దేనాశౌచంలక్ష్యతఇతివిజ్ఞానేశ్వరః-భవిష్యోత్తరేపి॥

శ్లో॥యథావ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రియాంనృప।తథామాతామహస్యాపిదౌహిత్రఃకర్తుమర్హతీతి-సంవర్తోపి॥

శ్లో॥పిత్రోర్గుర్వోర్విపత్తౌతుబ్రహ్మచార్యపియస్సుతః। సవ్రతశ్చాపి

కుర్వీతఅగ్నిపిండోదకక్రియాః। తేనాశౌచంనకర్తవ్యంసంధ్యాచైవనలిప్య
తే।అగ్నికార్యంకర్తవ్యంసాయంప్రాతస్సనిత్యశ ఇతి-ఆశౌచమస్పృశ్యత్వ
లక్షణం - కర్మానధికారిత్వస్యసంధ్యాచైవనలుప్యతఇత్యాదినాపృథగేవని
షేధాత్ -ఇదంద్వితీయాదిదినవిషయం - ప్రథమదినేతువిధమప్యాశౌచమ
స్త్యేత-ద్వితీయాదిదినేష్వపిపిండోదకకాలేకర్మాంగమాశౌచమస్తి - తత
స్స్నానేనశుద్ధిః-తథాచబ్రాహ్మే॥

శ్లో॥ఆచార్యంవాప్యుపాధ్యాయంగురుంవాపితరంచవా।మాతరంవా
స్వయందగ్ధ్వావ్రతస్థస్తత్రభోజనం। కృత్వాపతతినైతస్మాత్ప్రేతాన్నంతున
భక్షయేత్।అన్యత్రభోజనంకుర్యాన్నచతైస్సహసంవసేత్। ఏకాహమశుచి
ర్భూత్వాద్వితీయేహనిశుధ్యతీతి-వ్రతస్థోబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రాదికర్తాచ -
సంవర్తవచనేతువ్రతశబ్దఃకృచ్ఛ్రాదినిష్ఠమాత్రపరఃతథాచ-ప్రజాపతిరపి॥

శ్లో॥ బ్రహ్మచారీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వాపణంపితుః।తావత్కాలం
తదాశౌచంతతస్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి - తావత్కాలంద్వితీయాదిదినేషుపిం
డోదకదానకాలం-క్రియాంతేస్నానేనశుద్ధిః-అసపిండోయఃకశ్చిదాశౌచర
హితస్సన్నాశౌచిభిస్సహసంపర్కంకరోతి తస్యయావందితి నాసిసంపర్క
స్థావద్దినపర్యంతమాశౌచం-సంపర్కశబ్దాస్తు॥

శ్లో॥ ప్రేతకర్మోపదర్శిత్వంతత్కృతిశ్చాఘిభిస్సహ। సహవాససప
జ్త్యాదిసంపర్కార్థంప్రచక్షతఇతివచనోక్తః॥

శ్లో॥యస్తైస్సహాసపిండోపిప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం। బాంధవోబాం
ధవోవాపిసదశాహేనశుధ్యతీతి- వచనముదాహృత్యతత్సన్నిబంధేష్వేవం
వ్యాఖ్యాతం-ప్రకర్షవాచినాప్రశబ్దేనపౌనఃపున్యముచ్యతే - తథాచదశా
హంసంపర్కశ్చేద్దశాహమాశౌచం - కతిపయదినానిచేత్తావంత్యేవదినాని
క్షణార్ధఘటికాదిస్వల్పకాలంచేత్-స్నానమాత్రమపి॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రాహ్మణాదీనాంత్రయాణాంవర్ణానాంసవర్ణశవానుగమనేస
చేలస్నానవహ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశదిపునస్స్నానప్రాణాయామాః క్రమేణ
కర్తవ్యాః-పునస్స్నానంశుష్కవస్త్రేణకర్తవ్యం - తదభావేద్వాదశవారం
తేనవస్త్రేణ-బ్రాహ్మణానాంతుఆర్ద్రవస్త్రేణాపికర్తుంయుజ్యతఇతికేచిద
భ్యనుజ్ఞాయతే-ప్రాణాయామాస్త్రయఃకర్తవ్యాః - శూద్రస్యసవర్ణశ
వానుగమనేఏకరాత్రం-అనాథానుపనీతకన్యాశవానుగమనేవహ్నిస్పర్శనా
దికంనకర్తవ్యం-కింతుసచేలస్నానప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః- ప్రాణా

యామశ్చపునస్స్నానంకృత్వాకర్తవ్యః- తథాచసనాథోపనీతపరిణీతస్త్రీ
శవానుగమనఏవఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనేకర్తవ్యేఅగ్నిఘృతయోరభావే
సవ్యాహృత్యాగాయత్ర్యాదశవారభిమంత్రితంఆర్ధాంజలిపరిమితంజలంపీ
త్వాశుద్ధిః-శవానుగమనసమయేశవస్యాగ్రేసగంతవ్యం-పార్శ్వయోశ్చన
గంతవ్యం-కింతుపశ్చాదేవగంతవ్యం-శవానుగమనంవహనం దహనంవాకృ
త్వాస్నాత్వాసుస్త్రీష్వపిస్వయమపిస్నాత్వావహ్నిస్పర్శనాదికంసర్వంసద్యః
కృత్వాగ్రామఃప్రవేష్టవ్యః - స్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వంస్వయంమస్నాత్వా
వాబుద్ధిపూర్వకంగ్రామప్రవేశేత్రిరాత్రమాశౌచం-అబుద్ధిపూర్వకంచేదేక
రాత్రం-ప్రేతబంధుభిస్సహైవగ్రామప్రవేశఃకర్తవ్యః- శవానుగమనదివసే
సచేలస్నానాదిషుకృతేష్వపిజపహోమార్చనదానశ్రాద్ధాదికం నకుర్యా
త్-సంధ్యావందనమాత్రంకర్తవ్యం - గాయత్రీజపసంక్షేపేణకర్తవ్యః-
ఔపాసనందేవతార్చనంచఅన్యేనకారయేత్ - దానంశ్రాద్ధంచపరేహనిఆ
తురవ్యంజనేష్వేవమేవ బ్రాహ్మణస్యక్షత్రియశవానుగమనే సద్యస్సచేల
స్నానం-తతఏకరాత్రమాశౌచంపరేద్యుస్సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనంగాయ
త్ర్యష్టశతజపః ఘృతప్రాశనంపునస్స్నానం ఆచమనత్రయంచక్రమేణకర్త
వ్యం-ఉభయమపికర్తవ్యమితి కేచిత్ -వైశ్యశవానుగమనేష్వేవమేవ-తత్ర
పక్షిణ్యాశౌచంవిశేషః - ప్రాణాయామషట్కమధికంగాయత్రీజపేనవిక
ల్ప్యతఇతి కేచిత్ -శూద్రశవానుగమనేతుసద్యస్సచేలస్నానం- తతస్త్రిరా
త్రమాశౌచం-చతుర్థేహనిసముద్రగానదీస్నానం వహ్నిస్పర్శనంగాయత్ర్య
ష్టసహస్రజపః-ఘృతప్రాశనంపునస్స్నానంప్రాణాయామత్రయం నకర్త
వ్యంక్షత్రియస్యవైశ్యశవానుగమనేఏకరాత్రం- శూద్రశవానుగమనేపక్షి
ణీద్విరాత్రమితి కేచిత్ -వైశ్యస్యశూద్రశవానుగమనేక్షత్రియవదేవాశౌచం
అగ్నిస్పర్శనాదికం సర్వంబ్రాహ్మణదేవ- మార్గేదాశవమజ్ఞాత్వాయదృ
చ్ఛయాక్షత్రియశవానుగమనేబ్రాహ్మణస్యనదీస్నానం-పంచశతగాయత్రీ
జపశ్చ-యదృచ్ఛయావైశ్యశవానుగమనేనదీస్నానం- పంచాశదుత్తరసప్త
శతగాయత్రీజపశ్చయదృచ్ఛయాశూద్రశవానుగమనేనదీస్నానం- సహస్ర
గాయత్రీజపశ్చనత్వేకరాత్రాదికమాశౌచం-బ్రాహ్మణస్యసవర్ణవిషయే
షుపరిదేవనాశ్రు విమోచన దీనవచనాదిష్వాతురవ్యంజనైషు సంచయనా
త్పూర్వంచేత్ స్నానమాత్రం-తదూర్ధ్వంచేదాచమనంక్షత్రియవైశ్యయో
స్సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేత్ సచేలస్నానం-త
దూర్ధ్వంతు కేవలస్నానంశూద్రస్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచ

యనాత్పూర్వంచేదేకరాత్రమాశౌచం- తత్రైవప్రేతబంధుస్పర్శంవినాఆ
తురవ్యంజనేసజ్యోతిరాశౌచం - సంచయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం
ఉత్తమవర్ణ విషయాతురవ్యంజనేనికృష్టవర్ణస్య సంచయనాత్పూర్వం
స్నానమాత్రం తదూర్ధ్వమాచమనంబ్రాహ్మణస్య క్షత్రియవైశ్య విష
యాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేత్సచేలస్నానం- తతఏకరాత్రమా
శౌచంద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేనశుద్ధిః- సంచయనాదూర్ధ్వంతు
స్నానమాత్రం-క్షత్రియవైశ్యవిషయాతురవ్యంజనేప్యేవమేవ- బ్రాహ్మణ
స్యశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంత్రిరాత్రమాశౌచం -
క్షత్రియవైశ్యయోస్తుద్విరాత్రంసంచయనాదూర్ధ్వంతుశూద్రవిషయా
తురవ్యంజనేత్రయాణామపివర్ణానామేకరాత్రం- ద్వితీయేహనినద్యాంస
చేలస్నానేనశుద్ధిః అత్రసూతగృహంగత్వావాశ్మశానేవామార్గమధ్యేవా
యత్రక్వచదాతురవ్యంజనేపియథోక్తమాశౌచమస్తేన- యదిక్షత్రియవై
శ్యయోర్బ్రాహ్మణస్యస్నేహః- తదాసంచయనాత్పరంతౌసమాశ్వాసని
యాతతస్నానేనశుద్ధిః యదిశూద్రేషుస్నేహఃతదాఆశౌచాంతేసమాశ్వా
సనీయాః ఆశౌచమధ్యేచేత్పూర్వోక్తమాశౌచంఅస్తి - స్నేహాదినాసపిండ
వ్యతిరిక్తప్రేతస్యాలంకరణంవహనందహనంవాత్రయమపివాయఃకరోతి- స
సదఃసచేలంస్నాత్వాదివాచేదస్తమయపర్యంతంరాత్రౌచేదుదయపర్యంతద
ర్శనాత్పరంవాపునఃసచేలంస్నాత్వావహ్నింస్పృష్ట్వాఘృతంపంచగవ్యంవా
ప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామంకృత్వాకృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధిం కృత్వా
బ్రహ్మణైస్స్వస్తివాచయిత్వాశుద్ధోభవతి-వహనాద్యనంతరంసద్యఏవగ్రా
మంప్రవిష్టశ్చేదహోరాత్రంకృత్స్నమప్యాశౌచంకృత్వాద్వితీయేహనిపూ
ర్వోక్తంసర్వంకృత్వా శుద్ధోభవతిప్రేతాలంకరణాదికంకృత్వా యస్తుగ్రా
మంప్రవిశ్యప్రేతగృహేవసతితస్యత్రిరాత్రమాశౌచం యదితదీయమన్నం
భుంక్తే-తస్యదశరాత్రం-అగ్నిస్పర్శనప్రభృతిస్వస్తివాచకాంతపంచకం స
ర్వత్రసమానంఇదంచఅగ్నిదస్యసజ్యోతిరేకరాత్రంత్రిరాత్రంచ శౌచదహ
నానంతరం - ముఖ్యకర్తురాగమనేసంచయసతిలోదకాన్యంతరక్రియా
యాఅకరణేచవేదితవ్యం-.తిలోదకారంభాత్సంచయనాద్వాపశ్చాన్ముఖ్యక
ర్తురాగమనేఅనాగమనేవా-దశరాత్రమేవ-తతఏకాదశదినేముఖ్యకర్తు
రనాగమనేస్వేనకృతేనాగమనేతుముఖ్యకర్త్రాకృతేనైకోద్దిష్టేనశుద్ధిః-
ఇదంచదశరాత్రంముఖ్యకర్తరిదేశాంతరస్థితేతత్సంబంధం పురస్కృత్య ద
హనేవేదితవ్యం- అనాథప్రేతదహనేతుత్రిరాత్రమేవతత్సంచయనతిలోదకే

చకృతేభవతి-ద్వితీయేహనిసంచయనం - తృతీయేహనిఏకోద్దిష్టాంతేశుద్ధిః-
దహనమాత్రేతుస్నానమాత్రమితిప్రాగుక్తం- మాతృబంధూనాంమాతు
లాదీనాందహనేతదీయగృహేనాసాభావేపిత్రిరాత్రం-తిలోదకారంభేసంచ
యనేవాకృతేపక్షిణ్యాశౌచినాంత్రిరాత్రం- త్రిరాత్రాశౌచినాందశరాత్రం
ఇదంచకర్త్రంతరస్యాభావేస్వయమేవసంస్కారకరణేవేదితవ్యం-కర్త్రం
తరేసతితుదశరాత్రమిత్యుక్తమేవ- సమానోదకదహనేతుతిలోదకాద్యభా
వేపిదశరాత్రం భృతింగృహీత్వాసవర్ణశవ్యాలంకరణాదౌకృతే పూర్ణ
మాశౌచం- స్నేహాదినాహీనవర్ణశవాలంకరణాదౌహీనవర్ణోక్తద్వా
దశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం.- తత్రైవభృతిగ్రహణేతదాశౌచాద్ద్విగు
ణం - అత్రసర్వత్రాశౌచాంతేవహ్నిరశనాదిస్వస్తివాచనాంతంసర్వంకు
ర్యాత్ - ధర్మార్థమనాథప్రేతవహనాదౌకృతేబంధుత్వరహితానామపి
స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః-నకించిదప్యాశౌచం- వహ్నిస్పర్శనా
దికంకిమపినాస్తి-అత్రపుత్రావాజ్ఞాతయోవాన్యేవామహావంతః ప్రేతసంస్ప
ర్శనస్తేనసర్వేధర్మార్థం ప్రవృత్తాఅపి స్నాత్వాగత్యగృహప్రవేశసమయే
ద్వారదేశేస్థితానియతాంతరంగాఃనింబపత్రాణివిదశ్యగండూషంకృత్వాచ
మ్యవహ్నిముదకం గోమయంగౌరసర్షపాన్ దూర్వాపల్లవాన్ ప్రవాళం
వృషభంచస్పృష్ట్వాద్వారదేశేపాషాణంనిధాయతస్మిన్ పూర్వంపదంనిధా
యప్రదీపేనసహమందంమందమంతః ప్రవిశేయుః అలంకృతశవదర్శనేపీయ
మాసశవదర్శనేసచేలస్నానకర్తవ్యం- కేవలశవదర్శనేతు అబుద్ధిపూర్వకేఆ
చమనంబుద్ధిపూర్వకేతుస్నానమస్తిబ్రహ్మచారీయదిప్రేతవహనాదికంకరో
తితదాతస్యకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం ప్రేతమానాద్యభావేపి
కేవలసూతకాన్నభోజనేప్యేవమేవ - మాతాపిత్రోర్గుర్వోర్వామాతామ
హస్యవామృతౌ సన్నిధౌకర్త్రంతరస్యాభావేబ్రహ్మచారిణాపిసర్వం ప్రేత
కృత్యంకర్తవ్యం-తతఃప్రేతగృహేనవసేత్ - ఆశౌచిభిస్సహవాసంచనకు
ర్యాత్ - తదీయమన్నంచవభుంజితభిక్షామటిత్వాపరగృహేభోజనంకర్త
వ్యం- ఏవంస్థితేబ్రహ్మచారిణోదహనదినమాత్రమాశౌచం-ద్వితీయాదిదినే
షుపిండోదకదానకాలేకర్మాంగమాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః- గృహస్థో
పియః కశ్చిత్స్వయమాశౌచరహితస్సన్నాశౌచిభిస్సహశయనాదికంప్రేత
కర్మోపదర్శనం వాయావర్తిదినానికరోతితస్యతావద్దినమాశౌచం క్షణా
ర్ధఘటికాదిస్వల్పకాలంసహశయనాసనయోఃస్నానమాత్రమితి॥ ఇతిశ్రీ
వేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవపద

శీతి వ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ద్రవ్యాణామపిచాశౌచం స్వామ్యాశౌచేవిధీయతే।
ఆశౌచాంతేతుశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితానిచేత్॥

వ్యా॥ స్వామినఆశౌచేతదీయానాంతండులాదిద్రవ్యాణామపితత్సంబంధాదాశౌచమస్తి-ఆశౌచాంతేజలేనప్రోక్షితానిచేచ్ఛుధ్యంతితస్మాదాశౌచదినేషుతదీయద్రవ్యప్రతిగ్రహోనకర్తవ్యః॥

మూ॥ దధిక్షీరఘృతాదీనాంనదోషోస్తిస్వయంగ్రహే

వ్యా॥ దధిక్షీరఘృతతక్రగుడలవణమధుమాంసపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణకూపగతోదకతైలౌషధాజినానాం క్షేత్రగతధాన్యానాంచ స్వామిహస్తస్పర్శనంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయంగ్రహణేనదోషః- కేచిత్తుస్వామినాభూమౌనిక్షిప్తానాంస్వయంగ్రహణమిచ్ఛంతి - తదయుక్తం స్వామిస్పృష్టానిదుష్యంతీత్యాదివచనేషుస్వామిస్పర్శమాత్రేదోషశ్రవణాత్ ఏవమాపణే విద్యమానానిద్రవ్యాణినరేణతులయిత్వాదత్తానిగ్రాహ్యాణి॥

మూ॥ సంపర్కాశౌచవాన్యస్తుయశ్చాత్యాశౌచవాన్భవేత్।
తస్యద్రవ్యాణిశుద్ధానిగ్రాహ్యాణిస్వర్మనీషిభిః॥

వ్యా॥ సంపర్కాశౌచినఃఅతిక్రాంతాశౌచినశ్చతండులాదిద్రవ్యాణి శుద్ధాని-తత్ప్రతిగ్రహేనదోషః॥

మూ॥ ఆపత్కాలేప్రతిగ్రాహ్యమామమైకాహికంద్విజైః।

వ్యా॥ అత్యంతాతపసంచారాదినాసాధుర్భిక్షుదేశక్షోభదినావాప్రాణసంశయేప్రాప్తేఅనన్యగతికత్వదశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనామేకదినభోజనపర్యాప్తమామంతండులాదికంప్రతిగ్రాహ్యమ్॥

మూ॥ పూర్వంసంకల్పితంద్రవ్యంయజ్ఞాదిషునదుష్యతి।
పక్వాన్నంతుస్థితంభోజ్యంపరైర్దత్తంమనీషిభిః॥

వ్యా॥ ఉపక్రాంతేషుయజ్ఞాదిషుఆదిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌలసీమంతపుంసవనదేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదయోగృహ్యంతే - తేషూపక్రాంతేషుమధ్యేసూతకంచేత్పూర్వమేవదేవతాభ్యోబ్రాహ్మణేభ్యశ్చ సంకల్పితంద్రవ్యంప్రతిగ్రాహ్యం-పక్వాన్నంతుసూతకాగమాత్పూర్వమేవ కల్పితంస్థితంచేత్తదన్నంసూతకిస్పర్శంవినాపరైః పరివేష్టితంచేద్బ్రాహ్మణైర్భోజ్యమేవ॥

మూ॥ దాతృభోక్త్రోరన్యతరోజానాత్యాశౌచకారణం।

తదన్నంనప్రదేయంస్యాన్నచభోజ్యమితిస్మృతిః॥

వ్యా॥యదిదాతాస్వస్యాశౌచకారణంజననంమరణంవాజానాతిభోక్తాతునజానాతి-తదాస్వకీయమన్నంబ్రాహ్మణాయనదేయం - యదితుభోక్తాదాశురాశౌచ కారణంజానాతి - దాతాతునజానాతి తదాతదన్నంనభోజ్యమ్॥

మూ॥ యదిభోజనమధ్యేతుజానాత్యాశౌచకారణం।
అన్యగేహోదకైరాపోశనాదానైవదుష్యతి॥

వ్యా॥యదిదాతాభోక్తావాభోజనారంభాత్పూర్వంజననాదితంశ్రుతవంతౌ- భోజనమధ్యేతుశ్రుతవంతౌ-తదాపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభుక్త్వాన్యగేహాదుదకమాసీయఉత్తరాపోశనంకృత్వా-హస్తప్రక్షాళనాదికమపిఅన్యగేహోదకైరేవకుర్యాత్ -పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యేజలపానమపేక్షితంచేత్తదప్యన్యగేహోదకైవకర్తవ్యం - పాత్రస్థితాన్నస్యదత్తత్వేనస్వత్వనివృత్త్యాస్వామిసంబంధాభావేనతద్భోజనేదోషస్యాప్రసక్తేః- నచయజ్ఞాదావివపరైఃపరివేషణంకర్తుంయుజ్యతే-తస్యపూర్వసంకల్పితవిషయత్వాత్ యజ్ఞాదివిషయత్వాచ్చ-తథాచ - యజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పితమేవచపక్వంస్థితంచేత్ తదన్నంపశ్చాదాశౌచేప్రాప్తేపరైః పరివేషయిత్వాభోజ్యం-అన్యత్రతుపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభోజ్యమితివివేకః అత్రక్రమేణఋషివచనానిలిఖ్యంతే-తత్రద్రవ్యాణామాశౌచేస్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘూహాస్స్వశుచీనిచ। స్వామిశుద్ధ్యవశుధ్యంతీవారిణాప్రోక్షితాన్యపీతి-అగ్నేరపితదీయస్యాశౌచమస్తి- తథాచదేవలః॥

శ్లో॥చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతకాగ్నిశ్చకర్హిచిత్। పతితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితాఇతి-దధిక్షీరాదివిషయేమరీచిః॥

శ్లో॥లవణేమధుమాంసేచపుష్పమూలఫలేషుచ। శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సుదధిసర్పిఃపయస్సుచ। తైలౌషధాజినేచైవపక్వాపక్వేస్వయంగ్రహః। పణ్యద్రవ్యేషుసర్వేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి-పక్వేభక్ష్యాదౌ - అపక్వేతండులాదౌ- ఇదంచపక్వాపక్వాభ్యనుజ్ఞానమన్నసత్రప్రవృత్తవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః॥

శ్లో॥అన్నసత్రప్రవృత్తానామామమన్నమగర్హితం। భుక్త్వాపక్వాన్నమేతేషాంత్రిరాత్రంతుపయఃపిబేదిత్యంగిరస్స్మరణాత్ - లవణాదికంత్వన్నసత్రాభావేపిగ్రాహ్యమేవ-అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥యత్తుక్షేత్రగతంధాన్యంకూపవాపీషుయజ్జలం। ఆభోజ్యాదపియద్భోజ్యంయచ్చగోషుగతంపయః। ఆమంమాంసంమధుఘృతందధిక్షీరమథాపథం। గుడస్త్రకంతథాదశ్చిద్భోజ్యాన్యేతానినిత్యశఇతి- క్షేత్రగతమిత్యనేన గృహేవిద్యమా●స్యధాన్యస్యవ్యుదాసః- కూపవాపీష్విత్యనేనభాండస్థిరోదకస్యవ్యుదాసః-గోషుగతమిత్యనేనసూతకిస్పృష్టపయసోవ్యుదాసః- నతు నుదుగ్ధస్యాపి - అన్యథాదధిఘృతయోరగ్రాహ్యతాపత్తేః దోహంవినాతయోరసంభవాత్ తథాచదధిక్షీరఘృతానాంసూతజనస్పర్శాభావేగ్రాహ్యత్వమితిమంతవ్యం-సంపర్కాశౌచవిషయేసంగ్రహకారః॥

శ్లో॥ఆశౌచంయస్యసంపర్కాదాపతేత్ గృహవేధినః। క్రియాస్తస్యనలుప్యంతేగృహ్యాణాంచనతద్భవేదితి- గృహేభవాఃగృహ్యాః స్త్రీపుత్రాదయోద్రవ్యాణిచ। ఇదంచక్రియాభ్యనుజ్ఞానమనన్యసాధ్యసంధ్యావందనాదిమాత్రవిషయం హోమార్చనాదినిషేధస్యప్రాగుక్తత్వాత్- క్రియాస్తస్యప్రలుప్యంతఇతికేచిత్పఠంతి- తదాలోపో హోమాదివిషయఃఅతిక్రాంతవిషయేబృహస్పతిః॥

శ్లో॥అతిక్రాంతేదశాహేతుపశ్చాజ్జ్ఞానాతిచేద్గృహీ। త్రిరాత్రంసూతకంతస్యనతద్ద్రివ్యస్యకస్యచిదితి- దశాహగ్రహణంత్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం-ఆపత్కాలవిషయేఅంగిరాః॥శ్లో॥నాద్యాచ్ఛూద్రస్యపక్వాన్నంవిద్వానాశౌచినోపిచ।ఆతదీతామమేవాస్మాదవృత్తావేకరాత్రమితి- అవృత్తౌదుర్భిక్షాదినావృత్త్యలాభదశాయామేకదినపర్యాప్తమామమేవ తండులాదికంగ్రాహ్యం-నతుపక్వాన్నమిత్యర్థః- వివాహాదిషుపూర్వసంకల్పితద్రవ్యవిషయేపరాశరః॥

శ్లో॥వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే। పూర్వసంకల్పితద్రవ్యందీయమానంవదుష్యతీతి- వివాహగ్రహణంచౌలోపనయనాదిసంస్కారకర్మోపలక్షణండుత్సవోదేవతోత్సవః- తేనదేవతాప్రతిష్ఠాదికముపలక్ష్యతేపక్వాన్నవిషయేస్మృత్యంతరమ్॥ శ్లో॥వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే। శేషమన్నంపరేర్దేయందాతౄన్భోక్తౄంశ్చనస్పృశేదితి-ఇదంచపరపరివేషితాన్నభోజనాభ్యనుజ్ఞానంయజ్ఞాదిష్వేనపూర్వసంకల్పఏవచ- తథాచయజ్ఞాదిభ్యోన్యత్రపూర్వసంకల్పితాదన్యత్ పక్వమన్నంస్థితంచేత్ -సర్వథానభోజ్యం-యజ్ఞాదిష్వపిసూతకాగమాత్పరం పక్వంచేత్తన్నభోజ్యం-అన్యతరపరిజ్ఞానవిషయేషట్త్రింశన్మతమ్॥ శ్లో॥ఉభాభ్యామపరిజ్ఞాతేభోక్తృదోషోనవిద్యతే। ఏకేనాపిపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషముపావహేదితి-

భోక్తురితి దాతురప్యుపలక్షణం- తథాచ దాతా జానాతిచేద్దాతుర్దోషః-
భోక్తా జానాతిచేద్భోక్తుర్దోషః- యజ్ఞాదిభ్యోన్యత్ర భోజనమధ్యేసూతకపరి
జ్ఞానవిషయేషట్త్రింశన్మతమ్॥

శ్లో॥ భుంజానేషుతు విప్రేషుత్వంతరా మృతసూతకే। అన్యగేహోద
కాచాంతాస్సర్వేచేశుచయస్స్మృతా ఇతి- ఆచమనగ్రహణం పానాపోశనాదే
రుపలక్షణం - ఉదాహృతవచనేషు సర్వత్ర మృతసూతక ఇతిద్వంద్వైకవ
ద్భావః- మృతకే సూతకేచేత్యర్థః॥

సంగ్రహస్తు.

సూతకినస్సకాశాత్తండులాదిద్రవ్యం సువర్ణవస్త్రాదికంచన ప్రతి
గ్రాహ్యం- సూతకినోగృహాదగ్నిరపిన గ్రాహ్యః - తత్ర గుడలవణమధుపుష్ప
మూలఫలశాక కాష్ఠతృణ తైలౌషధాజినాని స్వామిహస్తస్పర్శం వినాతదను
జ్ఞామాత్రేణ స్వయమేవ గ్రాహ్యాణి- ఉదకంతు కూపగతం గ్రాహ్యం భాండాది
స్థితంతు నగ్రాహ్యం- ధాన్యంక్షేత్రగతం గ్రాహ్యం - గృహేస్థితంతు నగ్రా
హ్యం- దధిక్షీరఘృతతక్రాణిపరైరేవదుగ్ధ్వానిష్పాదితాని గ్రాహ్యాణి- పణ్య
ద్రవ్యాణిపరైస్తులయిత్వాదత్తాని గ్రాహ్యాణి అతిక్రాంతాశౌచినస్సంపర్కా
శౌచినశ్చసకాశాత్తండులాదికమపి స్వామిహస్తస్పర్శంవినా గ్రాహ్యం - ప
క్వాన్నంతు నభోజ్యం- దాతా స్వకీయాశౌచకారణం జానాతిచేత్తేన స్వకీయ
మన్నం బ్రాహ్మణాయ నదేయం- భోక్తా దాతురాశౌచకారణం జ్ఞానాతిచేత్త
దీయమన్నం తేననభోజ్యం- భోజనమధ్యే దాతురాశౌచేజ్ఞాతే పాత్రస్థితాన్న
మాత్రంభుక్త్వా అన్యగేహాదుదకమానీయ ఉత్తరాపోశన హస్తప్రక్షాళనా
దికంకుర్యాత్ - పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితంచేదన్యగే
హోదకమేవపేయం వివాహోపనయన సీమంతచౌళాదిషు సంస్కారక
ర్మసు యజ్ఞేషు దేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదిషుచ మధ్యేసూతకప్రాప్తౌ తది
య్యంతండులాదిద్రవ్యం సూతకప్రవృత్తేః పూర్వమేవ దేవతాభ్యో బ్రాహ్మణే
భ్యశ్చసంకల్పితంచేత్తత్స్వామిహస్తస్పర్శం వినాపరైర్దత్తం గ్రాహ్యం-
స్వయంవా గ్రాహ్యం- సూతకప్రవృత్తేః పూర్వంకృతం పక్వాన్నంస్థితంచేత్ -
పరైఃపరివేషణంకారయిత్వా భోజ్యం- సూతకాగమాపరం పరైః పాకేకృతే
పితదన్నంనభోజ్యం వివాహాదిభ్యోన్యత్రసూప్రవృత్తేః పూర్వంకృతమపిప
క్వాన్నంపరైఃపరిషేచనేకృతేపినభోజ్యం- దుర్భిక్షాదినా యేనకేనచిన్ని మి
త్తేన ప్రాణసంశయే ప్రాప్తేగత్యంతరాభావదశాయాం స్త్రీపుత్రాదీనాంపకది
వభోజనపర్యాప్తం తండులాదికం సూతకిసకాశాదపి గ్రాహ్యం- అధికంతున

గ్రాహ్యం-యావజ్జీవికనిత్యాన్నదాననియమప్రవృత్తస్య తణ్డులాదికంగత్యం
తరేసత్యపిగ్రాహ్యం - భక్ష్యజాతంతుపక్వమపిగ్రాహ్యంపక్వాన్నంతుసర్వ
దానగ్రాహ్యమితి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర
విరచితాయాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాంధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం ద్ర
వ్యాశౌచనిర్ణయః.

ఆశౌచాపవాదనిర్ణయః.

మూ॥ ఆశౌచంస్యాద్గృహస్థానామన్యేషాంస్నానమాత్రకం।

వ్యా॥పూర్వోక్తంసర్వమాశౌచంగృహస్థానామేవ- అన్యేషామా
శ్రమాణాంబంధుజననమరణయోఃస్నానమాత్రమ్॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమస్త్యేవతత్రాపిబ్రహ్మచారిణః॥

వ్యా॥ తత్రాపిఆశ్రమాంతరేష్వపిబ్రహ్మచారిణః పిత్రోర్మృతావా
శౌచమస్తిస్వయమేవసంస్కర్తాచేదేకరాత్రం-ద్వితీయాదిదినేమప్రేతకృ
త్యసమయఏవాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః-అన్యసంస్కర్తాచేత్ప్రథమది
నేపితిలోదకదానసమయఏవాశౌచమ్॥

మూ॥ గృహిణామప్యుపక్రాంతేస్నానంయజ్ఞాదికర్మణి॥

వ్యా॥గృహస్థానాపియజ్ఞాదికర్మణ్యుపక్రాంతేసత్యాశౌచంనాస్తి-ఆ
దిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌళాదికం సర్వమపిస్మార్తకర్మజాతంమహాదా
నాదికంసర్వంపౌరాణికందేవతాప్రతిష్ఠాదికం సర్వమప్యాగమికంగృహ్యతే॥

మూ॥ ఋత్విగ్దీక్షితయోర్యజ్ఞేకర్తుర్భోక్తుశ్చపైతృకే।
వివాహేదాతృవరయోఃకన్యాయాశ్చనసూతకమ్॥

వ్యా॥కన్యాదాతుస్తత్పత్న్యాశ్చకన్యాదానపర్యంతమాశౌచంనా
స్తికన్యావరయోస్తుశేషహోమాంతవివాహసమాప్తి పర్యంత మాశౌ
చంనాస్తి-యజ్ఞగ్రహణంమహాదానాదేరప్యుపలక్షణమ్॥

మూ॥ తథాకర్మవిపాకాదౌవ్యాధితస్యనసూతకం।
ఉత్క్రాంతిదానేకర్తవ్యేముమూర్షోశ్చనసూతకమ్॥

వ్యా॥ఆదిశబ్దేనమృత్యుహామహిషీదానాదికముచ్యతే-ఇదంచకాలవి
ళంబాక్షమత్వేవేదితవ్యం-విళంబసహిత్వేతుసూతకమస్త్యేవ॥

మూ॥ అసాధారణకృత్యేషురాజాదేర్నాస్తిసూతకమ్॥

వ్యా॥అసాధారణమనన్యసాధ్యత్వం-ఆదిశబ్దేనవైద్యాదయఉచ్యం
తేరాష్ట్రోపద్రవేప్రసక్తేతత్ప్రతీకారాయయుద్ధాదిషు తదంగభూతప్రాస్థాని
కశాంతిహోమాదిషుచరాజ్ఞాంసూతకంనాస్తి- ధాతుపరీక్షాదౌవైద్యా

నాంవైద్యాంతరస్యాభావేసూతకంనాస్తి- దాసీదాసాదేరపిస్వస్వాసాధారణకృత్యేష్వనన్యగతికత్వదశాయామాశౌచంనాస్తి - అథఋషివచనానిలిఖ్యంతే-అత్రదేవలః॥

శ్లో॥నైష్ఠికానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచంసూతకేప్రోక్తంశావేచాపితథైవచేతి-కౌర్మేపి॥

శ్లో॥నైష్ఠికానాంవనస్థానాంయతీనాంబ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచంకీర్తితంసద్భిఃపతితేచతథామృతఇతి - పతితేమృతేగృహస్థానామపిసూతకంనాస్తీత్యర్థః - అత్రబ్రహ్మచారిణస్సూతకిగృహవాసేపిసూతకంనాస్తి-తత్రభోజనాదికంతునకర్తవ్యం-తత్సంపర్కశ్చనకర్తవ్యః॥

శ్లో॥బ్రహ్మచారీగృహేయేషాంహూయతేచహుతాశనః। సంపర్కంచనకుర్వంతినతేషాంసూతకంభవేదితిపరాశరస్మరణాత్ - ఆశౌచిగ్రహవాసినోరగ్నిబ్రహ్మచారిణోరాశౌచిభిస్సహసంపర్కాభావే యదాశౌచినాంసూతకంతదేతయోర్నభవతి-ఆశౌచిభిరగ్నిగృహంనప్రవేష్టవ్యం- యత్రాశౌచినద్భవంతితద్గృహంబ్రహ్మచారిణానప్రవేష్టవ్యం-అగ్నిగృహపవతేనస్థేయంతథాతినదోషః-తత్రబ్రహ్మచారీవిశేషతః-పిబేత్పానీయమజ్ఞానాత్సమశ్నీయాత్ స్పృశేతవా।పానీయపానేవిప్రస్యపంచగవ్యస్యప్రాశనం। త్రిరాత్రంభోజనేప్రోక్తంస్పృష్ట్వాస్నానంసమాచరేదితి స్మరణాత్ - త్రిరాత్రంనామకృచ్ఛ్రపాదః-ఇదంచప్రాయశ్చిత్తంగృహస్యాశౌచేసతిభవతి- తదభావేనభవతితద్భావాభావౌచగ్రామాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితౌతథాచగృహస్యాశౌచేతత్రభైక్షాన్నభోజనేకృచ్ఛ్రపాదః - సూతికినామన్నంభుక్తంచేత్తేషాంయావత్కాలమాశౌచంతావత్కాలమస్యాప్యాశౌచంభవతితదంతేబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచప్రాప్నోతి-గృహస్థస్యతుతాదృశమాశౌచం చాంద్రాయణంచేతి ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం పరాశరోపి॥

శ్లో॥శిల్పినఃకారవోవైద్యాదాసీదాసాశ్చనాపితాః। రాజానశ్శ్రోత్రియాశ్చైవసద్యశ్శౌచాఃప్రకీర్తితాః। సవ్రతస్సత్రపూతశ్చఆహితాగ్నిశ్చయోద్విజః। రాజ్ఞశ్చసూతకంనాస్తియస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। ఉద్యతోనిధనేదానేఆర్తోవిప్రోనిమంత్రితః। తథైవఋషిభిర్దృష్టంయథాకాలేనశుధ్యతీతి-శిల్పినోనామ॥

శ్లో॥హిరణ్యరూప్యవస్త్రాణాంకాష్ఠపాషాణచర్మణాం। సంస్కర్తారక్రియాభిజ్ఞశ్శిల్పీత్యుక్తోమనీషిభిరితి-బ్రహ్మపురాణోక్తలక్షణాః- వస్త్ర

03

ణాంచిత్రాదినాసంస్కర్తాశ్శిల్పీత్యుచ్యతే- ధావనాదినాసంస్కర్తూర జకస్యకారుకోటిలవేశాత్ -రజకాద్యాః కారవః- సత్రవతః కృచ్ఛ్రాదివ్రతని ష్ఠః-సత్రపూతోగవామయనాదాదీక్షితః-యస్యపురోహితాదే రనన్యసా ధ్యమంత్రాభిచారాదికర్మణ్యాశౌచాభావం పార్థివో వాంఛతితస్యచపురో హితాదేరాజ్ఞశ్చసూతకంనాస్తినిధనశబ్దేనతత్పాదన భూతస్సంగ్రామోల క్ష్యతే-తస్మిన్ సంగ్రామేదానేచోద్యతః కృతోపక్రమః ఆర్తో నాథితః - ని మంత్రితః శ్రాద్ధాదానిమూజితః - ఏతేషామనన్యసాధ్యకర్మణ్యాశౌచంనా స్తి-కర్మాంతరేషాశౌచమస్త్యేవ-అత్రనిమంత్రణశబ్దేనపాదప్రక్షాళనానం తరమాసనస్థస్యయన్నిమంత్రణంతద్వివక్షితం ఆర్తస్యకర్మవిపాకదాకాలవి ళంబాక్షమస్యాశౌచంనాస్తి-శ్రోత్రియాణాంసద్యశ్శౌచం యుగాంతరవిష యం-యథాకాలేనశుధ్యతీతి- దశాకాలేనయథాశుధ్యతితథైవసద్యశ్శుధ్య తీతిరుషిభిద్దృష్టమిత్యన్వయః-ఆదిపురాణేపి॥

శ్లో॥ శిల్పినశ్చిత్రకారాద్యాః కర్మయుత్సాధయంత్యలం। తత్కర్మనా న్యోజానాతితస్మాచ్ఛుద్ధాస్స్వకర్మణి। సూపకారేణయత్కర్మకరణీయంప్ర దృశ్యతే। తదన్యోవైనజానాతినస్మాచ్ఛుద్ధస్సుసూపకృత్। చికిత్సకోయత్కు రుతేతదన్యేనన్యశక్యతే। తస్మాచ్చికిత్సకస్స్పర్శేశుద్ధోభవతినిత్యశః। దాసీ దాసాచ్చయత్కించిత్కర్మకుర్వంతిలీలయా। తదన్యోనక్షమః కర్తుంతస్మా త్తేశుచయః స్మృతాః। రాజాకరోతియత్కర్మస్వప్నేప్యన్యస్యతత్కథం। ఏవం సతినృపశ్శుద్ధస్సంస్పర్శేమృతసూతకే। యత్కర్మరాజభృత్యానాంహస్త్య శ్వగమనాదికం। తన్నాస్తియస్మాదన్యస్యతస్మాత్తేశుచయః స్మృతా ఇతి - ప్రాస్థానిశాంతిహోమాదావుత్విగ్వరణాదిషుబ్రాహ్మణానాం రాజసంస్ప ర్శఆవశ్యకః-యజమానేసంకల్పాదౌశుచిత్వంచావశ్యకం - సుష్ఠూపకరోతీ తిసూపకరాః॥ కారుః పాచక ఇత్యన్యే-చిత్రకారయిత్యపరేస్వకర్మణీత్యస్యప్ర తివాక్యమనుషంగః-తథాచతేషామనన్యసాధ్యేస్వస్వకర్మణ్యేవాశౌచం నాస్తి-కర్మాంతరేత్వాశౌచమస్తీతివ్యాఖ్యాతార్థః-ప్రచేతాఅపి॥

శ్లో॥ కారవశ్శిల్పినోవైద్యాదాసీదాసాస్తథైవచ। రాజానోరాజభృ త్యాశ్చసద్యశ్శౌచాప్రకీర్తితా ఇతి ॥ దాసాదీనాంస్వస్వాధారణకృత్యేషా శౌచంనాస్తి-కర్మాంతరేత్వస్త్యేవతచ్చస్వామితుల్యమ్॥

శ్లో॥ దాసీదాసశ్చసర్వోవైయస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణ స్యభవేచ్ఛౌచందాస్యామాసంతుసూతకమిత్యంగిరస్మరణాత్ - దాసాదీ నాంస్వకీయజ్ఞాతిమరణాదౌస్వామితుల్యమాశౌచం- దాసిప్రసూతాచేత్త

స్యాః ప్రసవనిమిత్తమాశౌచంమాసపర్యంతమస్తీత్యర్థః- వృద్ధపరాశరోఽపి॥

శ్లో॥ రాజ్ఞాంతుసూతకంనాస్తి వ్రతీనాంనచసత్రిణాం। దీక్షితానాంచ సర్వేషాంయస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। తపోదానప్రవృత్తేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి- తపశ్చాంద్రాయణాదికం-దానంమహాదానాదికం- యాజ్ఞవల్క్యోఽపి॥

శ్లో॥ ఋత్విజాందీక్షితానాంచయజ్ఞీయంకర్మకుర్వతాం। సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా। దానేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే। ఆపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి - ఋత్విజాంమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంతంవరణసంస్కారస్యానువృత్తే రాశౌచంనాస్తి తథాదీక్షణీయోత్పన్నసంస్కారోయజమానేపత్న్యాంయావదవభృథమనువర్తతఇత్యాశౌచంనాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- నిర్ణయసింధౌతుఋత్విజాంమధుపర్కగ్రహణానంతరమాశౌచంనాస్తీత్యుక్త్వాతత్సంవాదాయ॥

శ్లో॥ గృహీతమధుపర్కస్యయజమానాచ్చఋత్విజః। పశ్చాదాశౌచపతితేనభవేదితినిశ్చయఇతి- బ్రాహ్మణవచనముదాహృతం - యజమానవిషయే- బ్రహ్మపురాణమ్॥

శ్లో॥ తద్వద్గృహీతదీక్షస్యత్రైవిద్యస్యమహామఖే। స్నానంత్వవభృథే యావత్తావత్తస్యనసూతకమితి- ఆశౌచాభావస్యస్నాననివృత్తిరుత్తరావధిః నిర్ణయసింధౌతు ప్రాగవభృథాత్కర్మప్రాప్తిరిత్యుక్తం- ఛందోగపరిశిష్టేచ॥

శ్లో॥ నదీక్షిణ్యాః పరంయజ్ఞేనకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి- నచఋత్విజామప్యవభృథపర్యంతమేవాశౌచాభావః కింనస్యాదితివాచ్యం-తద్విషయేసంకోచకవచనాభావాత్ -యజ్ఞీయంకర్మకుర్వతామితిసాధారణోక్తేశ్చ - బ్రహ్మవిత్పరివ్రాజకః- విస్ఫోటాదినారాజాదిభయాద్వాదేశోపద్రవేదేశవిప్లవః తదుపశమనాయశాంతికర్మణిసద్యశ్శౌచం-కష్టాయామాపదిదుర్భిక్షాత్మస్యమాతాపిత్రాదిబహుకుటుంబస్యతద్రక్షణోపయోగిప్రతిగ్రహాదౌసద్యశ్శౌచం-స్మృత్యంతరేఽపి॥

శ్లో॥ ఆశౌచంకర్మమధ్యేతుశావంసూతకమేవవా। ఆపతేద్యదిసర్వేషాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతే। మాతాపిత్రోశ్చమరణేపుత్రస్యమరణేతథేతి- ఏకపుత్రవిషయేతువిశేషస్తత్రైవోక్తః॥

శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। సంస్కృత్య

శాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేదితి - వృద్ధగార్గ్యేణవిశేషాంతరముక్తమ్॥

శ్లో॥ జ్యేష్ఠస్యతుక్రతోర్మధ్యేమాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసంస్కుర్యాత్పితృహాహిసఇతిశాండిల్యోపి॥

శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసంస్కుర్యాన్నోదకప్లవః। సంస్కృత్యశాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేత్। స్థాపయేద్దర్భపుంజీలైర్దీక్షారూపంయథావిధీతి-ఉదకప్లవఉదకదానం-నతుస్నానం-స్నానస్యావరస్యకర్తవ్యత్వాత్-అత్రేదమనుసంధేయం - జ్యేష్ఠోద్దీక్షితశ్చేద్దీక్షారూపంశాలాయాంనిధాయదహనమాత్రంకృత్వాశాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేత్ - కనిష్ఠోదహనవ్యతిరిక్తంసర్వంకుర్యాత్-దశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్తిశ్చేదవభృథస్నానాంతంకృత్వాతతఆరభ్యజ్యేష్ఠఏవదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకుర్యాత్ - తతోయజ్ఞంసంస్థాప్యషోడశాదికంకుర్యాత్ - కనిష్ఠోదీక్షితశ్చేత్స్నానమాత్రంకృత్వాశాలాయామేవతిష్ఠేత్ - జ్యేష్ఠోదేశాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠస్యైవజ్యేష్ఠన్యాయః-ఏకపుత్రశ్చేద్దహనమాత్రంతదాకృత్వావభృథస్నానస్యాంతేదశాహకృత్యంస్వయమేవకుర్యాత్ఏకోద్దిష్టాంతేయజ్ఞశేషంసమాపయేత్ - పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషుదశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేతుఏకపుత్రోదహనవ్యతిరిక్తందశాహకృత్యమన్యేనకారయేదితి-బ్రహ్మపురాణేపి॥

శ్లో॥ రాజ్యనాశస్తుయేనస్యాద్వినారాజ్ఞస్స్వమండలే। ప్రయాస్యతశ్చసంగ్రామేహోమేప్రస్థానికేసతి। మంత్రాదితర్పణేవాపిప్రజానాంశాంతికర్మణి। గోమంగళాదౌవైశ్యానాంకృషికాలాత్యయేసతి। ఆశౌచంనభవేల్లోకేసర్వత్రాన్యత్రవిద్యతఇతి - ఏనకర్మణావినాస్వమండలేస్వస్యరాజ్యనాశస్స్యాదిత్యర్థః - గోమంగళంనామగృహ్యారంభేహలహణయుక్తగోపీడాపరిహారాయగవాందేహదార్ఢ్యాయచగోష్ఠదేవతాఉద్దిశ్యపూజాబలికర్మాదికముచ్యతే-అదిశబ్దేనకృష్యనుకూలకర్మాంతరాణిగృహ్యంతే-సర్వత్రాన్యత్రవిద్యతఇత్యనేనయదనన్యగతికమత్యావశ్యకంకర్మతస్మిన్కర్మణ్యాశౌచంనాస్తి-గత్యంతరేసతిఅనావశ్యకేచఆశౌచమస్త్యేవేత్యుక్తంభవతి - పునస్తత్రైవ॥

శ్లో॥ ఇష్టదేవప్రతిష్ఠాయాంగణయాగాదికర్మణి। శ్రాద్ధాదౌపితృయజ్ఞేచకన్యాదానేచనోభవేదితి-గణయాగోనామమాతృకాదిదైవత్యోలౌకికోయాగః- సఏవదేవయాగఇత్యుచ్యతే- అయంచానన్యగతికేకర్మణిరాజాదే

రాశౌచాభావః- అనుపక్రాంతేపికర్మణి వేదితవ్యః-యజ్ఞాదిషుతుఉపక్రమా
నంతరమేవాశౌచాభావః- తేష్వపిక్వచిదనుపక్రాంతేష్వపితదభావస్సంభవ
తి-తథాస్మృత్యంతరమ్॥

శ్లో॥ యజ్ఞేసంభృతసంభారేవివాహేశ్రాద్ధకర్మణీతి-శ్రాద్ధేసంభృత
సంభారత్వంపక్వద్రవ్యాభిప్రాయం - యజ్ఞవివాహయోరామద్రవ్యాభిప్రా
యమితిచంద్రికాయాముక్తం-తదప్యావశ్యకయజ్ఞాదివిషయం-తథాచవసం
తకాలాతిక్రమేప్రాప్తేతస్మిన్సంవత్సరేకాలాంతరస్యాభావాత్ -ప్రతివసం
తంకర్తవ్యస్యజ్యోతిష్టోమస్యలోపేప్రత్యవాయబాహుళ్యాత్ స్నాతకస్యత
దానీం వివాహావిళంబేసతి వివాహస్యాత్యంతాభావాపాదకేషు బహుళవి
ఘ్నేషుప్రసక్తేషుఅనాశ్రమిత్యస్యచపాతిత్యాపాదకస్య॥

శ్లో॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేతదినమేకమపిద్విజఇతినిషేధాత్ - తాదృ
శావస్థాయామవస్థితస్యాశౌచంనాస్తీతి వేదితవ్యం- శ్రాద్ధేసంభృతపక్వసం
భారే ఆశౌచాభావప్రతిపాదమాపద్విషయం- అనాపదితుతృతీయవరణప్ర
భృత్యేవాశౌచాభావః.తత్పూర్వమాశౌచేప్రాప్తేసూతకానంతరదినేకర్త
వ్యంతథాచస్మృత్యంతమ్॥

శ్లో॥శ్రాద్ధవిఘ్నేసముత్పన్నే అంతరామృతసూతకే। అమాయాంతు
ప్రకుర్వీతశుద్ధావేకేమనీషిణఇతి - శ్రాద్ధవిఘ్నోదైవమానుషమూలకః -
మృతసూతకఇతిద్వైవిధ్యైకవద్భావః-శుద్ధౌసూతకనివృత్తిదినే - అమావా
స్యాదివిధానందైవమానుషమూలకవిఘ్నవిషయం-శుద్ధిదినవిధానం సూత
కమృతకవిషయం-తథైవశిష్టానామాచారాత్ - వైకల్పికేషుపదార్థేషుశి
ష్టాచారస్యవిషయవ్యవస్థాపకత్వాత్ -బృహస్పతిరపి॥

శ్లో॥ పూర్వంప్రవృత్తిసీమంతచౌలోపనయనాదిషు।వివాహేషుప్రతి
ష్ఠాసువృషోత్సర్గాదికేషుచ। పూర్వప్రవృత్తియజ్ఞేషుపాకయజ్ఞేషుసప్తసు।
శాంతిహోమేషుసర్వేషుయుద్ధార్థవిహితేషుచ । వ్యాధ్యాదిశమనా
యాథశాంతికేదానకర్మణీతి-ప్రవృత్తిత్రుపక్రమః-ఉపక్రమశబ్దార్థమా
హావృద్ధశాతాతపః॥

శ్లో॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞేసంకల్పోవ్రతసత్రయోః। నాందీముఖంవి
వాహాదౌశ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా। నిమంత్రణంవాశ్రాద్ధేషుప్రారంభస్స్యాదితి
పదార్థస్యపరిసమంతాత్క్రియాప్రోక్షణరూపాపాకపరిక్రియా- పాదప్ర
క్షాళనానంతరంబ్రాహ్మణేషూపవిష్టేషు - అన్నాదిప్రోక్షణమితినిర్ణయ
సింధుశుద్ధిప్రదీపికాదౌవ్యాఖ్యాతం- తన్మతేప్రోక్షణమాపద్విషయేప్రారం

భః - అనాపదితుతదనంతరభావితృతీయవరణమారంభమితివ్యవస్థా అన్యే
తుపాకపరిక్రియాపాకపరిసమాప్తిరిత్యాహుః-ఇదమేవయుక్తం పాకోపకల్ప
నాదూర్ధ్వమితివచనసంవాదాత్ -తథాచఆపదిపాకపరిసమాప్తిరుపక్రమ
అనాపదితృతీయనిమంత్రణమితివ్యవస్థాయుక్తా- యద్వాపాకోపకల్పనంయ
జమానవిషయం-నిమంత్రణంభోక్తృవిషయం - కర్తృవిషయేసంకల్పో
ప్యారంభఇతికానిచిద్వచనానిదృశ్యంతే-తాన్యనాపద్విషయాణీతిబోధ్యం-
యజ్ఞవరణంమధుపర్కాంతమితినిర్ణయసింధౌ- అత్రవిశేషాంతరమాహ॥

శ్లో॥పాకోపకల్పనాదూర్ధ్వంసూతకేమృతకేపివా। కారయేచ్ఛ్రా
ద్ధమన్యేనపక్వాన్నంపరివేషయేదితి- పాకోపకల్పనాత్తృతీయనిమంత్రణా
ద్వాపశ్చాదాశౌచేప్రాప్తే-స్వయమేవశ్రాద్ధంకుర్యాత్ - అన్నంతుఅన్యే
నాశౌచరహితేనపరివేషయేదిత్యర్థః॥ శ్లో॥యజ్ఞకాలేవివాహేషుదేవయా
గేచనిష్కృతౌ।హూయమానేతథైవాగ్నౌనాశౌచంనచసూతకమితి-వివా
హేష్వితిబహువచనంశేషహోమాంతకర్మకలాపాభిప్రాయమితిస్మృతి
ముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం- వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంతశౌచంనాస్తి
నాగబలిప్రభృతీనామపి కర్మణామాంవ్రతశ్చాత్రిభ్యః ప్రతీయేరన్నితిసూ
త్రోక్తత్వేనగృహ్యవ్యాఖ్యానేషుతాత్పర్యదర్శనాదిష్వభిధానాత్ - దేవ
యాగోలౌకికః-నిష్కృతిఃప్రాయశ్చిత్తం - అగ్నౌహూయమానఇత్యనేన-
ఔపాసనహోమకాలోవివక్షితః-తచ్చోపలక్షణం-తథాచజపాదికర్మమ
ధ్యేపిజననమరణశ్రవణేతత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - బ్రాహ్మేపి॥

శ్లో॥వివాహకాలేకన్యాయాలాజహోమాదికర్మణి। ప్రాయశ్చిత్తప
వనస్యాపిస్వాధ్యాయనిరతస్యచేతి- ఆదిశబ్దేనశేషహోమాంతకర్మకలాప
ఉచ్యతే॥ఏకాదశ్యాదివ్రతవిషయేవిష్ణురహస్యవచనం- సూతకేమృతకేచైవ
నత్యాజ్యంద్వాదశీవ్రతం।ఏకాదశీవ్రతంకుర్యాన్నిత్యంకామ్యంతువర్జయే
దితి- ఏకాదశీవ్రతంనిత్యంకామ్యంచేతిద్వివిధం- తత్రనిత్యంసూతకేపికర్త
వ్యం-కామ్యంతునకర్తవ్యం- పూర్వోపక్రాంతంచేత్కామ్యమపికర్తవ్యం
తథాచకార్ష్ణేపి॥శ్లో॥కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేఅంతరామృతసూతకైః। త
త్రకామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానాధ్యయనవర్జితమితి-దానాధ్యయనవ్యతిరిక్తం
సర్వంవ్రతదినేకృత్వాశుద్ధిదినేదానాధ్యయనేకుర్యాత్ - వ్రతాంతరేష్వప్య
యమేవన్యాయోబోధ్యః। వారాహేతుఇతికర్తవ్యతాయాస్సంకోచ
ఉక్తః॥

శ్లో॥ సూతకేతునరస్స్నాత్వాప్రణమ్యశిరసాహరిం।ఏకాదశ్యాంన

భుంజీతవ్రతసేతన్నలుప్యతే। మృతకేపినభుంజీతఏకాదశ్యాంసదానరఇతి-ఉపరాగవిషయేవ్యాఖ్యుః॥

శ్లో॥ స్మార్తకర్మపరిత్యాగోరాహోరన్యత్రసూతక ఇతి-రాహుదర్శనేతుసూతకేపిదానశ్రాద్ధాదికంస్మార్తకర్మకర్తవ్యమేవ- వృద్ధవసిష్ఠోపి॥

శ్లో॥మృతకేసూతకేచైవనదోషోరాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతదానకార్యవివర్జిత ఇతి-విమోచనానంతరంపునరప్యాశౌచమేవ - అత్రేదమనుసంధేయం- యజ్ఞమహాదానకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణబ్రహ్మచర్యాదికమాశౌచాపవాదకం కర్మయత్కించిదుపక్రాంతంచేత్తన్మధ్యే సూతకం మృతకంవానభవతిజ్ఞాతీనాంతిలోదకదానమపికర్తవ్యం- కింతుతత్కర్మసమాప్తౌకర్తవ్యం-తథాచదశాహమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః- తదూర్ధ్వంమాసత్రయమధ్యేచేత్త్రిరాత్రం-షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ-సంవత్సరమధ్యేచేదేకరాత్రంసంవత్సరాదూర్ధ్వంచేత్ స్నానంకృత్వాతిలోదకంచకృత్వాశుద్ధోభవతితథాచమనుః॥

శ్లో॥ఆదిష్టీనోదకందద్యాదావ్రతస్యసమాపనాత్। సమాప్తేతూదకంకృత్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి-అదిశ్యతఇత్యాదిష్టంకృచ్ఛ్రాదికంబ్రహ్మచర్యాదికంచ-తదస్యాస్తీత్యాదిష్టీ- త్రిరాత్రమితిపక్షిణ్యాదేరప్యుపలక్షణం॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచజ్ఞాతిమరణాదావాశౌచంనాస్తి-స్నానమాత్రంకర్తవ్యం-పతితేమృతేగృహస్థానామపిస్నానమాత్రం- యజ్ఞేషుదీక్షితానాంపత్నీనాంచదీక్షణీయ్యాప్రభృత్యవబృథసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-ఋత్విజాంతుమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగ పరిసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - వివాహేనాందీముఖప్రభృతికన్యావరయోశ్చేషహోమాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-కన్యామాతాపిత్రోస్తుకన్యాదానపర్యంతమేవ-శ్రాద్ధేకర్తృభోక్త్రోఃపాదప్రక్షాళనానంతరభావితృతీయనిమంత్రణప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - ఆపదితుపాకక్రియాపరిసమాప్తిప్రభృత్యాశౌచంనాస్తి-యద్వాఆపదితుకర్తుఃపాకసమాప్తిప్రభృతిఅనాపదిసంకల్పప్రభృతిభోక్తుస్తుతృతీయనిమంత్రణప్రభృతేవ-కృచ్ఛ్రాదివ్రతేషుప్రాయశ్చిత్తేషుచశాంతిహోమాదిషుదేవతాప్రతిష్ఠాదిషుమంత్రపునశ్చాదిషుసంకల్పప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి సీమంతపుంసవనేచనాందీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతంవధూవరయోరాశౌచంనాస్తి-

జాతకర్మనామకరణాదిషుస్నానం తేషుసంస్కారకర్మసునాందీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతంకుమారాచార్యయోరాశౌచంనాస్తి - ఏవంయత్రయత్రనాందీముఖంవిహితంతత్రసర్వత్రాపితత్ప్రభృతిప్రధానకర్మసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - సర్వపాకయజ్ఞేషుసంకల్పప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-ఏతేషుసర్వేషుకర్మసుశ్రవణకాలే స్నానమాత్రంకృత్వాకర్మసమాప్త్యనంతరంతదాశౌచంగ్రాహ్యం - ఆశౌచమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-ఆశౌచేతిక్రాంతేతుజ్ఞాతివిషయే మాసత్రయే త్రిరాత్రం- షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ- సంవత్సరమధ్యేచేదేకరాత్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంకృత్వాతిలోదకంకృత్వాశుద్ధోభవతి మాతులాదివిషయేతుత్రిరాత్రాద్యాశౌచమధ్యేకర్మసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః - త్రిరాత్రాదావతిక్రాంతేస్నానమాత్రం-సంధ్యాజపవైశ్వదేవాదిమధ్యేజననమరణశ్రవణేస్నానంకృత్వాకర్మమాప్యపశ్చాదాశౌచంగ్రాహ్యం - జపమధ్యేమంత్రన్యాసవతఉత్థానాసంభవేనస్నానంనాస్తీతివిశేషః- యజ్ఞవివాహాదిషుమాతాపితృమరణంచేత్కనిష్ఠస్యస్నానమాత్రం - జ్యేష్ఠస్సుదీక్షారూపం శాలాయాం నిధాయశ్మశానంగత్వాదహనంకృత్వా స్నాత్వాపునశ్శాలామాగత్యపూర్వదీక్షారూపంధృత్వాదర్భపుంజైః పునరాత్మానంపావయిత్వాయజ్ఞశేషంప్రాగవభృతాత్కృత్వాసంచయనప్రభృతిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకృత్వావభృథప్రభృతియజ్ఞసంస్థాప్యషోడశాదికంకుర్యాదితికేచిత్ - అన్యేతుఅవభృథస్నానమపికృత్వాపశ్చాద్దశాహకృత్యంకుర్యాదిత్యాహుః-వస్తుతస్తుద్వితీయపక్షఏవసాధుః-కనిష్ఠస్సమీపే స్థితశ్చేత్సంచయనాదికంతేనకార్యం-జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కనిష్ఠస్యజ్యేష్ఠన్యాయః- వివాహేష్వేవమేవపరంతుశేషహోమాంతంసర్వంకృత్వా పశ్చాత్పిత్రోరుత్తరక్రియాఃకుర్యాదితివిశేషః ప్రధానహోమమారభ్య- శేషహోమమధ్యేదంపత్యో రన్యతరస్యవామరణేతదానీమేవ శేషహోమాంతంసర్వంకృత్వాసంస్కారంకుర్యాత్ -పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషుదశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేసంచయనాదిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకనిష్ఠేనకారయిత్వాషోడశాదికంజ్యేష్ఠఃకుర్యాత్ - ఏకపుత్రశ్చేదేకోద్దిష్టాంతమన్యేనకారయేత్ -ఉపనయనేనాందీముఖానంతరగాయత్ర్యుపదేశాత్పూర్వంమాతాపితృమరణం చేత్సద్యస్స్నాత్వాశీఘ్రమేవగాయత్ర్యుపదేశం కారయిత్వాశ్మశానంగత్వాదహనంకృత్వాపునర్గృహమాగత్య కర్మసమాప్త్యనంతరంసంచయనాదికంకుర్యాత్ -వటుఃకనిష్ఠశ్చేత్ స్నానమాత్రంకుర్యాత్-

శ్మశానం గచ్ఛేత్ - జ్యేష్ఠో దేశాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠ ఏవ పూర్వోక్తక్రమేణ జ్యేష్ఠవత్కుర్యాత్ - రాజ్ఞాం యుద్ధాదౌ ప్రసక్తే ప్రాస్థానికశాంతిహోమాదావాశౌచం నాస్తి- పురోహితాదేరప్యనన్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదిష్వాశౌచం నాస్తి- వైద్యానాం ధాతుపరీక్షాదౌ వైద్యాంతరస్యాభావే సూతకం నాస్తి - దాసీదాసాదీనాం దాసాంతరాభావే భార్యాపుత్రాదిభిరశక్యే కార్యే కర్తవ్యే సూతకం నాస్తి- రాజభృత్యానామనన్యసాధకే కర్మణి సూతకం నాస్తి- వ్యాధితస్య కర్మవిపాకాదౌ కర్తవ్యే అశక్యే చ కాలవిళంబే సూతకం నాస్తి- ముమూర్షోరుత్క్రాంతిదానాదౌ కర్తవ్యే సూతకం నాస్తి- దుర్భిక్షాదౌ ప్రాణసంశయే ప్రాప్తే ప్రతిగ్రహాదిష్వాశౌచం నాస్తి- వైశ్యానాం కృషికాలాత్యయే ప్రసక్తే గోమంగళాదిష్వాశౌచం నాస్తి- రాజపురోహితవైద్యాదీనామనన్యసాధ్య ఏవ కర్మణ్యాశౌచాభావః- అన్యసాధ్యే నిత్యనైమిత్తికాదికర్మసు చాశౌచమస్త్యేవ శ్రాద్ధే తృతీయనిమంత్రణానంతరం పాకోపకల్పనసంకల్పానంతరం వాశౌచే ప్రాప్తే సద్యస్స్నాత్వా స్వయమేవ శ్రాద్ధం కుర్యాత్ -పక్వాన్నమన్యైవాశౌచరహితేన పరివేషయేత్ - పాత్రస్థితాన్నప్రోక్షణం భోక్తా కుర్యాత్ -అన్నత్యాగస్తు స్వయమస్పృష్ట్వైవ కుర్యాత్ -భోక్తుస్తు తృతీయనిమంత్రణప్రభృత్యేవాశౌచాభావః- ఆశౌచమధ్యే ఏకాదశీ చేత్ -స్నాత్వా హరిహరం వా మనసా ధ్యాత్వా ప్రణమ్య ఉపవాసం కృత్వా ద్వాదశ్యాం ప్రాతస్స్నాత్వా హరిహరం వా మనసా ధ్యాత్వా ప్రణమ్య పారణాం కుర్యాత్ - తదేవ వ్రతం కామ్యం చేన్న కర్తవ్యం- కామ్యమపి పూర్వముపక్రాంతం చేదవశ్యం కర్తవ్యం- వ్రతాంతరేష్వపి నిత్యకామ్యేష్వయమేవ న్యాయః ఆశౌచమధ్యే చంద్రసూర్యోపరాగే స్నాత్వా మోచనపర్యంతవిధానశ్రాద్ధజపహోమాదికం సర్వం కుర్యాత్ -విమోచనానానంతరం పునరప్యాశౌచం- ఇతి శ్రీ వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయామాశౌచాపవాదనిర్ణయః.

ఆశౌచనియమనిర్ణయః.

ఆశౌచనియమాః.

మూ॥ ప్రేతకార్యం చ సంధ్యాం చ వినా వైతానకర్మ చ।
అన్యకర్మసు విప్రస్య నాధికారోఽస్తి సూతకే॥

వ్యా॥ వైతానకర్మాగ్నిహోత్రం- విప్రస్యేతి క్షత్రియవైశ్యయోరప్యుపలక్షణమ్॥

మూ॥ వైతానం ప్రేతకార్యం చ మంత్రోచ్చారణపూర్వకం।

స్నానంకృత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్కుర్యాదితివినిశ్చయః॥ ౧౦౧

వ్యా॥ ఇదంచదహనసంచయనాదివిషయంనవశ్రాద్ధాదిషుతు వేద మంత్రోనాస్తి॥

మూ॥ సంధ్యామానసమంత్రస్యాత్ప్రాణాయామస్త్వమంత్రకః।
అర్ఘ్యంవాచికమంత్రస్యాదితిసంధ్యావిధిర్భవేత్॥

వ్యా॥ మార్జనాదౌమనసామంత్రాన్స్మరేత్-అర్ఘ్యమంత్రం వాసమ్యగుచ్చారయేత్-ప్రాణాయామమంత్రాస్తుమనసాపినస్మరేత్॥

మూ॥ అగ్నావౌపాసనేహోమమన్యగోత్రేణకారయేత్॥

వ్యా॥స్పష్టం॥మూ॥దేవతాంతరనామానిసూతకేనైవకీర్తయేత్।
పరమేశ్వరనామానిసమ్యగేవతుకీర్తయేత్॥

వ్యా॥అగ్న్యాదయోదేవతాంతరాణి॥

మూ॥ అధశ్శాయీబ్రహ్మచారీప్రతిగ్రహవివర్జితః।
దేవాలయప్రవేశంచతాంబూలంచవివర్జయేత్।
అన్యోన్యంనస్పృశేరంశ్చసూతకస్యాసమాపనాత్।
సపిండావాసపిండావేత్యేవంశాస్త్రవినిర్ణయః।
సపిండానాంతుసంస్పర్శేసచేలస్నానమాత్రకం।
అసపిండస్పర్శనేతుప్రాయశ్చిత్తముదీరితమ్॥

వ్యా॥ అసపిండాశౌచిస్పర్శనేసాంతపనాదికంప్రాయశ్చిత్తమస్మాభిః ప్రసవాశౌచప్రకరణేప్రతిపాదితమ్॥

మూ॥ ఆశౌచాంతేతుసంప్రాప్తేగోమయాదివిలేపనైః।
గృహశుద్ధిర్విధాతవ్యాపుణ్యాహంచైవవాచయేత్॥

వ్యా॥స్పష్టం-అథస్మృతివచనాని-తత్రశంఖః॥

శ్లో॥దానంప్రతిగ్రహోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ। ప్రేతపిండక్రియావర్జమాశౌచేవినివర్తతఇతి-జాబాలిరపి॥

శ్లో॥సంధ్యాంపంచమహాయజ్ఞాన్నైత్యకంస్మృతికర్మచ। తన్మధ్యేహాపయేదేవమాశౌచాంతేపునఃక్రియేతి- సంధ్యానిషేధోవాచికసంధ్యావిషయః-నతుసర్వాత్మనానిషేధః-తథాచపులస్త్యః॥

శ్లో॥సంధ్యామిష్టించరుంహోమంయావజ్జీవంసమాచరేత్। నత్యజేత్సూతకేవాపిత్యజన్గచ్ఛేదధోద్విజః ॥ సూతకేమృతకేచైవసంధ్యాకర్మనసంత్యజేత్।మనసోచ్చారయన్మంత్రాన్ప్రాణాయామమృతేద్విజఇతి- ఇష్టిః దర్శపూర్ణమాసౌ-చరుఃస్థాలీపాకః-హోమఃఅగ్నిహోత్రం - ఇష్టిచ

రుగ్రహణంఇష్టిస్థాలీపాకయోరపిశ్యాగ్నోనసంభవతి- లౌకికాగ్నిహోత్రస్యేతికైముతికన్యాయేనాగ్నిహోత్రస్యావశ్యకర్తవ్యత్వసిద్ధ్యర్థం- న తుయోగపికర్తవ్యతాసిద్ధ్యర్థమితికేచిద్వ్యాఖ్యాతారః - పైఠీనసిరపి॥
సూ॥ సూతకేసావిత్ర్యాంజలింప్రక్షిప్యప్రదక్షిణీకృత్యసూర్యంధ్యాయన్నమస్కుర్యాదితి-భరద్వాజోపి॥

శ్లో॥సూతకేమృతకేకుర్యాత్ప్రాణాయామమమంత్రకం। తథామార్జనమంత్రాంస్తుమనసోచ్చార్యమార్జయేత్ । గాయత్రీంసమ్యగుచ్చార్యసూర్యాయార్ఘ్యంనివేదయేత్ ।మార్జనంతునవాకార్యముపస్థానంచనైవహీతి- ఉపస్థానంసూర్యాద్యుపస్థానం - గాయత్రీజపవిషయేవిశేషమాహవ్యాసః॥

శ్లో॥ప్రక్షిపేత్సూతకేత్వర్ఘ్యంగాయత్రీంసమ్యగుచ్చరన్। దత్వాప్రదక్షిణంకుర్యాత్సూర్యంధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః।దశకృత్వస్తుగాయత్రీంమనసైవాశుచిఃస్మరేదితి-ఆశ్వలాయనోపి॥

శ్లో॥ ఆపన్నశ్చాశుచిఃకాలేతిష్ఠన్నపిజపేద్దశేతి। జపాంతేఉత్తమేశిఖరేజాతఇతిమంత్రంమనసాస్మరేత్ ॥విష్ణురపి॥ సూ॥ఆశౌచేహోమదానప్రతిగ్రహస్వాధ్యాయానివర్తంతేనాశౌచేకస్యచిదశ్నీయాదితి-కస్యచిత్సపిండవ్యతిరిక్తస్యాన్నంనాశ్నీయాదిత్యర్థః-హోమోవైశ్వదేవః- ఔపాసనంత్వన్యగోత్రేణకారయితవ్యమేవ-తథాచసంవర్తః॥

శ్లో॥విప్రోదశాహమాసీతవైశ్వదేవవివర్జితఇతి-గోభిలోపి॥

శ్లో॥అగ్నిహోత్రేతుహోమార్థం శుద్ధిస్తాత్కాలికీస్మృతా। పంచయజ్ఞాన్నకుర్వీతహ్యశుద్ధపునరేవసఇతిమనురపి॥

శ్లో॥దర్శంచపూర్ణమాసంచకర్మవైతానికంచయేత్।సూతకేపిత్యజేన్నోమహోత్రాప్యయశ్చిత్తీయతేహిసఇతి-జాతుకర్ణ్యోపి॥

శ్లో॥ సూతకేతుసముత్పన్నేస్మార్తకర్మకథంభవేత్। పిండయజ్ఞంచరుంహోమమన్యగోత్రేణకారయేదితి- పిండయజ్ఞాదయఃస్మార్తౌపాసనసాధ్యావివక్షితాః-స్మార్తకర్మకథంభవేదిత్యుపక్రమాత్ - అన్యగోత్రేణతదనుష్ఠానుసమయేయజమానస్సత్వాద్ద్రవత్రుస్సర్గ స్వయముద్దేశత్యాగాకుర్యాత్ -తయోరనన్యసాధ్యత్వాదితిస్మృత్యర్థసారాదిషు ప్రతిపాదితం-బృహస్పతిరపి॥

శ్లో॥సూతకేమృతకేచైవత్వశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే। ప్రదానాదినిమిత్తేషుహావయేన్నతుహావయేదితి-పునస్సయేవ॥

శ్లో॥ జన్మప్రభృత్యగ్న్యాదీన్ కృత్వా తానస్య కర్మత్యాగో నవిద్యతే। శాలాగ్నౌ కేవ
లే హోమః కార్యఏవాన్యగోత్రజైరితి-వితారస్య శ్రౌతకర్మణః- కేవలేశా
లాగ్నౌ ఔపాసనే కేవలత్వమగ్న్యంతరాసమవహితత్వం- అగ్నిహోత్రం
స్వయంకర్తవ్యమౌపాసనమన్యగోత్రేణ కారయితవ్యమిత్యర్థః- స్వయం
కరణమన్యాభావే వేదితవ్యం-తథాచ కణ్వః॥

శ్లో॥ అగ్నిహోత్రహవం కుర్యాదన్యాభావే స్వయం తు వా। కుర్యా
త్సాక్షాత్ త్వార్ద్రవాసాస్తు తస్మాత్ శాలాద్య తే శుచిరితి-అశుచిరితి భేదః-దేవతా
నామకీర్తనవిషయే ఆపస్తంభః॥ సూ॥ దేవతాభిధానంచాప్రయత ఇతి వర్జ
యేదితి ప్రకృతం-అప్రయత ఆశౌచీ-ధ్యానే తు న దోషః- తథాచ శ్రుతిః- న
హ్యస్మిమనన ఉపఘాతో౽ంతరేణ మలవద్వాససీం సూతికాం శదస్పృష్టకం చే
తి వస్పృష్టకశ్శవసంస్కర్తా-భరద్వాజో౽పి॥

శ్లో॥ మనో హి శుద్ధమన్యత్ర సూతోదక్యా శవస్పృశ ఇతి - పరమేశ్వర
నామకీర్తనే ధ్యానే చ న దోషః॥

శ్లో॥ దేవతాంతరనామాని నాశుచిః పరికీర్తయేత్ । నారాయణస్య
నామాని సర్వదా పరికీర్తయేదితి స్మరణాత్ - పరమేశ్వర వందన ప్రదక్షిణాది
కం తు న కర్తవ్యం-తథాచ వారాహే ద్వాత్రింశదుపచార పరిగణనే॥

శ్లో॥ ఉచ్ఛిష్టే చైవ చాశౌచే భగవద్వందనాదికమితి-పునస్తత్రైవ॥

శ్లో॥ మందిరం న ప్రవేష్టవ్యం ప్రవిష్టస్య ఫలం శృణు। సాగ్రాలీం యోని
మావశ్య జన్మాని నవ పంచ చ। భవిష్యతి వరారోహే వ్యాధః క్రూరో౽తినిష్ఠుర ఇ
తి-ఆపస్తంబస్తు బ్రాహ్మణేభ్యో౽పి ప్రణామో న కర్తవ్య ఇత్యాహ॥ సూ॥ అప్ర
యత్నే న నాభివాదం తథా ప్రయతాయా ప్రయతశ్చ న ప్రత్యభివదేదితి బోధా
యనో౽పి॥ సూ॥ నోదకుంభ హస్తో౽భివాదయేన్న పుష్పహస్తో నాశుచిరితి- అశుచి
ర్జననాద్యాశౌచవాన్ - బ్రహ్మచర్యాదివిషయే గౌతమః॥ సూ॥ అథశ్శ
య్యాసనా బ్రహ్మచారిణస్సర్వే సమాసీరన్నితి-మార్కండేయో౽పి॥

శ్లో॥ కృతాలబ్ధాశనాశ్చైవ భవేయుస్సుసమాహితాః। నచైవ మాంస
మశ్నీయుర్వర్జయేయుశ్చ న యోషితమితి- లబ్ధమయాచితోపనతం-తదపి క్షార
లవణవర్జం భోక్తవ్యం-తథాచ మనుః॥

శ్లో॥ అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్నిమజ్జేయుశ్చ తే త్ర్యహం। మాంసాశనం
చ నాశ్నీయుశ్శయీరంశ్చ పృథక్ క్షితావితి-పృథగిత్యనేన పరకీయ దేహస్పర్శ
స్య వ్యుదాసః-క్షితావిత్యనేన ఖట్వాతల్ప యోర్వ్యుదాస-యాజ్ఞవల్క్యో౽పి
శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనా భూమౌ స్వపేయుస్తే పృథక్ పృథగితి-వసిష్ఠస్తు త్రి

రాత్రమేవకృత్వాయాచితాన్నభోజనమనశనంవాకర్తవ్యమిత్యాహ॥ సూ॥ అఘప్రస్తరేత్ర్యహమనశ్నంతఆసీరన్- కృతేనోత్పన్నేనవావర్తేరన్నితి- ఉత్పన్నమయాచితలబ్ధం-అఘప్రస్తరోనామఆశౌచినామాసనయోగ్యస్తృణమయఃకటఃఆశ్వలాయనస్తుఏకరాత్రమేవేత్యాహ॥సూ॥నైతస్యాంరాత్ర్యామన్నంపచేరన్ కృతేనోపలబ్ధేననావర్తేరన్నితి-అంగిరాఅపి॥

శ్లో॥ నాశ్నీయుస్తద్దినేసర్వేచారసాద్యాస్సపిండకాః। దశరాత్రంభవంత్యేతేలవణక్షారవర్జితాః ॥ తైలతాంబూలహీనాశ్చఏకభుక్తాజితేంద్రియాః ఇతస్మాదేకరాత్రంత్రిరాత్రంవాతిఅనశనంకృత్వా యాచితాన్నభోజనంవాకర్తవ్యం - దశరాత్రంక్షారలవణవర్జంస్వగృహేపక్వమేవభోక్తవ్యంఆశ్వలాయనస్తు-త్రిరాత్రంవాక్షారలవణవర్జమిత్యాహ॥ సూ॥త్రిరాత్రమక్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రంవామహాగురుష్వితి-తథాచత్రిరాత్రందశరాత్రంవాక్షారలవణవర్జంభోక్తవ్యం-తదప్యేకవారందివానరాత్రౌ-తథాచవిష్ణుపురాణమ్॥

శ్లో॥దివాచభుక్తంభోక్తవ్యంనమాంసంమనువర్షభేతి- తదపిజ్ఞాతిభిస్సర్వైరేకత్రసహైవభోక్తవ్యంతథాచమరీచిః॥

శ్లో॥ప్రథమేహ్నితృతీయేచపంచమేసప్తమేతథా। జ్ఞాతిభిస్సహభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదుర్లభమితి-ఆశ్వలాయనోపి॥

శ్లో॥సంతృప్తేషుసపిండేషుభోజనైర్విషమేహని। నిత్యంవాప్రాగ్దశదినాత్ప్రేతశ్చాతీవతృప్యతి। తేషాంతృప్త్యాకథాలాపైస్సహైకత్రైవభోజనాత్ ।ఆశుతృప్యంతితత్ప్రేతాస్తత్ప్రేతస్యాతిదుర్లభమితి- ఆశౌచనియమజాతంసర్వమపిశావాశౌచేనుష్ఠేయం-ప్రసవాశౌచేతునైతావంతోనియమాః కింతునిత్యనైమిత్తికపరిత్యాగోబ్రహ్మచర్యందానప్రతిగ్రహాదివర్జనంచ-తాంబూలాదికంతునవర్జనీయం-తద్వర్జనస్యశావాభాచప్రకరణత్వాత్ అధశ్శయ్యాసనాబ్రహ్మచారిణఇతిగౌతమవచనాదారభ్యయావంతివచనాన్యుదాహృతానిస్యుఃతానిసర్వాణిశావాశౌచప్రకరణస్థాని- అన్యానిసాధారణానీతిబోధ్యమ్॥

ఆశౌచాంతకర్తవ్యనిర్ణయః.

ఆశౌచాంతేకృత్యమాహసంవర్తః॥

శ్లో॥ఆశౌచేనిర్గతేకుర్యాద్గృహమార్జనలేపనే। సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధఃపుణ్యాహవాచనైరితి-వసిష్ఠోపి॥

శ్లో॥ఆశౌచాంతేతుకర్తవ్యంబ్రాహ్మణైరభిషేచనం। ఋగ్భిర్యజుర్భి

శ్ఛందోగైరబ్లింగైః పావమానికైః। ఆశిషశ్చగృహీత్వాథ శ్రాద్ధకర్మసమాచరేదితి- శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం- వ్యాసోఽపి॥

శ్లో॥ సంపూజ్యగంధపుష్పాద్యైర్బ్రాహ్మణాన్స్వస్తివాచయేత్। ధర్మకర్మణిసంకల్పేసంగ్రామేద్భుతదర్శనే। యజ్ఞార్థేచప్రతిష్ఠాదౌసర్వసంస్కారకర్మసు। శుద్ధికామస్తుష్టికామశ్శ్రేయస్కామశ్చనిత్యశః ఇతి- తస్మాదాశౌచాంతేశుద్ధికామేనపుణ్యాహవాచనంకర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంప్రకారోభిన్నః॥

శ్లో॥ పుణ్యాహవాచనంచైవంబ్రాహ్మణస్యవిధీయతే। ఏతదేవత్రిరోంకారంకుర్యాత్ క్షత్రియవైశ్యయోః। మంత్రవర్జంతుశూద్రాణాంకుర్యాత్పుణ్యాహమస్త్వితి- వచనేనైవవిప్రస్యవృద్ధిరస్త్వితి త్రివాచకమితిస్మరణాత్- క్షత్రియవైశ్యయోరోంకారోచ్చారణపూర్వకంత్రివారంపుణ్యాహమస్త్వితివదేత్- శూద్రాణాంతుకేవలంపుణ్యాహమస్త్వితిబ్రూయాత్- ప్రణవంవర్జయేత్- వైదికమంత్రాభావేపిబ్రాహ్మణవచనేనైవశుద్ధివృద్ధ్యాదికంభవతి- అస్మిన్నర్థే సంశయోమాభూదిత్యాహత్రివాచకమితి త్రిరుక్తేసంశయాభావస్యలోకసిద్ధత్వాత్- పుణ్యాహవాచనానంతరమేకాదశద్వాదశయోరహ్నోః కర్తవ్యానికర్మాధికుర్యాత్॥

మూ॥ సునివృత్తాక్రియాచేత్స్యాదాశౌచనియమేస్సహ।
ప్రాప్నువంతపితృత్వంహిప్రయాతాఃకర్తృబంధనః॥

వ్యా॥ ప్రయాతాః మృతాః- కర్తృబంధనోమాతాపిత్రాదయః- పితృత్వంనామస్వకీయపుణ్యకర్మఫలానుభవయోగ్యతా - తదనుకూలదేహవిశేషప్రాప్తిర్వా- తథాచపితృభావంప్రాప్తామాతాపిత్రాదయః స్వకృతపుణ్యఫలంపుత్రాదిభిర్దినేదినేతత్తత్పుణ్యకాలవిశేషేషుచతత్తత్కర్మ విశేషేషుచక్రియమాణేనదానశ్రాద్ధదినానిష్పాదితం చిరకాలభోగ్యం ఫలాతిశయంచానుభవంతః సర్వదాపుత్రాదీనాంవంశాభివృద్ధిమభ్యుదయాతిశయంచప్రార్థయంతే - తత్ప్రసాదేనచాయందీర్ఘాయుష్మత్సంతానః శ్రేయసీచభవతీత్యాహ॥

పిత్రాదిప్రసాదేనపుత్రాదేఃవంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయఃప్రాప్తినిర్ణయః.

మూ॥ పితౄణాంచప్రసాదేనకర్తుర్వంశోభివర్ధతే।
శ్రేయసాంచాభివృద్ధిస్స్యాద్భూయసాముత్తరోత్తరమ్॥

వ్యా॥ దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణాపేక్షయాపితృసంతర్పణమేవసర్వే

షాంపరమోధర్మః- తేషాంజననపోషణసంస్కారణాదినాప్రత్యాసన్నతమ
త్వాద్దైవబ్రాహ్మణసంతర్పణార్థేషుసర్వేష్వపిశుభకర్మసుపిత్రూణామేవ
ప్రథమంపూజ్యత్వాచ్చ - తథాహిఅగ్నిష్టోమాదిషుసర్వేషుయజ్ఞేషునాందీ
ముఖేనప్రాగేవపితౄన్తర్పయిత్వాపశ్చాద్దేవాన్యజతి- వివాహోపనయన
సీమంతపుంసవనాదిషునాందీముఖంకృత్వా పశ్చాద్దేవతత్తద్దేవాన్ ప్రీణ
యతి- తీర్థయాత్రాయాంతత్తత్పుణ్యక్షేత్రాణిప్రవిశ్యప్రథమంతీర్థశ్రా
ద్ధంకృత్వాతత్తత్తీర్థాధిష్ఠాతారంజగదీశ్వరమారాధయతి- ఇదంచసర్వం
మాతాపిత్రాదీనాంపితృత్వప్రాప్తావేవసంఘటతే - తదభావేతేషాంనాందీ
ముఖాదికంప్రతిదేవతాత్వాయోగాత్ తతశ్చపుత్రాదీనాంకస్మిన్నపికర్మణ్య
ధికారాభావఃసిద్ధయేవ-ఆశౌచనియమాన్వితైః-పుత్రాదిభిఃక్రియాయాంకృ
తాయాంపితృత్వంప్రాప్తామాతాపిత్రాదయఃస్వకీయపుణ్యకర్మఫలంపుత్రా
దికృతదానశ్రాద్ధాదిజనితం ఫలాతిశయంచానుభవంతః పరమోపకారిణాం
పుత్రాదీనాంశాశ్వతానిశ్రేయాంసిప్రార్థయంతే- లోకేహిఅనుపకారిణా
మపిపుత్రాదీనాం మాతాపిత్రాదయస్సర్వదేవశ్రేయాంసి ప్రార్థయమానా
దృశ్యంతే-కిమువక్తవ్యంమహోపకారిణఃపుత్రాదేఃశ్రేయాంసి ప్రార్థ
యంతఇతి - అతస్తేషామాశిషాపుత్రాదీనాందీర్ఘమాయుస్సార్వకాలిక
మారోగ్యమాచంద్రార్కంవంశాభివృద్ధిరుత్తరోత్తరశ్రేయోభివృద్ధిశ్చభ
వతీతి- తేనకృతైషావిదుషామభినవషడశీతిభావబోధాయధర్మప్రదీపికాఖ్యా
వ్యాఖ్యాజియ్యాదతీవవిఖ్యాతా॥

ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిర
చితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం - ధర్మ
ప్రదీపికాఖ్యాయాం - పిత్రాదిప్రసాదేన
పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధి నిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.
అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా
సమాప్తా.